

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

A.Gökhan YAŞA

MAYIS - 2019

ANKARA

DİNİ REFERANSLI RADİKALLEŞME ÖRÜNTÜLERİ: SURİYE ÖRNEĞİ

A.Gökhan YAŞA

2019

Dini Referanslı Radikalleşme Örüntüleri: Suriye Örneği

A. GÖKHAN YAŞA

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ'NE

SUNULAN TEZ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

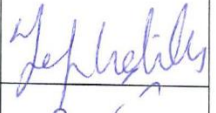
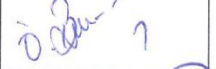
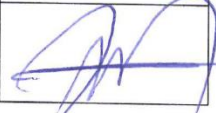
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAYIS - 2019

ANKARA

ONAY SAYFASI

Abdullah Gökhan Yaşa tarafından hazırlanan “Dini Referanslı Radikalleşme Örüntüleri: Suriye Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Doç.Dr. Zafer Çelik	AYBÜ	
Dr. Öğr. Üyesi Öner Buçukcu	AYBÜ	
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İrden	Polis Akademisi	

Tez Savunma Tarihi: 21.06.2019

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

Enstitü Müdür V.

İNTİHAL

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: A. Gökhan YAŞA

İmza :

ÖZET

DİNİ REFERANSLI RADİKALLEŞME ÖRÜNTÜLERİ: SURIYE ÖRNEĞİ

YAŞA, A. Gökhan

Yüksek Lisans, Sosyoloji Bölümü

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zafer ÇELİK

Radikalleşme bir olgu olarak karmaşık ve katmanlı bir süreci ifade etmektedir. Yürütülen çalışma dini motivasyonlu radikalleşme üzerine odaklanmakta ve Suriye sahasını incelemektedir. Araştırmanın konusu Türk vatandaşlarının Suriye’de gerçekleşen iç savaşa hicret veya cihat amacıyla katılım gösterme nedenleri ve radikalleşme örüntüleridir. Bu kapsamda yeni medya ve sosyal ağlar sağladığı imkânların da göz ardı edilemeyeceği açıktır. Araştırma bireysel, grupsal veya kitlesel nedenlerden beslenen ortak süreç öğelerinin ortaya çıkarılması radikalleşme olgusunun daha net tanımlanmasına ve buna karşı yürütülecek politikanın da dinamiğinin belirlenmesine katkı sağlayacaktır. Araştırma kapsamında nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Çalışma, radikalleşmiş bireyler ile radikalleşme hikâyeleri ve süreçleri üzerine gerçekleştirilmiş vaka incelemeleridir. Aynı zamanda akademik bir amaca yönelik, bilimsel topluluğa hitap eden temel bir araştırmadır. Araştırma açıklayıcı bir çalışma olmakla birlikte zaman açısından ise kesitsel bir yaklaşıma sahiptir. Araştırma bulgularına bakıldığında medeni durumun radikalleşme ve cihada katılma yönünden fark yarattığı belirlenmiştir. Katılımcıların hiçbirinin orta öğretim üzerinde bir eğitim almaması dikkat çekici olmakla birlikte bu durum uluslararası literatürde ki çalışmalardan ayrılan bir bulgu olmaktadır. Katılımcılarda toplumsal uyumsuzluk ve aidiyet hissedememe durumları görülmektedir. Bazı katılımcıların geçmişlerinde uyuşturucu madde kullanımı, suç ve hapis cezası aldıkları görülmekte bu da çalışma içerisinde arınma diskuru olarak bahsedilen durumu desteklemektedir. Kişilerin sosyo-ekonomik durumunun orta sınıfın ağırlıklı olmasına karşın alt sınıflarda yoğun bir yığılma göze çarpmamaktadır. Bu durum farklı çalışma verileri ile de uyum göstermektedir. Katılımcılardan sadece birinde daha önce farklı bir cihat sahasında deneyimi bulunmaktadır. Kişilerin radikalleşmesinde en önemli hızlandırıcının sosyalizasyon ve farklı bir çevre edinimi ile olduğu görülürken sosyal medya

ve internet bilgi kaynaklarına ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Katılımcılar özledikleri çeşitli şeyler olduğunu belirtmekle birlikte geri dönmeyi düşünmemektedir. . Katılımcıların kendi yaşadıklarını ve deneyimlerini aktarmış olmaları sürecin resmini çizebilmek açısından önemli olmuştur. Çalışmanın literatürde hem radikalleşme örüntüleri bağlamında katkı sağlayacağı hem de de-radikalizasyon için önemli bulgular sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Radikalleşme, Cihat, Suriye, Sosyal Medya, Çevrimiçi Radikalleşme

ABSTRACT

RADIALIZATION PATTERNS WITH RELIGIOUS MOTIVATION: SYRIA FIELD

YAŞA, A. Gökhan

MA, Department of Sociology

Thesis advisor: Assoc. Dr. Zafer ÇELİK

Radicalization refers to a complex and detailed process as a phenomenon. The study focuses on religious motivated radicalization and examines the Syrian area. The subject of the research is the participation of Turkish citizens in the civil war in Syria for the purpose of hejira or jihad. The causes of this process and the patterns of radicalization were examined. In this context, it is clear that the opportunities provided by new media and social networks cannot be ignored. The exploration of the common process elements that are fed by individual, group or mass causes will help to clarify the phenomenon of radicalization. In this way, it will contribute to the determination of the dynamics of the policy to be conducted against it. A qualitative approach was chosen within the scope of the research. The study is a case study of radicalized individuals and radicalization stories and processes. The study is a basic research aiming at an academic purpose and addressing the scientific community. Although research is a descriptive study, it focuses on a certain point in terms of time. When the research findings are examined, it is determined that the marital status makes a difference in terms of radicalization and jihad. None of the participants received any education on secondary education. At the same time, this situation is different from the studies in the international literature. social inconsistency and lack of belonging can be seen in the participants. Some participants have been using drugs, criminal offenses and imprisonment in their past. Jihad can be considered as a result of the desire for purification. Although the socio-economic status of the people is predominant in the middle class, there is no intense agglomeration in the lower classes. This situation also corresponds with the different study data. Only one participant had experience in a different jihad area. It is seen that the most important accelerator in the radicalization of the people is with the socialization and the acquisition of a different environment. Social media and internet have made it easier to access information sources. The participants stated that they had missed various things from their past lives, but they did not intend to return. The fact that the participants had expressed their experiences and experiences has been important in order to draw a picture of the process. It is thought that this study will contribute both in the context of radicalization patterns in the literature and provide important findings for de-radicalization.

Keywords: Radicalization, Jihad, Syria, Social Media, Online Radicalization

*Annem E. Nurdan YAŞA ve Babam İrfan YAŞA ile
Anneannem Sevgi Kasapgil ve bir sene önce kaybettiğim dedem Abdullah Kasapgil'e*

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa ilk başladığım dönemde bir teşekkür metni yazmak oldukça uzak bir dönem gibi geliyordu. Bu süre içerisinde hem lisans dönemimde derslerini alarak tanıma fırsatı bulduğum hem de yüksek lisans dönemimde tez danışmanım olması şansına sahip olduğum hocam Doç. Dr. Zafer ÇELİK'e teşekkür etmek istiyorum. Kendisi bu süre içerisinde hem sürekli bir şekilde yaptığı rehberlik ile hem de oldukça hızlı bir şekilde dönüş yaparak yaptığı eleştiri ve yorumlar ile bana yol gösterdi. Çalışmamı bir fikirden somut bir araştırma haline dönüştürmem konusunda oldukça büyük yardımları oldu.

Lisans eğitimimi aldığım ve yüksek lisans da yapma şansı bulduğum okulum olan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nin sosyoloji bölümüne sadece çalışma için değil genel bir teşekkür borçluyum. Çok değerli hocalar ile tanışmama ve sosyolojik bir göz ile dünyaya bakmamı sağladıkları eğitim için sosyoloji bölümü nezdinde tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın özellikle dıştan bir göze ve yorumlarına ihtiyaç duyulduğu son dönemlerde yardımcı olanlara teşekkür etmek isterim. Çalışmam için okuyarak görüşlerini bildiren ve daha iyi bir hale getirmeme yardımcı olan Elif Ş. ATMACA, Berzan ALTAN, Merve TÜZÜNOĞLU ve Saliha KARAKÖSE'ye teşekkür ediyorum.

Aynı zamanda bir parantezin de isimleri ve kimlikleri gizli olsa da katılımcılar için açılması gereklidir. Birçok kişinin konuşmak istemediği veya çekindiği sorulara karşı günlerini ve saatlerini ayırarak cevap verdiler. Görüşlerini, ifadelerini ve bunlardan ulaştığım bulguları objektif ve etik kurallar içerisinde aktarmaya çalıştım. Umarım başarılı olabilmişimdir.

En son olarak ise aileme teŖekkür etmek istiyorum. Çalışma heyecanımı ve tüm süreci onlarla anbean paylaştım. Gösterdikleri sabra, desteğe ve sağladıkları motivasyona bir teŖekkür borçluyum. Umarım gösterdikleri ilgiye değmiştir.

İÇİNDEKİLER

ONAY	ii
İNTİHAL.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İTHAF	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KULLANILAN KISALTMALAR LİSTESİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	4
1.2 Araştırmanın Amacı	5
1.3 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	6
1.4 Araştırmanın Soru ve Alt Soruları.....	7
1.4.1 Ana Soru	7
1.4.2 Alt Sorular.....	7
1.5 Yöntem	7
1.5.1 Araştırma Tasarımı	7
1.5.2 Kapsam	11
1.5.3 Veri Toplama	12
1.5.4 Veri Analizi.....	13
1.5.5 Araştırma Etiği	14
2. LİTERATÜR TARAMASI	16
3. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	23
3.1 Dinin Sosyolojik Boyutu ve Toplumsal Etkisi.....	23
3.2 Küreselleşme, Kimlik ve Kitle Hareketleri.....	26
3.3 Radikalizm ve Kolektif Şiddet	30
3.4 Dini Motivasyonlu Radikalleşme ve Selefilik	34
3.5 Radikalleşmenin Nedenleri.....	36
3.6 Radikalleşme Süreci	39
3.7 Sosyal Medyanın Radikalleşme Üzerindeki Rolü.....	48

4. İSLAMİ RADİKALLEŞMEDEKİ ÖNEMLİ KAVRAMLAR	51
4.1 Cihat	52
4.2 Emr-i Bi'l-Ma'ruf Nehy-i Ani'l-Münker	53
4.3 Bey'at - Biat.....	53
4.4 El-Vela Ve'l-Bera	54
4.5 Tağut.....	54
4.6 Hicret.....	54
4.7 Dârülharp- Dârüssulh - Dârülİslam	55
4.8 Tekfir - Tebdi' - Tatlil	55
4.9 Ridde - Mürtet.....	56
4.10 Bid'at.....	56
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	58
5.1 Demografik Veriler	58
5.1.1 Doğum Yeri ve Çocukluk	58
5.1.2 Eğitim Durumu	61
5.1.3 Medeni Durum	63
5.1.4 Cihat Öncesi Yaşam	65
5.2 Radikal Düşünce İle Tanışma	69
5.2.1 Dini Tanımlama ve Anlamlandırma	69
5.2.2 Dönüşümün Öncesi ve Dönüşüm Motivasyonu	70
5.2.3 Dini Bilgi Kaynakları	75
5.2.4 Sosyal Yaşam ve Etkileşim Örüntüleri	78
5.3 Suriye'de Cihat Fikri ve Gidiş Süreci.....	83
5.3.1 Eski Tecrübeler.....	83
5.3.2 Suriye'de 'Cihat' Kararı	88
5.3.3 Haber Takibi.....	92
5.3.4 Suriye'ye 'Cihat Topraklarına' Ulaşma	93
5.4 Suriye'de Yaşam	94
5.4.1 Bulunulan Şehirler	94
5.4.2 İlk Hisler	95
5.4.3 Eğitim Süreci.....	96
5.4.4 En Çok Etkileyen Olay	98
5.5 Beklenti, Kıyas ve Değerlendirme	100
5.5.1 Beklenti ve Gerçek	100
5.5.2 Geçmişe Özlem	102

5.5.3 Yeniden Değerlendirme	103
5.6 Sosyal Medya Hesaplarının Analizi	105
5.7 Katılımcıları Etkileyen Eser, Kişi ve Medyanın Analizi	108
6. SONUÇ	112
KAYNAKÇA	118

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Radikal grupların tipleri, ana amaçları ve örnekleri (Doosje, ve diğerleri, 2016, s. 80)	33
Tablo 2 Şiddete Giden Yollar: Bireysel, Grup ve Kitle-Toplum Düzeylerinde Politik Radikalleşme Mekanizmaları (Mccauley & Moskalenko, 2008, s. 418).....	42
Tablo 3 Radikalleşme Adımları (FBI Counter Terrorism Division, 2006)	47

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Radikalleşme Süreci (Doosje, ve diğerleri, 2016, s. 80).....	45
--	----

KULLANILAN KISALTMALAR LİSTESİ

IŞİD: Irak ve Şam İslam Devleti

DEAŞ: Dawlah al Islamiyah fil wa ash Sham

IS: Islamic State (İslam Devleti)

BM: Birleşmiş Milletler

TDK: Türk Dil Kurumu

FBI: Federal Bureau of Investigation (Federal Soruşturma Bürosu)

AB: Avrupa Birliği

HTŞ: Heyet-ül Tahrir Şam

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Radikalleşme bir olgu olarak hem nedenleri hem de süreci itibariyle oldukça karmaşık bir durumu ifade etmektedir. Bu nedenle söz konusu olgu gerek güvenlik gerekse de psikolojik veya sosyal unsurları itibariyle tartışılmaya ve incelenmeye devam edilmektedir. Radikalleşmenin birçok boyutu bulunduğu göz önüne alınmalıdır. Bu kapsamda radikallerin aşırı sol, aşırı sağ, ayrılıkçı, milliyetçi veya dini kaynaklardan beslenebilecekleri görülmektedir. İdeolojik görüşler ve akımlardan daha çok içeriğine baktığımızda karşımıza çıkan köktencilik veya fundamentalizm olgusu ise siyasal veya sosyal olarak liberal değerlerinin karşısında konumlanmış anti seküler ve aşırı muhafazakâr düşünce akımlarını temsil etmektedir. Bu nedenle özgürlükçü veya bireysel hakların öncelendiği toplumlarda negatif bir şekilde algılanmaktadır. Aynı zamanda dini motifli hareketlere baktığımızda dinin ideolojikleştirilmiş bir formunun esas alınması ile birlikte söz konusu fikirlerin karşısında konumlanması beklenen bir durumdur. Siyasal, sosyal ve ekonomik bir sistem kurulumak amacıyla şiddeti bir araç olarak kullanması nedeniyle de köktenci hareketler radikal olarak kabul edilmektedir.

Dini motifli radikalizm özellikle son yüzyıl içerisinde oldukça fazla gündeme gelen ve karşı karşıya kalınan bir olgu olmuştur. Bu anlamda ilk Hristiyan hareketlerde başlamak üzere İslamiyet'te veya Yahudilikte de görüldüğü üzere dinin asli kurallarına dönüşü isteyen ve bu kuralların hâkim hale getirilmesini savunan hareketler olarak tarif edilebilmektedir. Fundamentalizm kavramının ilk kullanımının Amerikan Protestanlığında görüldüğü bilinmektedir. Seküler ve modernleştirici değerlere karşı dini kaynaklı değerlere yani fundamentele sahip olan kişiler fundamentalist olarak adlandırılmıştır. Amerikan Protestanlığı, "*The Fundamentals*" olarak adlandırılan 12 ciltlik kitap serisinde kutsal kitaba karşı eleştirilere, evrim teorisine ve Nietzsche başta olmak üzere benzer felsefi görüşlere karşı muhalif bir tutum takınmış ve kutsal kitabın hatasız bir yorumunu yapılması amacını gütmüştür (Ercins, 2009, s. 654-655).

İslam dünyasında fundamentalizmin gelişmesinde tarihsel gelişmelerin etkili olduğu görülen bir durumdur. Tarihsel olarak bakıldığında İslam ülkelerinin temsil ve güç açısından Batı karşısında dezavantajlı bir duruma geçmesiyle birlikte bir çeşit savunma mekanizmasının geliştiği söylenebilmektedir. Bununla birlikte gelişen Batı karşıtlığı aynı zamanda bir modernleşme karşıtlığı söylemini de beraberinde getirmiştir. Güçlü ve kudretli zamanlarını köklerinde arayan İslam dünyasında köktenci hareketlerin gelişmesinin tarihsel gelişmeler ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu anlamda İslami fundamentalizmi ilk olarak asr-ı saadet özlemi ve ideali çerçevesinde anlamak gereklidir. Batı'da meydana gelen sosyal dönüşümler karşısında izleyici konumda kalan İslam dünyası için bir diğer etki de yabancılaşmış toplum kurmaylarının ülkeyi bir felsefi ve teorik yapı oluşturmaksızın modernleştirici atılımlar yoluyla modernleştirmeye çalışması karşısında toplumsal düzlemde bir redd-i mirasın meydana gelmesidir (Subaşı, 1995, s. 259). Asr-ı saadet arayışının sonucu ise cevabı eski kudretli günlerde yani geçmişte arayarak yanıtlamaya çalışmak şeklindedir.

Çeşitli fikirler, ideolojiler ve arayışlar sürekli olsa da bunların gelişmesi için bir uygun ortama ihtiyaç duydukları açıktır. Bugün dini motifli radikal hareketler dendiğinde akla gelen iki büyük örgütün fiziken meydana gelmesinin başlangıcını Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgaline kadar götürmek mümkündür. Bu dönemde Afganistan'ın Sovyetler Birliği işgalinden kurtarılması amacıyla Usame bin Ladin ve Abdullah Azzam gibi kişilerce Afgan cihadı başlatılmıştır. Başlatan cihat önderlerinin Arap olması aynı zamanda çeşitli Arap ülkelerinden cihada katılan çok sayıda kişi olması sonucunu da doğurmuştur (Erkin, 2016). El-Kaide'nin ilk kuruluşu bu döneme rastlamakla birlikte daha sonra Taliban lideri Molla Ömer'in hamiliğinde Afganistan'da kalarak örgüt için bir süre güvenli bir bölge sağlanmıştır. 11 Eylül 2001'de meydana gelen terör saldırısının ardından ABD El-Kaide'yi himaye eden Taliban'ı iktidardan uzaklaştırmıştır. (Ahmadi, 2017). Bölgede halen bir otorite yokluğu ve istikrarsızlık çok ciddi şekilde hissedilir durumdadır. Bu da örgütlerin yaşam alanlarını sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Aynı istikrarsızlık ve otorite boşluğu Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta Asya'da da yaşanmıştır. Özellikle yeni kurulan devletlere Suud kaynaklı Vahhabiliğin ihraç edilmeye çalışıldığı 1990lı yıllarda Tursun Bayev'in kurduğu Tövbe Örgütü, "Adalet Birliği", Fergana orijinli militan İslami örgüt olan "İslam Leşgeri" (İslam Ordusu) gibi örgütlerden söz etmek olasıdır (Bodur, s. 201-202).

Araştırma kapsamında seçilen bölge örneğinde olan Suriye’de birçok farklı örgütten bahsetmek olasıdır. Bunlardan iki tane önemli olan örgüt bulunmakta be ikisinin de El Kaide ile bağlantılarının olduğu görülmektedir. Bunlardan birinin Ebu Musab ez Zerkavi’nin Usame Bin Ladin’e biat etmesi ile birlikte Afganistan Herat’ta bulunan kampta *Cemaat el Tevhit vel Cihad* ismiyle kurulan örgüt olduğu görülmektedir. Örgüt daha sonra *Irak El Kaidesi* ismini almıştır. Örgüt Suriye’de ise ilk olarak Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) daha sonra ise İslam Devleti (Islamic State) olarak varlığını sürdürmüş ve El Kaide’den bağımsız bir örgüt kimliğine kavuşmuştur (Warrick, 2016) (Weiss & Hassan, 2016). Bir diğer örgüt ise şu an Heyet-ül Tahrir Şam (HTŞ) çatısını kurmuş ve biatını çekmiş durumda olmasına rağmen uzun bir süre boyunca *El Nusra Cephesi* adıyla faaliyet göstermiş ve El Kaide’nin Suriye kolu olmuştur (Terkan, Zayıf, & Yaşar, 2015, s. 41-43) (Acun, Keskin, & Salaymeh, 2017). Görüldüğü gibi örgütler sadece yaşadıkları güvenli bölge içerisinde kalmamakta yeni bölgelerde yayılmaya devam etmektedirler. Bu anlamda kendileri istikrar bozucu bir işlev gördükleri gibi aynı zamanda da uygun bir habitat olarak istikrarsız bölgeleri yeni alanları olarak seçmektedirler. Söz konusu sorunları çözmek için tekdüze bir stratejiden fazlası gerektiği aşîkârdır.

Örgütler yayılırken ve genişlerken hem yeni üyelere hem sempatizanlara hem de belli bir halk tabanı gücüne ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle örgütlerin yaşamsal varlığı propagandaya ve yeni eleman teminine bağlıdır. Aynı zamanda propaganda yoluyla sempatizan olarak kazandığı kişilerin nitelikli ve kalifiye kişiler olması da önemlidir. Savaşçıların yanı sıra mühendislik bilgisi, medya tecrübesi veya çeşitli alanların bilgilerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu aynı zamanda toplum içerisinde var olan çeşitli katmanlardan, çeşitli görüşlerden kişilerin veya grupların bu amaçla radikalleşme sürecine girdiklerini de göstermektedir. Burada önemli olan fark söz konusu değişimin hangi nedenlere bağlı olarak geliştiği ve radikalleşmenin yaşandığı süreç olarak görülmektedir. Dini motivasyonlu radikalleşmenin nedenleri arasında bireysel, grupsal veya kitlesel nedenler olabilmektedir. Bu bakımdan radikalleşme süreci bireysel bir arayış olarak başlayabileceği gibi bir grubun veya daha büyük bir kitlenin bir olaydan veya travmadan etkilenmesine ve arayışa girmesine de bağlı olabilmektedir. Bunda sosyal çevrenin etkisi olabileceği gibi yaşam şartları da etkili bir unsur olarak öne çıkabilmektedir. Yaşadığını düşündüğünü bir haksızlık kişiyi bu yola itebilirken yapılan bir propagandanın etkisinde kalmış olma olasılığı da bulunmaktadır. Bu

açından radikalleşme olgusunun bireysel ve toplumsal birçok nedeni ve etkiyi içerisinde barındırdığı yorumu rahatlıkla yapılabilir durumdadır.

Güvenlik açısından kişilerin fikirlerinin veya ideolojilerinin gereği şiddete başvurma önemli bir sorunun kaynağı olmaktadır. Özellikle bu kişilerin iç savaş gibi bölgelerde istikrar bozucu etkiyi daha da güçlendirdiği aşikârdır. Radikalleşen bir birey birçok kişi için risk teşkil etmektedir. Söz konusu kişi farklı kişileri etkileyebilmekte, propaganda yapabilmekte, eğitim verebilmekte veya savaştan öğrendikleri ile ülkesine geri dönebilmektedir. Bu sorunların çözümü amacıyla ilk olarak radikalleşmeye giden nedenlerin analiz edilmesi ve gerekli önlemlerin buna göre alınması gereklidir. Bu açıdan bireysel, grupsal veya kitlesel nedenler yapıcı bir yolla çözülmek durumundadır. Süreç içerisinde bulunan veya geri dönmüş kişilerin çeşitli rehabilitasyon veya de-radikalizasyon programları yoluyla toplumsal uyumları sağlanmak durumundadır. Bu kapsamda yapılan araştırma ise kişilerin radikalleşme sürecine odaklanarak hangi etkileşimlerin buna neden olduğunu veya hangi etkiler sonucu bunun yaşandığını sorgulamaktadır.

1.1 Araştırmanın Konusu ve Önemi

Araştırmanın konusu Türk vatandaşlarının Suriye’de gerçekleşen iç savaşa hicret veya cihat amacıyla katılım gösterme nedenlerini ve radikalleşme örüntülerini açıklamaya çalışmaktır. Radikalleşme problemi gerek Türkiye ve gerek de dünyada bu sorunu yaşayan diğer ülkelerde önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu konu medyada, gazetelerde, dergilerde ve akademik kaynaklarda sıklıkla işlenmektedir. Gerek potansiyel tehditlerin büyüklüğü gerekse de var olan tehditler bu konu üzerinde daha derin bir düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Problemin çözümünde veya karşı önlem ve stratejiler geliştirilme aşamasında daha ayrıntılı bulgu ve analizlere ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

Çalışma kapsamında radikalleşme örüntülerinin oluşturulabilmesi için sürecin gerçekleştiği aşama kadar nedenleri de önem arz etmektedir. Bireysel, grupsal veya kitlesel nedenlerden beslenen ortak süreç öğelerinin ortaya çıkarılması radikalleşme olgusunun daha net tanımlanmasına ve buna karşı yürütülecek politikanın da dinamiğinin belirlenmesine katkı sağlayacaktır. Yeni medya ve sosyal ağlar konusunun da ele alınması gerekli görülmüştür. Bu anlamda kitlelere ulaşma yönünden artan imkânlar dikkate değer görülmektedir. Bu artan

yetkinlik ise hem propaganda hem bölgelerden daha rahat haber akışının sağlanması hem de potansiyel radikalleşme ihtimali olan bireylere daha rahat ulaşabilmeyi kolaylaştırmaktadır. İmkânların her geçen gün daha da artması tehdidin de giderek daha çok büyümesine ve yaklaşmasına da neden olmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın söz konusu alanlar için önemli bir veri kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken iki önemli problemin var olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki potansiyel radikalleşme tehlikesi olan kişileri bir problem haline gelmeden rehabilite edebilmek ve bundan uzaklaştırabilmektir. Bu amaçla kişilerin propaganda ağlarından uzak tutulmaları veya önleyici çalışmalarla sürece girmemeleri sağlanmalıdır. Bir diğer sorun ise radikalleşmiş bireylerin bir tehdit unsuru olmaktan çıkarılması ve de-radikalizasyon programların bu amaçla aktif şekilde kullanılmasıdır. Bölgesel ve Uluslararası bir sorun olarak görülen radikalleşme olgusunun örüntülerinin ele alınması ulaşılabulgu ve sonuçlar ile birlikte daha sonra yapılacak önleme ve rehabilitasyon programlarında işe yarar veriler sunma potansiyeli taşımaktadır. Bununla birlikte önemli bir güvenlik açığı doğuran radikalleşme olgusunun nasıl gerçekleştiği, nasıl ilerlediği ve sosyal etkilerinin de göz önüne alınmasını sağlayacaktır. Söz konusu tartışmaların yeni medya ve sosyal ağlar gibi alanları da içermesi ile birlikte örgütlerin artan yetkinliklerinin de tartışılmasının gerekliliği açıktır. Bu şekilde karşı propagandanın veya mücadelenin farklı ağlar içerisinde de sürdürülmesi gereklidir. Mücadelenin aynı zamanda sanal ortamda yeniden şekillenerek farklı bir hüviyete kavuştuğu dikkat çeken bir durumdur. Alınacak önlemler kapsamında sadece sorunlu bölgelerin veya fiziki alanların değil sanal mecralarda da karşı stratejiler geliştirilmek zorunda olunacağı görülmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Suriye’de gerçekleşen iç savaşa cihat amacıyla katılım gösteren Türk vatandaşlarının radikalleşme örüntülerini açıklayarak süreci analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda farklı iç ve dış etkenleri inceleyebilmek ve etkilerini görebilmek amaçlanmaktadır. Gelişen yeni medyanın ve sosyal ağların iletişim ve kitlelere ulaşma anlamında önemli kolaylıklar sağladığı açıktır. Bu gelişmelerden radikal örgüt ve kişilerde

yararlanmaya çalışmakta ve etki alanlarını geliştirmektedirler. Araştırma ile birlikte aynı zamanda yeni medyanın getirdiği imkânların radikalleşme süreci üzerindeki etkisinin de anlaşılabilmesi hedeflenmiştir. Radikalleşme ani ve hızlı bir şekilde gerçekleştiği düşünülen bir olaydan çok sürece sahip bir olgu olarak görülmelidir. Bu bakımdan her bireyin yaşadığı deneyim, süreç ve buna bağlı olan nedenler farklı olabilse de benzer ve kategorik yanları bulunmaktadır. Bu bağlamda kişilerin radikalleşme süreçlerinde pasif durumdan aktif eylem durumuna nasıl geçebildikleri de araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Tüm radikalleşme tartışmaları içerisinde bir diğer önemli konu ise bir iç savaş veya cihada katılan kişilerin geri evlerine dönmesi durumudur. Aktif bir silahlı eğitim alan, savaşan, doktrin eğitimi tamamlamış ve savaş psikolojisinin izlerini taşıyan kişilerin tekrar toplum içerisine dönmeleri kapsamlı ve katmanlı bir güvenlik sorununa neden olabilecek düzeyde tehlikelidir. Bu hem olası güvenlik sorunları yaratmaları açısından hem de farklı ağlar yoluyla başka bireyleri de etkileme potansiyeli taşımaları nedeniyledir. Bu bakımdan kişilerin olası geri dönüşlerinde topluma geri nasıl ayak uyduracakları veya de-radikalizasyon programının tehdidi nasıl minimuma indireceği belirlenmesi gereken toplumsal sorunlardan biridir. Bu bakımdan kişilerin geri dönme kararlarını nasıl bir süreç ile aldıkları önem taşımaktadır. Çalışmanın bir amacını da bu konuyu aydınlatmak oluşturmaktadır.

1.3 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma temel olarak Suriye’de gerçekleşen iç savaşa dini bir motivasyonla katılım gösteren Türk vatandaşlarını kapsamaktadır. Bu bakımdan araştırmanın yürütüldüğü dönemde iç savaştan dönen veya halen orada bulunan kişileri kapsamı planlanmıştır. Araştırma bölgesel kapsam olarak Suriye örneğini ve buradaki gruplara katılım sağlamış kişileri ele almaktadır. Katılımcıların genellikle kendileri veya yaşadıkları süreç ile ilgili bilgi vermek istememeleri veya çekinmeleri doğal bir durum olarak karşılanmalıdır. Bu nedenle katılımcılara araştırmanın anonimlik ve gizlilik prensipleri net şekilde anlatılmış ve çalışma verilerinin akademik bir amaca hizmet ettiği vurgulanmıştır.

Araştırmanın konusu oldukça hassas olduğundan katılımcılara erişmek oldukça güç olmuştur. Bundan ve yöntemsel nedenlerden ötürü sınırlı sayıda kişi ile görüşülerek araştırma tamamlanmıştır. Ankara içi ve Türkiye’nin farklı kentlerinde ikamet eden

Suriye’den dönmüş kişilere ulaşılmış fakat kişiler yüz yüze görüşmek istememişler ve araştırmaya katılmayı reddetmişlerdir. Araştırma sadece örneklem kriterlerine uyan ve görüşmeyi kabul edip sağlıklı verileri sağlayabilecek katılımcılarla yürütülmüştür. Katılımcıların Suriye’de yaşamlarına devam etmeleri ve dönmemiş olmaları soru formunda Türkiye’ye dönüş ölçeğinin de mülakat dışı bırakılmasına neden olmuştur.

Katılımcılar halen Suriye’de yaşayan kişiler olmakla birlikte anonimliklerine ve gizliliklerine oldukça dikkat etmişlerdir. Mülakatın çevrimiçi bir şekilde yapılması katılımcıların araştırmaya katılmalarını kolaylaştırıcı bir etki göstermiştir. Konunun hassas oluşu ve güvenlik kaygıları gibi nedenler dolayısıyla katılımcıların araştırmada yer almamaktan çekinmeleri ve yanlış/kısmen yanlış bilgi verebilmeleri durumu dikkate alınmış buna karşın araştırma ile ilgili amaç tüm şeffaflığı ile paylaşılmıştır.

1.4 Araştırmanın Soru ve Alt Soruları

1.4.1 Ana Soru

Suriye’de savaşa katılan Türk vatandaşlarının radikalleşme örüntüleri nelerdir?

1.4.2 Alt Sorular

- a)) Sosyal ağlar, Suriye’de savaşa katılan Türk vatandaşlarının radikalleşme süresini nasıl etkilemiştir?
- b) Radikalleşen birey fiili eylem sürecine nasıl geçmektedir?
- c) Fiili eylem sürecinden sonra geri dönüş süreci nasıl gerçekleşmektedir?

1.5 Yöntem

1.5.1 Araştırma Tasarımı

Günümüzde radikalleşme fenomeni dünyada yaşanan gelişmelere paralel bir şekilde yükselişte gözükmektedir. Bireysel radikalleşmelerin yanı sıra özellikle daha büyük kitleleri etkileyebilecek gelişmeler de yaşanmaktadır. Özellikle süren iç savaşlar, çökmüş halde

bulunan veya rejim ihraç etmeye çalışan devletler gibi otorite ve istikrar kaybına neden olabilecek durumlar bunun başlıca sebeplerindendir. Özellikle istikrarsız ve devlet otoritesinin bulunmadığı bölgeler örgütlere gelişmeleri ve beslenmeleri için önemli imkânlar vermekte adeta bir yuva haline gelmektedir. Bu nedenle ilk olarak çalışmaların yoğunlaşması gereken yer kitleleri etkileyen radikalleşme nedenleri ve süreçleri olmak durumundadır. Bununla birlikte radikalleşen bireylerin de geçirdiği değişim sürecinin incelenmesi gerektiği açıktır. Bugün radikalleşme konusu göçmen radikalleşmesi, cihatçılar, yalnız radikalleşenler, hapisanede radikalleşenler olarak farklı başlıklar altında incelenebilmektedir. Burada etkileşim önemli bir unsur olabileceği gibi yaşanan adaletsizlikler, intikam arayışı, haksızlıklar veya macera isteği de bu konuda kişiyi sürece itebilmektedir. Kuşkusuz ki çevrimiçi yolların gelişimi bunda ciddi bir rol oynamaktadır. Çevrimiçi yolların gelişimi kitleler üzerindeki propaganda imkânını arttırmanın yanı sıra iletişim ağını da daha rahat sürdürülebilecek bir ortama taşımıştır. Kişiler örgütsel dokümanlara, yayınlara ve hatta örgüt elemanlarına çok daha kolay ulaşabilmektedir. Bir sempatizan olmak gittikçe kolaylaşmakta bununla birlikte de süreç de hız kazanmaktadır. Bu yüzden araştırma kapsamında katılımcılardan toplanan verilerin yanı sıra çalışma içerisinde çevrimiçi alanın sunduğu imkânlara da odaklanılmıştır.

Araştırma kapsamında nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Nitel araştırmanın genel bir tanımını yapmak zor olduğu gibi genelde de bundan kaçınılmaktadır. Kavram bir şemsiye tanım işlevi görmekte ve bunun yanı sıra birçok disiplinle de ilişki içerisinde bulunmaktadır (Yıldırım, 1999, s. 9). Nitel araştırma sürecinde araştırmacı toplumsal benliğin kabulü ile birlikte bir öz değerlendirme ile başlamaktadır. Nitel araştırma dar bir çerçevede belli bir soru üzerinde yoğunlaşmak yerine bir bakış açısı sahipliğinde daha açık uçlu bir süreç yürütme eğilimine sahiptir. Bu bakımdan kuramlar ile değerlerin kaynaştığı ve görünür olduğu bir çalışma prensibinin yanı sıra etkileşim kilit bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Neuman, 2013, s. 21-22). Çalışma kapsamında dar ve ulaşılması güç bir örneklem grubuna yönelik araştırma tasarlanması ve söz konusu araştırmanın da konu hakkında bir kavrayışa ulaşmayı amaçlamasından ötürü nitel yöntem seçilmiştir. Burada katılımcının öznel görüşleri tüm evrene genellenmemekle birlikte çalışma açısından anlamı ortaya çıkarmak için gereklidir.

Araştırmanın boyutları açısından bakıldığında çalışma akademik bir amaca yönelik, bilimsel topluluğa hitap eden temel bir araştırmadır. Çalışmada nedeni öğrenmeye yönelik gerçekleştirilen, bir kuramı test eden, kestirimleri genişleten, ayrıntılandıran, bağlantılandıran açıklayıcı bir araştırmadır. Araştırma zaman içerisinde belli bir noktadaki olgulara yönelik bir yaklaşım içeren kesitsel bir çalışmadır (Neuman, 2013, s. 37-56).

Çalışma, radikalleşmiş bireyler ile radikalleşme hikâyeleri ve süreçleri üzerine gerçekleştirilmiş vaka incelemeleridir. Vaka analizi araştırmacının gerçek yaşam veya belli sınırlı bir yahut birden çok sistem üzerinde çoklu bilgi kaynakları kullanılarak derinlemesine veri topladığı nitel bir yöntemdir. Bu yüzden çalışma içerisinde gözlemler, mülakatlar, çeşitli materyaller veya dokümanlar kullanılabilir (Cresswell, 2016, s. 96-97). Uygulanan vaka çalışmasının modeli açıklayıcı/tanımlayıcı durum çalışmaları olarak isimlendirilmektedir. Bu da betimsel bir şekilde işlenen ve durum hakkında az olan bilgiyi arttırmak amacıyla bilgi üretildiği bir çalışmadır (Aytaçlı, 2012, s. 3). Araştırma sürecinde yaşam içerisinde özel bir duruma sahip vaka ile ilgili derin bir anlayış ve kavrama gerektiren bir metodoloji seçimi gerekli olmuştur. Bu nedenle özel bir örneklem hakkında çoklu verilerden yararlanma imkânı sunan vaka analizinden yararlanılmasına karar verilmiştir.

Katılımcılarla yapılacak görüşmelerde kullanılacak soru formunun anlaşılır, açık yorumlara izin veren ve kafa karıştırıcı olmayan bir yapıda hazırlanmasına dikkat edilmiştir. Oluşturulan form katılımcıların yaşadığı sürecin bütünü için hazırlanmış ve çeşitli temalar halinde kategorize edilmiştir. Katılımcılardan sürece yönelik “nasıl” ve “neden” sorularını açıklayıcı cevaplar almaya yönelik kurgulanmıştır. Soru formunun katılımcılar açısından yönlendirici ve belli bir görüşe/kurama kanalize edici olmaması için özel çaba sarf edilmiştir. Katılımcılardan süreç ile ilgili yaşadıklarını veya bilgilerini rahat aktarabilecekleri sorular oluşturulmuştur.

Görüşme formunun yapılandırılma aşamasında ilk olarak demografik sorular yer almıştır. Bunun aynı zamanda katılımcının daha rahat konuşmasını ve veri aktarmasını da sağlayacağı düşünülmüştür. Daha sonraki yapılandırma aşamalarında ise sürecin genel çizgisine odaklanılmıştır. Bu açıdan daha sonraki radikal düşünce ile tanışma aşamasıdır. Bu kısımda kişinin fikirlere nasıl kanalize olduğu, hangi sebeplerin geçerli olduğu ve nasıl gerçekleştiği öğrenilmek istenmiştir. Daha sonraki kısımda ise Suriye’de cihat fikri ve gidiş süreci

üzerinde durulmuştur. Burada Suriye’de ki iç savaştan nasıl haberdar olduğu, gelişmeleri nasıl takip ettiği, nasıl gitmeye karar verdiği ve ne yolla gittiği verilerini elde etmek amaçlanmıştır. Daha sonra ise Suriye’de yaşam ile ilgili konular ele alınmıştır. Burada günlük yaşamından, yer aldığı savaflara ve hatta içerisinde yer aldığı grubu ile ilgili genel bilgiler elde edilmesi planlanmıştır. Bir sonraki aşama olan Türkiye’ye dönüş bölümü de yapılandırılmış fakat çalışma içerisindeki katılımcılar Suriye’de yaşama devam ettikleri için bu bölüm uygulanmamıştır. Son yapılandırılmış bölüm ise beklenti, kıyas ve değerlendirme üzerinedir. Burada ise daha çok neler bekledikleri, nelerle karşılaştıkları, aldıkları kararı değerlendirmeleri ve hayatlarını sonraki zamanlar için nasıl planladıkları üzerinde durulmuştur.

Görüşme formunun oluşturulma sürecinde literatür taraması önemli bir yer kaplamıştır. Görüşme formu çeşitli kategoriler altında süreci bütünüyle özetlemek için toplu bir yaklaşım sunma amacıyla hazırlanmıştır. Taslak soru formu oluşturulması sırasında kategoriler belirlenmiş ardından ise kategoriler altında literatür destekli sorular oluşturulmuştur. Taslak formu tez danışmanı Doç. Dr. Zafer ÇELİK ile beraber tekrar incelenmiş ve eksik yanları belirlenmiştir. Söz konusu eksikliklerin giderilmesiyle birlikte soru formu son ve kesin haline kavuşmuştur. Bunun ardından ise etik kurul işlemleri tamamlanmıştır.

Çalışma için bir diğer önemli konuda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasıdır. Nitel araştırmalar için önemli eleştirilerden biri nicel araştırmaların aksine ölçüm için yeterli tanım ve testlerin olmamasıdır. Geçerlik, olguyu ölçmek için kullanılan ölçme aracının gerçeği yansıtır durumda olmasıdır. Geçerlik iç geçerlik ve dış geçerlik olarak ikiye ayrılmaktadır. İç geçerlik araştırma sürecinin gerçeğe ulaşma konusundaki yeterliliği durumu iken dış geçerlik ise nicel araştırmaların aksine nitel araştırmalarda dolaylı olarak yapılabilmekte ve çalışmada ulaşılanların genellenebilmesi ile ilgilidir (Karataş, 2015, s. 76-77). Çalışma iç geçerliliğin sağlanabilmesi için katılımcıların teyitlerine önem vermektedir. Katılımcılarla yapılan mülakatlar birden çok sayıda gerçekleştirilmiş olup verdikleri her verinin açık ve anlaşılabilir hale getirilmesi için çaba sarf edilmiştir. Aynı zamanda çalışma verileri ve sonuçları tez danışmanı olan Doç. Dr. Zafer ÇELİK ile de incelenmiş ve uzman görüşü alınarak iç yeterliliğin sağlanabilmesi amaçlanmıştır. Dış geçerlilik konusunda ise nitel çalışmaların ve vaka analizi yönteminin genellenebilmesinin zor olduğu açıktır. Buna karşın çalışma şeffaf bir şekilde ortaya konulmuştur. Çalışmanın yöntembilimsel, kuramsal ve

görüşme formları açık olarak bulunmaktadır. Bu nedenle farklı örneklemeler üzerinde çalışmanın tekrar edilmesi ile dış geçerliliğin daha net sağlanabilmesi ve dolaylı genellenmenin gerçekleştirilmesi mümkündür.

Nitel araştırmalarda gerçeğin ve bireylerin değişen doğası nedeniyle sonuçların doğrudan genellenemeyeceği beklenmesi gereken bir durumdur. Buna karşın çalışmanın şeffaf bir şekilde yürütülmesi, görüşme soru formunun açık olması, etik ilkelere uygun bir veri toplama yolu belirlenmesi gibi yollarla güvenilirliğin artması beklenmektedir (Yıldırım K. , 2010, s. 84). Aynı zamanda bir diğer ölçüt ise örneklemin yeterliliği ile ilgilidir. Araştırmada örneklemin veri toplama yöntemi anahtar bilgi görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Bu şekilde dört veya beş kişi ile görüşülmesi gerekmektedir. Nitel araştırmalar için güvenilirliğin sağlanmasında örneklemin yeterli büyüklükte olması çalışmanın kalitesini ve niteliğini arttıracaktır. Örneklemin inandırıcılığın yeterli olmasının güvenilirliğini arttırması beklenir (Başkale, 2016, s. 27-28).

1.5.2 Kapsam

Suriye iç savaşın başladığı 2011'den günümüze kadar çok kanlı ve büyük bir şiddet sarmalının içerisinde bulunmaktadır. Ülke içerisinde dört ana eksen çerçevesinde yüzlerce farklı örgüt oluşmuş binlerce insan yaşamını kaybetmiştir, yaralanmış veya ülkesinden göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye aynı zamanda Türkiye'nin bir sınır komşusu olması sebebiyle ulaşımın daha rahat olduğu bir ülke konumundadır. Bununla birlikte Türkiye'nin en uzun sınırını da paylaşması dolayısıyla sınır geçişleri bakımından bölgeye gitmek isteyen kişiler için daha elverişli olabilmektedir. İç savaşın başladığı günlerden itibaren tüm dünyadan olduğu gibi Türkiye'den de birçok kişi çeşitli örgütlere katılma yolunu seçmiştir. Bu kişiler burada hayatlarını kaybetmiş, yaralanmış, geri dönmüş veya yaşamlarına devam etmektedir. Özellikle dini motifli radikal hareketlere katılımın da oldukça yoğun olduğu görülen bir durumdur. Bu kapsamda araştırmanın odak bölgesini Suriye oluşturmaktadır.

Nitel araştırmalarda örnek olayların yoğun biçimde incelenmesi hedeflenmekte ve bu yüzden de çok sayıda örnek olay arasından temsili örneklemeler seçilmektedir. Nitel çalışmalarda bu yüzden vakaların seçilip seçilmeyeceğini belirleyen vakanın kendi içeriğidir (Neuman, 2013, s. 320) Bu bakımdan araştırma kapsamında rastlantısal olmayan bir

örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın içeriği ve katılımcılara ulaşmak oldukça zor olduğundan buna uygun olarak amaca yönelik örneklemeden yararlanılmıştır. Amaca yönelik örneklemenin amacı ulaşılması zor ve özel bir nüfusun varlığı durumunda söz konusu özelleşmiş nüfusun üyelerini seçebilmektir. Tabi ki bunun sonucunda seçilen örnek olayların nüfusu temsil edip etmediği bilinemez (Neuman, 2013, s. 322). Bu şekilde sürdürülen araştırmada öncelikli amaç çalışmadaki katılımcılar genelinde değerlendirmelere ve sonuçlara ulaşmaktır. Çalışma kapsamında bölge olarak Suriye'nin seçilmesinin yanı sıra örneklemin Suriye'ye hicret eden veya cihat amacı ile giden Türk vatandaşları olması kararlaştırılmıştır. Bu bakımdan söz konusu kıstasa uyan kişiler örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Suriye'de bulunan ve cihat ya da hicret amacıyla burada yaşamaya başlamış dört kişi ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yüz yüze görüşmek mümkün olmadığı için mülakatlar çevrimiçi bir şekilde uygulanmıştır. Yöntem olarak nitel ve veri toplama yolu olarak vaka analizine dayanmaktadır. Uygulanan mülakat altı aşama altında sınıflandırılmış temaların uygulanmasına dayanmaktadır. Bunlar temel temalar olarak demografik veriler, radikal düşünce ile tanışma, Suriye'de cihat fikri ve gidiş süreci, Suriye'de yaşam, dönüş gerçekleşmiş ise Türkiye'ye dönüş ve beklenti, kıyas ve değerlendirme başlıkları altında yapılandırılmıştır.

1.5.3 Veri Toplama

Vaka analizinde temel verileri evraklar, arşiv kayıtları, görüşme raporları, gözlemler ve fiziksel bulgular olabilmektedir (Özsöz, 2008, s. 76). Söz konusu çalışmada ise aşağıdaki kaynaklardan veri seti olarak yararlanılmıştır.

- Katılımcılar ile yapılan mülakat verileri
- Katılımcıların sosyal medya profillerinin incelenmesi
- Katılımcıların belirttiği eser veya kişilerin incelenmesi

Veri toplama süreci 10.01.2019 tarihinde başlamıştır. İlk olarak yapılan görüşmelerde Türkiye'ye geri dönen ve Türkiye içerisinde farklı şehirlerde yaşayan cihatçılara ulaşılmıştır. Ulaşılan kişilerden hiçbiri çalışmaya katılmayı istememiş ve geri çevirmiştir. Bu süre içerisinde ulaşılan bazı kişiler çalışmayı kabul etmelerine rağmen kişilerin Suriye vatandaşı ve orada doğup yaşayan Türkmenler olması nedeni ile örneklem grubu uymadığı için bu

kişilerle de görüşme yapılmamıştır. Bunun sonucunda çevrimiçi görüşmelere ağırlık verilmiştir. Sosyal medya üzerinden ulaşılan ve halen Suriye’de yaşayan ona yakın kişiyle irtibat kurulmuştur. Bu kişilerden bazıları çalışmaya katılmayı istememiş bazıları ise zamanının olmadığını belirtmiştir. Çalışmaya katılan dört kişi ile çeşitli kategori ve temalar altında mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın veri toplama süreci 10.03.2019 tarihinde tamamlanmıştır.

Çalışma içerisinde temel veri setini Suriye’ye hicret etmiş veya cihat maksadı ile gitmiş kişilerle yapılan mülakatlar oluşturmaktadır. Mülakatlar Suriye’de ikamet eden kişilerle çevrimiçi mülakat yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra yan verilerden de yararlanılmıştır. Bunlardan ilki kişilerin sosyal medya profillerinin analiz edilmesidir. Bu şekilde katılımcıların profillerinin etki gücü ve paylaşımlarının incelenmesi yoluyla analiz gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda paylaşımlarının içeriği ve kimlerle etkileşim içerisinde olduğu da önem arz eden bir konu olmuştur. Bir diğer ikincil veri seti de kişilerin mülakatlarda referans verdiği kitap, dergi, web siteleri ve kişilerin analizine ilişkindir. Bunun amacı ise katılımcıların kimlerin görüşlerini veya yayınlarını dikkate aldıklarını anlamaktır. Aynı zamanda söz konusu kişi veya eserlerin radikalleşmeleri üzerinde ne derece etkisi olabileceği göz önüne alınmalıdır. Eser ve kişilere ulaşma konusunda çevrimiçi yolları kullanılıp kullanmadıkları veya kullanılıyorsa hangi platformların tercih ettikleri bir diğer önemli nokta olarak görülmektedir.

1.5.4 Veri Analizi

Çalışma sürecinde elde edilen bulgularının soru formunun aşamalarına göre ayrılması ve bölümler şeklinde ele alınması analizin ilk sürecini oluşturmaktadır. Bu bakımdan; demografik veriler, radikal düşünce ile tanışma, Suriye’de cihat fikri ve gidiş süreci, Suriye’de yaşam, dönüş gerçekleşmiş ise Türkiye’ye dönüş ve beklenti, kıyas ve değerlendirme aşamalarının verileri ele alınacaktır.

Çalışma sürecinde verilerin elde edilmesinin ardından söz konusu verilerin incelenmesi ve anlamlı bölümlere ayrılması gereklidir. Daha sonra gerek sözcük, paragraf veya daha geniş bir veri parçasının kavramsal ifade ettiği anlamın bulunması gerekmektedir (Karataş, 2015, s. 74-75). Burada elde edilecek veriler ile bir kodlama işleminin gerçekleştirilmesi

planlanmıştır. Söz konusu kodlar etiketlenerek çalışma içerisinde kuram ve literatür ile uyumlu olmak şartıyla temalar içerisinde değerlendirmeye çalışılacaktır. Elde edilen kodlamalar ise bir araya getirilmelerinin ardından incelenerek ortak yönler bulunmalıdır. Burada temaların oluşturulması işlemi yapılacaktır. Önemli olan iç tutarlılığın sağlanması ve temaların tümünün bir bütünü iyi şekilde yansıtmasıdır (Karataş, 2015, s. 74-75). Söz konusu vakanın eldeki verilerle betimlenmesi ortak ve karşıt yanlarının açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Kişilerin kullandıkları sosyal medya profilleri ile takip ettikleri kişiler veya okudukları eserler de analiz edilerek ayrıca değerlendirilmesi planlanmıştır. Son olarak elde edilmiş vakanın bulgularının kuram ve literatür sonuçları ile uygunluğu analiz edilmiştir.

Sürdürülen çalışmada toplanan veri türü ve veri çeşitliliği ile ilgili yeterli materyal elde edilmesi, kanıt zincirinin oluşturulmasının gerçekleştirilmesi ile birlikte yapı geçerliliğinin sağlanması planlanmıştır. Çalışma içerisinde neden-sonuç ilişkilerinin net olarak belirtilmesi ve ulaşılan sonuçlara hangi bulgulardan ulaşıldığının açık olması ile birlikte iç geçerliliğin sağlanması hedeflenmiştir. Çalışma bir vaka analizine dayanmakla birlikte araştırmacılar açık olan araştırma sürecini gerçekleştirerek sonuçları test etme veya tekrarlama şansına sahiptir. Bu da çalışmanın dış geçerliliğini gösterecektir. Yapılan çalışmanın aşamaları, prosedürleri çalışma içerisinde açık bir şekilde yer alarak güvenilirlik kriterlerinin de gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

1.5.5 Araştırma Etiği

Sürdürülen çalışma yüksek lisans tezi kapsamında sürdürülen bir çalışma olmanın yanı sıra etik yükümlülükler Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. Araştırma kapsamında çalışmaya katılım sağlayacak tüm kişiler çalışmanın kapsamı konusunda bilgilendirilmiştir. Bu bakımdan kişilere çalışmanın gönüllü bir katılıma dayandığı, istedikleri anda çalışmayı bırakabilecekleri ve istedikleri/rahatsız eden soruyu cevap vermeden geçebilecekleri belirtilmiştir. Bu bakımdan katılımcıların yanıt vermediği veya cevaplamaktan rahatsız olacağı sorular istekleri üzere kapsam dışı bırakılmıştır. Katılımcılara çalışma kapsamında elde edilecek tüm verilerin akademik amaçlı olarak kullanılacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar kimlik bilgilerinin tamamen gizli kalacağı ve katılımcılara bir kod verileceği konusunda da

bilgilendirilmişlerdir. Çalışmaya katılım sağlayan kişilerin kimliğini ifşa edecek tüm veriler araştırma sürecinin dışında bırakılmıştır. Buna ilaveten, gizliliği korumak için katılımcıların kimlikleri kodlar verilerek, anonimleştirilmiştir. Katılımcılarla ilgili toplanan mülakat verilerinin yanı sıra sosyal medya incelemesinde de kimliğini açığa çıkarabilecek bilgilerin çalışmada yer almasından kaçınılmıştır. Çalışmaya katılan katılımcılar içerisinde de dâhil olmak üzere tüm veri sağlayan kişilerin gizlilikleri korunmuştur.

BÖLÜM II

2. LİTERATÜR TARAMASI

Araştırma kapsamında yapılan literatür çalışması radikalleşme ve radikalleşme örüntülerini içeren çalışmaları kapsamaktadır. Aynı zamanda dini motivasyonlu radikalleşme öncelikli bir alan olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda sosyoloji, psikoloji, güvenlik, uluslararası ilişkiler gibi farklı alanlarda çalışmalara rastlamak mümkündür. Yapılan çalışma ise sosyolojik literatürü öncelikli olarak belirlemekle birlikte diğer alanlardan da yararlanan disiplinler arası bir literatür okumasını benimsemiştir. Literatür Türkçe ve İngilizce olarak taranmıştır.

Türkçe literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında kitap olarak basılan en önemli eser Doğu Eroğlu tarafından yazılan ve *İŞİD Ağları* ismini taşıyan kitaptır. Eser içerisinde Türkiye’de şehirler özelinde gerçekleştirilmiş kapsamlı incelemeler ve görüşmeler bulunmaktadır. Aynı zamanda İŞİD özelinde lojistik ve örgütlenme ağının da tartışıldığı oldukça kapsamlı bir eser olarak görülmektedir (Eroğlu, 2018). *Cihatçılar* ismini taşıyan ve El Kaide ile İŞİD özelinde radikalleşme ilişkisinin incelendiği bir eser ise Süleyman Erdem tarafından yazılmıştır. Eser içerisinde terörizm ve tanımı, radikalleşme süreci, Türkiye özelinde radikalleşme nedenleri gibi konularda detaylı bilgiler bulabilmek mümkündür. Kitabın başlıca amacı örgütlerin nasıl eleman kazandıkları, bireylerin ise nasıl ve ne şekilde örgütlere katılma kararı aldıklarını incelemektir. Bunun amacıyla önemli bir literatür taramasının yanında El-Kaide’nin Türkiye yapılanmasına üye olmaktan hüküm giyen veya tutuklu halde bulunan 20 kişi ile yapılandırılmamış görüşmeler ve doküman taraması yöntemleri ile verilerin elde edildiği görülmektedir (Erdem, 2016). Yine El Kaide ve İŞİD özelinde dini motivasyonlu terörizm hareketlerini inceleyen Alkan, örgütleri ve eylemleri geniş kapsamlı olarak incelemektedir. Kitabın bir diğer odak noktası ise El Kaide’den İŞİD’a doğru bir süreç şeklinde inceleme yaparken radikalleşme nedenlerine de yoğunlaşmasıdır. Eser dinin rolü, örgütlerin dini inançları araçsallaştırmasını farklı sosyo-kültürel ve geçmişleri olan insanların nasıl birer militan haline geldiğini El-Kaide ve İŞİD özelinde tartışmaktadır. (Alkan, 2016). Diğer iki yazarın aksine ise Özyiğit farklı bir konuya odaklanmaktadır. Daha

tematik bir şekilde inceleme yapan yazar İslam'da beden siyasetini, cihadı ve intihar eylemlerini ana odağına almaktadır. Bu amaçla radikal İslamcı kimliğin nasıl şekillendiği söylemler üzerinden incelemekte aynı zamanda beden siyasetine de odaklanmaktadır. Burada ise özellikle üzerinde cihat temasının çeşitlemeleri ve intihar eylemleri olmaktadır.(Özyiğit, 2016).

Makalelere baktığımızda ise genellikle karşımıza çıkan ilk konu selefilik ve radikalizm üzerine olan incelemelerdir. Bu çalışmalar genel olarak neden selefilik ve radikalizm ve dini terörizm üretmede en çok tartışılan konulardan biri olduğu üzerinde durmaktadır. Bu şekilde mezhebi bir yolla hangi düşüncelerin veya davranışların kişiler üzerinde etki edebileceği konusu işlenmektedir (Demir, 2016). Bozkurt, selefilik ayrıntılı bir şekilde her yönüyle anlatmıştır. (Bozkurt, 2018). Kocadağ ise önceki makaleden farklı olarak yükseliş sebebine, olası tehlikelerine ve alınacak önlemlere odaklanmıştır. (Kocadağ, 2015). Bir diğer konu ise dinin ideolojikleştirilmesini konu alan ve bu şekilde ideoloji ile radikalleşmeyi inceleyen makalelerdir. Örgütler tarafından bir ideoloji haline getirilen din bu şekilde kitleleri etkileme ve mobilize etme gücünü daha kolay sağlayabilmektedir. Radikalleşen bir birey farklı bir sosyal çevre içerisinde yeni kavramlar seti edinerek grup aidiyetini daha güçlü bir şekilde sağlamaktadır. Kuyaksil, söz konusu kavramlar seti üzerinde durmaktadır (Kuyaksil, 2014). Esen ise tekfir söylemini incelemekte bunun dini ve ideolojik yollarını açıklamaktadır. (Esen, 2011). Demir radikalleşme süreçlerini incelemekte “itikadi ideolojinin” rolüne değinmektedir. (Demir, 2017). Aynı zamanda makaleler internet ve sosyal medya ilişkisine de yoğunlaşmaktadır. Özellikle çevrimiçi yolların gelişmesi örgütlerin kitlelere daha kolay ulaşabilmesi için çok önemli bir adım olmuştur. Gerek sosyal medya kullanımı ile gerekse de çevrimiçi dersler ve iletişim bu konuda büyük bir değişim getirmiştir. Medya tartışmaları kapsamında terör ve güvenliğin de artık düşünülmesi gereklidir (Avşar, 2017). Turhan ise yeni nesil dijital aktivizm üzerine odaklanmakta ve yeni medyanın getirdiklerini sorgulamaktadır (Turhan, 2017). Aynı zamanda çalışmalar arasında kavramsal anlamlara ve beden siyasetlerine odaklanan makalelere de rastlamak mümkündür. Bunun en çok öne çıkanı cihat ve tekfir üzerine yürütülen kavramsal tartışmalar ile intihar bombacılarının incelenmesidir. Arpacı, terörizm ve cihat ilişkisi üzerinde durmakta kavramsal olarak cihadın nasıl bir şekilde anlaşıldığını incelemektedir (Arpacı, 2018). Esen ise aynı çalışmayı tekfir söylemi ve ayrıştırıcılığı üzerinden gerçekleştirmektedir. Tekfir meselesinin kolayca kullanımının toplumsal bütünleşmeye zarar verdiği ve ayrışmaları

hızlandırdığı açıktır (Esen, 2011). Yeşilyurt ise İslami köktencilikçi incelemekle birlikte küresel fundamentalizme teolojik bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır (Yeşilyurt, 2004). Son olarak ise radikalleşme süreçlerini ve radikalleşme nedenlerini inceleyen makalelere rastlamak mümkündür. Ateş, İslami fundamentalizmin geçmişini, nasıl geliştiğini, nasıl sınıflandırılabilirliğini ve kavramsal boyutunu tartışmaktadır (Ateş, 2009). Yaman ise Müslüman toplumlardaki radikalleşme nedenleri üzerinde durmaktadır (Yaman, 2016). Bunlardan birisi de Polis Akademisi tarafından yayınlanan ayrıntılı ve ciddi bir çalışma olarak dikkat çeken aşırılık raporudur. Rapor oldukça detaylı olmasının yanında radikalleşme türlerine, sürecine, dünyadan örneklerine ve radikalleşmeden arınma üzerine odaklanmaktadır (Çakır, ve diğerleri, 2017). Aynı zamanda örgütler bazında inceleme ve analiz içeren çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bunlar arasında Diyanet tarafından yayınlananlar da bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlananlar genellikle terör örgütlerine karşı savlar üretme, kullanılan ve tahrip edilmiş kavramların yerine oturtulması ve dinin teröre bakış açısını yansıtan yayınlardır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015), (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016). Görüldüğü gibi radikalleşmenin konu olarak birçok farklı alanda etkisini görmek olasıdır. Kavramsal analizlerden ideoloji ilişkilerine veya yeni medya tartışmalarından radikalleşmenin süreç ve nedenlerine ilişkin literatürde geniş çaplı bir kaynak bulmak mümkündür.

Literatürde çeşitli düşünce kuruluşlarının raporlarına da rastlanmaktadır. Setav tarafından yayınlanan bir rapor IŞİD'in medya stratejisine odaklanmaktadır. İncelenenler arasında IŞİD'in Arapça propaganda organı olan En-Nebe, Türkçe propaganda organı olan Konstantiniyye ve uluslararası propaganda organı olan Dabıq bulunmaktadır. Aynı zamanda çok dilli bir dergi olan Rumiyyah Dergisi'ne de yer verilmiştir. Medya çalışmaları kapsamında yayınlanan propaganda videoları ile ilgili inceleme de yapılmıştır (Göksun & Salihi, 2018). Bir diğer rapor ise Türkiye'nin IŞİD'a karşı sürdürmüş olduğu sınır ötesi mücadele ile ilgili hazırlanmıştır. IŞİD'in söylemlerini ve Türkiye'nin buna karşın olan konumunu aktaran çalışma aynı zamanda mücadeleye de odaklanmaktadır. Bunlar yabancı terörist savaşçılar ile olan mücadele, sınır ötesi ve sınır dâhili operasyonlar, finans kaynağının kesilmesi, sınırlarda alınan fiziki güvenlik önlemleri olarak sıralanabilmektedir (Yeşiltaş, Özdemir, Öncel, Düz, & Öztürk, 2016). Orsam tarafından yayınlanan bir çalışmada ise yabancı savaşçılar sorununa eğilerek söz konusu kişilerin radikalleşme süreci ele alınmaktadır. Çalışma aynı zamanda tanım bakımından belirsiz olan yabancı savaşçı

kavramını betimlemeye çalışmaktadır (Gülşen, 2019). Bir başka çalışma ise Türkiye'nin radikalleşme ile olan mücadelesini incelemektedir. Çalışma, literatürdeki kavram, model, yaklaşım boşlukları üzerine eğilmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin farklı terör gruplarıyla mücadelesine değinmesinin yanında yakın zamanda atılan adımları da incelemektedir. (Sönmez, 2017). Tepav tarafından yayınlanan bir yazıda ise radikalleşme ve terör ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Radikalizmin nasıl ve hangi ortamlarda gerçekleştiği ile radikal kişinin terörize olma sürecini anlatmaktadır (Demir, 2017). Türksam tarafından 2014 yılında yapılan bir analizde IŞİD ve Türk dış politikası arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamda IŞİD özelinde bir örgütün devletin dış politikasını etkileme gücü incelenmiştir (Çetin, 2014). Bilgesam tarafından yayınlanan bir raporda ise terörün geldiği son durum IŞİD üzerinden analiz edilmiştir (Bilgesam, 2016).

Yabancı yazarların özellikle son dönemdeki kitaplara baktığımızda ise özellikle IŞİD ekseninde bir radikalleşme ve terörizm tartışmasına denk gelmek mümkündür. Bu kitaplar genellikle örgütün yapısı ve tarihçesiyle ilgilidirler. Bu kitaplar arasında Ortadoğu özelinde IŞİD'ı tartışan bir kitap olan *IŞİD Tuzağını* örnek vermek olasıdır. Ortadoğu uzmanı bir tarihçi olan Luizard tarihsellikten de yararlanarak IŞİD'in yapısını incelemeye çalışmaktadır. Aynı zamanda IŞİD'in gelişiminin ve bir realite olarak varlığının ülkeler bazlı etkilerine de değinmiştir (Luizard, 2015). Yine bir başka kitap olan *İslam Devleti'nin Yükselişi* de bu konuyu ele almaktadır (Cockburn, 2014). Cockburn, IŞİD'in yükselişi ile birlikte bunu bir "yeni Sünni ayaklanması" şeklinde tarif ederek politik tarihsel bir biçimde süreci anlatmaktadır. Bir İtalyan gazeteci olan Loretta Napoleoni tarafından yazılan *İslam ve Modern Cihat* ise halifelik, modern cihat ve radikal selefilik üzerinde durarak Ortadoğu'da yeni çizilecek olası sınırlarla ilgili bir tartışma yürütmektedir (Napoleoni, 2014). Özellikle daha ayrıntılı ve araştırmacı şekilde IŞİD'in tarihselini daha ismi koyulmadan önceki dönemden anlatan iki kitap ilgi çekmektedir. Bunlardan ilki *Siyah Bayraklar* adını taşıyan ve Joby Warrick tarafından yazılmış olan kitaptır. Kitap aynı zamanda IŞİD'in fikir babası olan Ebu Musab el-Zerkavi'nin de ayrıntılı bir portresini sunmaktadır. (Warrick, 2016). Diğeri ise Michael Weiss ve Hassan Hassan tarafından yazılmış *IŞİD terör Ordusunun İçyüzü* eseridir. Bu esere bakıldığında tarihselliğinin yanı sıra yapılan görüşmelerin de içeriği zenginleştirdiği dikkati çeken bir nokta olmaktadır. Eser, Ebu Musab el-Zerkavi'nin portresine odaklanmasının yanı sıra Irak'tan başlayarak Suriye'ye örgütün tüm gelişimi anlatmaktadır. Bunun yanı sıra örgütün sosyal medyaya

verdiği önem üzerinde durması ve örgütün bu konudaki mantığını yansıtmaması önem taşıyan bir diğer noktadır.(Weiss & Hassan, 2016). Bahsi geçen kitaplar Türkçe'ye çevrilmiş baskılarından incelenmiştir. Aynı zamanda radikallerin profillerini inceleyen eserler de bulunmaktadır. Bunlar açısından özellikle çalışmada oldukça yararlanılan eser Marc Sageman'ın *Understanding Terror Networks* eseri olmuştur. Eserde özellikle Güneydoğu Asya, Arap ülkeleri ve Mağrip ülkeleri olarak kategorilendirilmiş bir şekilde radikallerle ilgili önemli veriler vardır. Cihadın kökeni ve bugün nasıl bir şekilde değişim geçirdiği incelenmektedir. Bunların yanı sıra radikallerin profilleri, örgüte katılma süreci ve sosyal ağlar ile ilgili elde etmiş olduğu veriler ile katkıları oldukça önemlidir (Sageman, 2004). Çalışma verilerinin yürütülen araştırma ile ilgili karşılaştırmaları bulgular ve tartışma bölümünde yapılmıştır.

Uluslararası literatüre bakıldığında ise önemli ve farklı görülen bir konu başlığının göçmen radikalleşmesi olması dikkat çekmektedir. Genellikle Avrupa'da bulunan göçmenlerin gettolaşmış şekilde yaşayan bölgelerde oldukça sık görülen ve güvenlik riski yaratan bir durumdur. Bu aynı zamanda kişinin kendini yaşadığı yere ait hissetmemesi ve toplum tarafından da kabul görmemesiyle birlikte daha da hızlanan bir süreç haline gelmektedir. Kastoryano, Avrupa'da ki radikalleşme üzerinde durmaktadır. Odaklanılan önemli alan yerli halk içerisinde yer alan radikalleşmiş teröristlerin profilleri, ağları ve radikalleşme süreçleridir (Kastoryano, 2017). Wilner ve Dubouloz ise 2001 sonrası dönemde başta Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya'da yaşayan kişilerin başta El-Kaide olmak üzere eylemler sonucu radikalleştiğini ortaya koymaktadır. Bu kişiler yerli halktan teröristler olarak o ülkede doğup, büyüyen ve eğitim alıp hayatına devam eden kişiler olmasına karşın radikalleşmişlerdir. Yazarlar söz konusu konuyu dönüşümsel öğrenme teorisi ile birlikte tartışmaktadır (Wilner & Dubouloz, 2010). Yine bir diğer karşılaşılan konu ise tüm dünyada büyük bir tehdit yaratan sosyal medyanın radikal kullanımlarını inceleyen çalışmalardır. Nissen'in çalışmasının sosyal medyada hibrit stratejilere odaklanan ve sosyal mühendisliği de inceleyen daha genel bir çalışma olduğu görülmektedir (Nissen). Weimann ise günümüzde terör örgütlerinin interneti nasıl ve ne amaçla kullandıklarını incelemektedir. Aynı zamanda internetin zararlı kullanımından toplumu korumaya çalışırken bilgi akışının sekteye uğraması, mahremiyetin ihlali ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması gibi korunmanın maliyetini yükseltici sonuçlara da dönüşebilme potansiyelini taşımaktadır. (Weimann, 2004). İnternetin getirdiği yeniliklerin terör örgütlerinin yeni üye kazanmak ve onları

harekete geçirmek için önemli bir fırsat sunduğu görülmektedir. Makalenin sosyal öğrenme teorisi ile birlikte internetin terörize edilmesini sistematik bir model ile incelemektedir. Aynı zamanda buna karşılık mücadele stratejileri de sunulmaktadır (Freiburger, Crane, & Murtha, 2008). Siber terörizm üzerinde duran başka bir çalışma ise öncelikle bunu tam olarak tanımlamaya çalışmakta ardından ise artan tehditlerin ne düzeyde olabileceğini incelemektedir (Brunst, 2010). Önemli ölçüde çalışmanın ise radikalleşmenin yol hatları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar söz konusu örüntüleri tanımlamaya yöneliktir. Radikalleşme süreci ile ilgili ayrıntılı bilgilerin yer aldığı görülmektedir. (FBI Counter Terrorism Division, 2006). Horgan'ın makalesinin ise odak noktası psikolojik perspektif ile radikalleşmeden terörizme geçilen aşamadır. Bu anlamda süreci dikkatli ve ayrıntılı bir şekilde inceleyen bir çalışma olduğu görülmüştür. (Horgan, 2008). Çalışmalar arasında yine radikalleşmenin nedenleri ile süreçlerine odaklanmasının yanında aynı zamanda cihatçıların rehabilitasyon ve de-radikalizasyon dönemlerini de inceleyenler bulunmaktadır (Koehler, 2014), (Doosje, Feddes, & Kruglanski, 2016).

Rand Corporation tarafından hazırlanan raporlarda daha farklı konulara yoğunlaştıkları görülmektedir. Raporlardan birinin odaklandığı konu uluslararası literatürde oldukça fazla üzerinde durulan mültecilerin radikalleşmesi üzerinedir. Çalışma mülteciler üzerindeki radikalleşmenin etkisinin azaltılmasını konu almaktadır. Burada geçmiş krizleri üzerinden bir inceleme yapılmaktadır (Sude, Stebbins, & Weiland, 2015). Diğer bir çalışmada ise radikalleşme ve rehabilitasyon bağlamında hükümlülere odaklanılmaktadır. Hapishane gibi kapalı ve sürekli maruz kalınan ortamların radikalleşme için en uygun ortamlardan biri olduğu bilinmektedir. Hatta hapishaneler radikaller için bir okul görevi üstlenebilmektedir. Bu anlamda hapishanenin radikaller aşırırcılar için bir okul işlevi mi göreceği yoksa rehabilite merkezi mi olacağı önemlidir (Hannah, Clutterbuck, & Rubin, 2008). Brookings'de yer alan bir rapora baktığımızda ise Tunus ve Mısır özelinde Arap Baharı sonrası radikalleşmeyi incelediği görülmektedir. Özellikle demokratikleşme çabası içerisindeki Tunus'ta üç bin vatandaşın Suriye'de savaş amacıyla bulunduğu düşünüldüğünde bu ülkelerdeki radikalleşmeyi anlamak önem kazanmaktadır. Tunus'un 22.000 yabancı savaşçı arasında 3000 vatandaşı ile en çok yabancı savaşçı ihraç eden ülke olduğu da unutulmamalıdır (Hamid, 2015). Yine aynı kuruluştaki yer bir makale de ise terörizmin yanı sıra radikalizm ile mücadeleye vurgu yapılmakta ve yeni bir yol ile yöntemin planlanması gerektiği vurgulanmaktadır. "İnsani gelişme ile radikalizmle mücadele" programı adı altında sosyal

ve ekonomik bir kalkınma önermektedir (Taşdemir, 2009). Council on Foreign Relations tarafından yayınlanan bir makale de ise IŞİD sonrası Irak ve Suriye'nin olası durumu incelenmektedir. Aynı zamanda bu bölgelerde gerçekleşen yıkımın sonucundakş yeniden imara ve maliyetlerine de odaklanmaktadır (Laub, 2017).

BÖLÜM III

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Modern zaman ve toplumlarda din önemli ve bir o kadar da tartışılan bir olgu haline gelmiştir. Bu bakımdan dinin tanımının doğru yapılması ve din kurumunun da buna bağlı olarak tanımlanabilmesi gereklidir. Din toplum içerisinde birçok fonksiyona sahip olan bir kurum olmasının yanı sıra birçok toplumsal gelişmeyle de birebir ilgilidir. Bunlardan biri de bireylerin kimlik kazanma süreçlerine olan etkisidir. Küreselleşme ve bütünleşmenin hâkim fenomen olduğu dünyada bireyler için önemli bir aidiyet kaynağı durumundadır. Bununla birlikte dini kurumlar ve örgütlenmeler aracılığı ile de kolektif hareketler üzerinde etkisi bulunmaktadır. Söz konusu kolektif hareketler arasında aşırı uçta bulunan daha radikalleşmiş kitleler de bulunmaktadır. Bu nedenle dini motifli radikalleşmenin meydana gelmesinin çok daha karmaşık bir süreç olduğu görülmelidir. Bireylerin radikalleşmeleri için çeşitli düzeylerde nedenler olabilmekte bu da belli bir süreci kapsamaktadır. Söz konusu çalışmada bunlara değinilmesinin yanı sıra sosyal medyanın getirdiği iletişim ve propaganda imkânları da kapsam dâhiline alınmıştır.

3.1 Dinin Sosyolojik Boyutu ve Toplumsal Etkisi

Bir olgu olarak veya bir kurum olarak dini tanımlamak oldukça zor olmakla birlikte aynı zamanda dinin kendi tanımı ile sosyolojik tanımı arasında da farklar bulunmaktadır. Din TDK tarafından “*Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet*” olarak tanımlanmaktadır (TDK). Din sosyolojisi ve dinin sosyolojik tanımı ise dinin mahiyetinden öte toplum içerisindeki rolü diğer kurumlar ile olan ilişkilerine odaklanmaktadır (Taş, 2015, s. 37). Sosyolojinin kurucuları açısından din hem toplumsal varlıkla ilişkili iken hem de toplumsal ilişkileri ayrıntılı bir şekilde görebilme mecrasıdır (Balcı, 2012, s. 19). Dinin sosyolojik tanımı ise substansiyel (özel) veya fonksiyonel (işlevsel) bir bakış açısıyla yapılmaktadır. Dine karşı substansiyel bakış açısı dini özle ilgili görmekte ve kutsallık, aşkınlık, ilahilik ve gerçeküstü gibi içeriksel özellikleriyle tanımlamaktadır. Bu bakımdan bu tür bir bakış açısı dini inanış

kapsamıyla ilgili görmekte ve sosyal ve psikolojik etkilerini ise yadsımaktadır. Din, fonksiyonel bakış açısına göre ise dünyevi görüşlere, toplumu etkileyen sosyal ve psikolojik etkilerine göre tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım da dinin işlevlerine karşı pragmatik bir şekilde yaklaşması nedeniyle indirgemeci olarak değerlendirilmektedir (Kurt, 2008, s. 75-78).

Substansiyel görüşlerin bir temsilcisi olan Weber, ilk olarak *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* adlı eserinde Hristiyan mezheplerini inceleyerek bilhassa Kalvinizm üzerinden ekonomik bağıntıları ile ilgili yorumlarda bulunmuştur. Bu şekilde kapitalizmin neden Batı dünyasında gelişme imkânı bulduğuna yanıt aramıştır (Weber, 2014). Weber, aynı zamanda ölümünden sonra tamamlanan *Din Sosyolojisi* adlı eserinde de alana katkı sağlamıştır (Weber, 2012). Çalışmalarında her zaman hassas davranan Weber, dini incelerken kutsal veya felsefik yönünü yargılamamakta olgunun toplumsal yansımaya odaklanmaktadır (Özsöz C. , 2007, s. 53). Substansiyelist görüşlerden Rudolf Otto tarafından yapılan “*din, kutsalın tecrübesidir*” ifadesi oldukça kabul edilir tanım olmuştur (Otto, 1950). Peter Berger ise “*Din, kendisinde-insan veya değil- bütün varlığı kapsayan bir kutsal düzen hususundaki beşer tavrıdır. Diğer bir ifadeyle din, anlamı insanı hem aşan hem de içine alan bir düzene inanmadır*” şeklinde dini tanımlamaktadır (Berger, 1995, s. 430).

Sosyolojinin kurucu babalarından Emile Durkheim, dini toplum ve kutsalın özdeşliğinden yola çıkarak açıklamaktadır. Durkheim, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri* adlı eserinde dinin kökenine eğilmekte ve bilinen en eski ve basit dini inceleyerek keşif çözümleme yapmayı amaçlamaktadır. Toplumdaki ortak düşünüşün bir yansıması olan kolektif şuurun temelinde dini inançlar bulunmaktadır. Din, belirlediği kutsalı, yasağı, inanç ve pratikleri ile kabul eden kişileri manevi bir cemaat olarak birleştirmektedir. (Durkheim, 2011). Durkheim, sosyal olguların sosyal olgularla açıklanacağı fikrinden hareketle dini de bir sosyal olgu olarak görmüş ve değerlendirmiştir. Bu nedenle işlevsel tanımın bir öncüsü kabul edilmesi şaşırtıcı değildir (Kurt, 2008, s. 79). Fonksiyonalist görüşlerden birini temsil eden J. Milton Yinger “*bir grup insanın, hayatın temel problemlerine çözümler bulmak amacıyla, vasıta olarak kullandığı inanç ve pratikler sistemi*” olarak dini tanımlamaktadır. Parsons ise dini “*hayatı anlamlandırmaya ilişkin meselelere verilen cevaplar*” olarak ifade etmektedir (Taş K. , 2003, s. 202-204).

Klasik dönem sosyolojisinde din sosyolojisi özerk bir alan olarak gelişmemiş bu daha sonraki sosyologlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Din sosyolojisi ismini içeren ilk eser Joachim Wach'ın *Meister und Jünger: zwei religionssoziologische Betrachtungen* (Usta ve Çırak: Din Sosyolojisi Üzerine İki Deneme) adlı eseridir. İki savaş arası dönemde Gabriel Le Bras ve “Archives de Sociologie des Religions” grubuna ait eserler önem taşımaktadır. Hollanda'da W. Banning, J. P. Kruijt ve G. H. L. Zeegers'in öncülük ettiği çalışmalar bulunmaktadır (Balcı, 2012, s. 20-21).

Dinin bir inanış olmasının yanı sıra yaşam üzerinde büyük etkisi olduğu unutulmamalıdır. Din sosyolojisinin de odaklandığı bu alan aynı zamanda din kurumu veya olgusunun diğer alanlarla olan ilişkilerini de incelemektedir. Modern toplumlarda din, aynı zamanda bir kimliği tanımlamaktadır. Dinin kimlik verdiği bireyler ulus üstü bir kimliğe sahip olmalarından ötürü de onları bir ulus devlet içerisine sıkıştırabilmek giderek zorlaşmaktadır. Din, özellikle de tüm semavi dinler bir toplumsal kurum olarak toplum yaşamının düzenlenmesi ile birlikte hem yaşadığımız dünya içerisinde hem de ölüm sonrası olarak tabir edilen dünyaya yönelik kural ve uygulamalar getirmekte, iyi ve kötüyü tarif etmekte, bununla birlikte izin verilen ve verilmeyen eylemleri belirtmektedir. Bu aynı zamanda dinin toplumsal ve siyasal yaşam üzerinde etkisi bakımından önemlidir. Sosyal bir olgu olarak din ile siyasal bir olgu olarak din kavramları birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda din anlayışının siyasal yaşamda önemli bir rol üstlenebileceğini ve ağırlık koyabileceğini anlaşılmaktadır (Turner, 2012, s. 204).

Din, toplumlar için hem bir bütünleşme meydana getirebilirken günümüz toplumlarının çok kültürlü ve çok dinli yapısı bunun tersine yani ayrılmaya ve mikro dini yaşam örüntülerine de sebep olabilmektedir. Dinin toplum yaşamında rolünün günümüzde bir kimlik sağlayıcı olarak da işlev gördüğü düşünüldüğünde bireyler için önemi daha da artmaktadır. Bireyler kendilerini inandıkları dine veya da mezhebe bağlı olarak tanımlayabilmekte buna bağlı bir kimlik geliştirebilmektedir. Dinin önce sosyal sonra da ağırlığına oranla siyasal yaşam ve örgütlenme içerisinde gittikçe daha fazla yer alması beklenmelidir. Bu durumda özellikle siyasal örgütlenmenin arttığı durumda örgütlenme kimliğinin ılımlı veya radikal bir çizgi benimsemesiyle farklı ve de toplumsal yaşam açısından riskli durumlar meydana gelme potansiyeli vardır. Siyasal olarak örgütlenmiş yapının toplumsal dönüşüm ve toplumsal yaşam bağlamında sert ve radikal önlemleri alması, isteklerini hoşgörüden uzak bir şekilde

zor ile uygulamaya kalkması radikal bir toplumsal örgütün belirgin kimliğidir. Söz konusu davranış örüntüleri sadece dini temelli değil tüm siyasal örgütlenmeler için görülebilmektedir. Bunun yanı sıra din kimliğinin bireylere ulus ötesi bir kimlik bahşettiği ve etki alanını oldukça uzaklara yayabildiği de aşikârdır.

3.2 Küreselleşme, Kimlik ve Kitle Hareketleri

Küreselleşme olarak tanımlanan olgu dünyada büyük ölçüde bir değişime sebep olmuştur. Bu değişim içerisinde kimliklerin yükselişi de yer almaktadır. Din kimliğinin yükselişi aynı zamanda kimlik siyasetlerinin yükselmesi ve bireylerin kendini bu kimlikler ile beraber sunmasıyla da ilişkilidir. Küreselleşmeyi bir kavram olarak tanımlamak gerekirse kısaca, dünya ölçeğinde ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşmenin sağlanması ile birlikte gerçekleşen gelişmeler olarak görmek mümkündür. Bu durum fikirlerin, görüşlerin, pratiklerin, teknolojilerin küresel düzeyde kullanılması ve yaygınlaşması, sermaye dolaşımının evrenselleşmesi, serbest piyasanın yaygınlaşması, ulus-devlet algısını değiştiren ve aşan yeni ilişki ve etkileşim biçimlerinin ortaya çıkması, mekânların yakınlaşması, mekândan bağımsızlaşma, dünyanın küçülmesi, sınırsız rekabet, serbest dolaşım, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi ve ulusal sınırların dışına çıkması ve buna bağlı olarak da dünyanın tek ve benzer bir pazar haline gelmesi olarak tarif edilebilmektedir. Bununla birlikte zevk, beğeni ve ilgilerin de benzeşmesi durumudur (Balay, 2004). Küreselleşme kendi temel dayanaklarını farklılığı ve çeşitliliği ön plana çıkaran postmodern politikalardan almaktadır. Bu da benzerlikler yerine farklılıklar üzerine inşa edilen kimlik politikasının ulus devlet üzerindeki aşındırıcı etkisini göstermektedir. Tüm bunlara paralel olarak da kimliklerin özerklik talebinin artmaya başladığı dikkat çekmektedir (Duman, 2009, s. 588-589). Dini kimliklerdeki yükseliş ile de bu paralel gerçekleşmiştir.

Küreselleşme olarak tarif edilen bu durum aynı zamanda devletlerin uluslararası anlamda konum ve etkilerini de değiştirmiştir. Uluslararası sistemin o döneme kadar en etkin gücü olan devletler zayıflamaya başlamışlardır. Bu dönemde ulus devletlerin zayıflaması da aynı zamanda etnik veya dini temelli terör örgütlerini güçlendirici bir etki meydana getirmiştir (Ertürk, 2010, s. 90). Küreselleşme ve iletişimin yayılması ile dini ve ulusal kimliklerin öneminin azalması süreci başlatan faktör olarak görülebilmektedir. Bu nedenle söz konusu kimlikler kimlik bilincinin daha çok farkına varmış ve kendini yeniden ifade etme safhasına

geçmişlerdir. (Shupe, 2012, s. 284) Doğan güvenlik sorunları ve terör gibi problemler sadece tek bir devletin gücü ve etkisiyle çözülmekten çok uzak kalmışlardır. Bu dönemde tek bir devletten öte uluslararası örgütlenmeler ve işbirliği bu nedenle daha önemli bir hale gelmiştir. Bu aynı zamanda devletlerarası ilişkileri ve çıkar çatışmalarını da daha küresel bir hale getirmiştir. Bu dönemde özellikle kimlik merkezli arayışlar da önemli ölçüde bir kimlik sorununun doğmasına sebep olmuştur.

Kimliğin bireyin kendi varlığını konumlama, yorumlama ve hayat tarzını yansıtmaya bakımından işlevsel bir rol üstlendiği görülmektedir. Bireyin sahip olduğu kimlik kişinin kararlarını ve geleceğini etkilemektedir. Bireyin dünyayı ve kendini anlamlandırmasını sağlayan kimlik bireysel ve kolektif olarak iki şekilde ele alınabilmektedir. Kolektiviteden ziyade bireysel kimliğin gelişimi ve önem kazanması geleneksel toplumlarda değil modern toplumlarda gerçekleşmiştir (Erkan, 2013, s. 1826-1829). Bireysel kültürün bir yansıması olarak bireysel kimlik aynı zamanda bir farklılığın da vurgulanma biçimidir. Bu haliyle kimlik inşası süreci kendinin farkındalığının bir göstergesi olarak niteliksel farkındalıkların toplumsal olanla da karşılaştırmasını beraberinde getirmektedir. Bu süreçte kendi farklılığının toplumca kabul görmemesi veya dışlanması durumunda daha savunmacı bir kimlik inşasına girişmektedirler (Akça, 2005, s. 10-11). Bu durum aynı zamanda toplumsal olarak bastırılmış, dışlanmış veya kabul görülmeyen kimliklerin zor yolunu benimsemelerini ve siyasal dönüşümü daha radikal bir şekilde gerçekleştirme yolunu seçebileceklerini göstermektedir. Sosyal kimliğin bastırılması, dışlanması veya kabul görmemesi buna içten kimliksel etkilerinde olabileceği göz önünde bulundurularak radikal bir yola sapabilmektedir.

Kimlikler açısından bir çatışma alanı da verili kimlikler ile kazanılmış kimlikler arasındadır. Doğumdan sonra bireyler verili bir kimlik ile bir ad kazanır, milliyet, din, kültür gibi bir takım ayırıcı özellikler ve aidiyetler edinirler. Buna karşın kendi davranış ve yaşamına örnek aldığı referans grupları yaşamımız boyunca belirlenebilir konumdadır. İlerleyen aşamalarda ise bireyler verili kimliklerini yıkıp veya yeniden yapılandırıp bir takım yeni kimlik özellikleri elde etmeye başlayabilmektedir. Bunlar ise kazanılmış kimlik olarak adlandırılmaktadır. Bu süreçte yeni kimliği yapılandırma süreci daha yumuşak bir şekilde de gerçekleştirilebilir. Bunun yanında daha zor, sert ve mücadele ile de bunu gerçekleştirmek mümkündür ve bu da başlıca çatışmanın sebebi olabilmektedir. Kimliğini inşa peşinde olan

kişi için “Spartacus” veya “Prometheus” sendromu tanımlaması da kullanılmaktadır (Şimşek, 2002, s. 33-34). Alain Tourrein tarafından verili kimlikler “kimlik yokluğu” veya “sahte kimlikler” olarak da adlandırmıştır (Bilgin, 1994, s. 245-246). Bunun yanı sıra dinamik bir yapıda seyreden bireysel ve toplumsal kimlikler arasındaki ilişki de çalkantılıdır. Bu kimlikler karşılıklı etkileşim ya da karşılaştırmalı olarak oluşturulduğundan sürekli yeni bir oluşum sürecini beraberinde getirmektedir. Bir diğer çatışma eksenini de kamusal ve özel alan ayrımı olarak tarif edilmektedir. Bu anlamda çatışmanın içeriği açısından kamusal alanın simge, sembol ve değerleri içselleştirdiği mi yoksa bu alanın dışında mı tutmaya çalıştığı etkili olmaktadır. İki farklı yaklaşım olarak görülen bu farklılık çatışma boyutunu etkilemektedir (Şimşek, 2002, s. 34-37). Buna göre kimlik üzerinden bakıldığında çatışma eksenlerinin dinamik, yeniden yapılanan ve çok boyutlu bir karaktere sahip olduğu görülmektedir.

Hoffer, kitle hareketlerinin çekici yönlerinden bahsederken iki etmene dikkat çekmektedir. Bunlar değişiklik isteği ile başka bir insan olma isteğidir. Bir kitle hareketinde yer alan kişilerin hayatlarında bir değişiklik arzusunda oldukları ve hareketi de bu konuda bir araç olarak gördüklerinden bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda gerek dini gerekse de milliyetçi hareketlerin bir değişiklik aracı olabilmesi muhtemeldir. Bir kitle hareketinin çağrısı aynı zamanda benliğinden kurtularak başka bir insan olma isteğinde olan insanlar içinde kurtarıcı olabilmektedir. Bu kişiler kişisel çıkarlarını bir tarafa iterek bir kitle hareketinde yeni bir benlik kazanabilecek kişiler olabilmektedirler. Hoffer, inancını değiştirmeye hazır kişilerden bahsederken de onları kategorilere ayırmaktadır. Bu kategoriler sırasıyla yoksul sınıf, topluma uyamayanlar, başıboşlar, azınlıklar, delikanlı çağındaki gençler, muhterisler, sabit fikirliler, acizler, aşırı benciller, amaç yoksunluğu bulunanlar ve suçlulardır (Hoffer, 2017, s. 10-24). Bir hareketin veya radikal grubun birlikteliğini sağlarken “birlikte hareket ve nefisinden fedakârlık” ilkesi önem kazanmaktadır. Bu bir hareketin hem canlılığını sağlarken hem de başarısını belirlemektedir. Söz konusu hareketler üyelerinden fedakârlıklar beklemektedir ve bunu sağlamak içinde bir takım yollar bulunmaktadır. İlk olarak kolektif topluluk kimliğinin birey kimliğinin önüne yerleşmesidir. Bu kolektif kimlikten ayrı bir kader, başarı ve çıkarı reddetme durumunu da beraberinde getirir. Bu aynı zamanda grubu düşmanlarından ve karşılarına çıkan türlü güçlüklerden de koruyan bir sığınaktır. Bir diğer önemli ilke ise “inandırmaya” dayanmaktadır. İnsanın fedakârlıklarda bulunması, inandığı yolda öldürmesi veya ölmesi gibi sonuçlar buna bağlıdır. Önemli bir diğer ilke de “şimdiki

zamanın gözden düşürülmesidir.” Kitle hareketleri sadece şimdiki zamanı yadsıma kalmayıp aynı zamanda onu kötülemekte ve değersizleştirmektedir. Bu aynı zamanda kişisel mutluluk çabalarına karşı bir çıkış olarak görülmektedir. İleri dönemde olası başarı durumunda parlak bir gelecek umuduyla motivasyon sürekli kılınmaktadır. Fedakârlığı arttıran bir diğer önemli etken ise “olmayan şeylere” odaklanılmasıdır. Olmayan şeyler olan şeylerden daha yüce görünür ve bunlar uğruna canı feda etmek daha mümkündür. Bir insanın maddi şeyler uğruna canını vermesi zor bir ihtimal olmasına karşın bir insan rahatlıkla bir rozet, bayrak, namus, fikir, toprak için canını verebilmektedir. Nefsinden fedakârlığı göze alabilmek aynı zamanda gerçekleri kavrayamama ile orantılıdır. Burada da “öğreti” devreye girmektedir. Hareketlerin önemli bir uğraş noktası inananlarına “gerçekleri örten bir perde” yerleştirebilmek içindir. Bu nedenle duyguların, duyuların ve aklın bulgularına inanmak ihanet noktasına gelir. Körü körüne inanç bir dizi inançsızlığa bağlı olarak ayakta kalabilmektedir. Kendi başına yetersiz ve güvensiz hisseden ve kendi kişisel güvenliğini sağlayamayacak noktada olan kişi bulduğu desteğe daha sıkıca sarılmakta ve bir fanatiğe dönüşebilmektedir. Kitle hareketleri için “fanatizm” önemli bir etki sağlamaktadır (Hoffer, 2017, s. 46-69). Bunların yanı sıra hareketi bir arada tutmak da süreklilik açısından önemli bir diğer unsurdur. Birleştirici önemli etkenlerden biri “nefret” faktörüdür. Nefret hem bir öteki yaratmakta hem de öfkeyi tek bir noktaya kanallize edebilmektedir. Buna karşın aynı zamanda kendi benzerleri ile birlikte olan birey onlarla kaynaşmakta, daha ateşli bir taraftar olmakta ve özgüvenini arttırmaktadır. Düşman olarak tanımlanan grup ise tek, kapsayıcı, her yerde hazır, her şey beklenebilir bir nitelik kazanmaktadır. Sevgi tek başına mümkün iken öfke ve nefret ise müttefik taraftarlar ile daha güçlü hale gelmektedir. Önemli bir birleştirici diğer unsur ise “taklit” yoludur. Taklit etkeni itaat duygusuna benzer bir yöntemle uyumu arttırmaktadır. Bu aynı zamanda grup içi uyumu da arttırmaktadır ve kaynaşmayı kolaylaştırmaktadır aksi bir durum yani üstünlük hissi ise bunu engelleyebilir bir nedendir. Propagandanın aksine “zorlama ve ikna” bir diğer yoldur. Propaganda zaten inanmaya hazır olan kişiler üstünde bu inancı keskinleştirirken zorlama ve ikna ise yeni üyelere de kapı açmaktadır. Zorlama yolu ısrarlı ve ödün vermez olduğunda etkili bir yol olarak gözükmektedir. Bunun yanı sıra zorlama ile katılan kişilerin ise harekettekilerden daha radikal konuma evrilebilmesi garip ama olağan bir durumdur. Bu bakımdan zorlama olmadan sadece ikna yolu yetersiz kalmaktadır. “Liderlik” hareketin devamında ve büyümesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Liderin başarısının aynı zamanda şartların olgunlaşmasına bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Lideri başarılı kılan nitelikler ise “cüret

ve meydan okumadan zevk almak, demir gibi bir irade, tek bir gerçeğe inanç, kaderine ve şansına güven, şiddetli nefret edebilme yeteneği, mevcut düzeni aşağı görebilmek, insan doğasını bilmek, tören, gösteriş ve sembollerden hoşlanma, bağlılığı kazanabilecek ve devamı sağlayabilecek potansiyelde olma” gibi uzun bir listeden oluşmaktadır. “Eylem” hali de hareketi birleştiren bir başka etkidir. Eylem adamları arasında kolay bir birliktelik kurulmakta ve aynı zamanda bireyciliğe karşı da bir cephe oluşturulmaktadır. Kolektif bir şekilde meydana gelen birlikteliğin sevgi sayesinde olmadığı açıktır. Harekette yer alan kişiler genellikle “şüphe” etmeyi bir alışkanlık haline getirmiş olmaktadırlar. Şüphe eden ve kendisinden de şüphe edildiğini düşünen bir kişi için itaat gereken düşünceleri benimsemek ve savunmak da daha kolaydır (Hoffer, 2017, s. 70-95). Hoffer’ın vurgulamış olduğu detaylar aynı zamanda bir hareketi kurmanın, devam ettirmenin, fedakârlığı ve birlikteliği sağlamanın ne kadar zor ve karmaşık bir çaba gerektirdiğini göstermektedir.

Le Bon, içinde bulunduğumuz çağı “kitleler çağı” olarak nitelemiştir. Le Bon’un vurguladığı önemli bir nokta ise “kitlelerdeki zihniyetin tekleşmesi kanunu” adını verdiği durumdur. Bireyler kitle halinde bulunduklarında kolektiflik bir anlam kazanır. Bu durumda özellikle bir hareket veya örgüt içerisinde bulunan kişiler giderek birbirine benzemeye başlar. Oluşum halinde bulunan kitlede olduğu gibi harekette de ilk meydana gelenlerden biri bilinçli bireysel kişiliğin ortadan kaybolması ile birlikte kolektif ruhun kazandığı güçtür. Aynı hareketin içerisinde yer alan ve aynı amacı taşıyan bireyler yaşama biçimleri, karakterleri, işgüçleri ne kadar farklı olursa olsun bir potada eriyebilecek konuma gelirler (Bon, 1997, s. 19-23). Bu bakımdan yaklaşıldığında kolektifliğin meydana getirdiği durumlarda bireysel kişilikler arka plana atılmakta ve önemli olan grup kimliği haline dönüşmektedir. Bu da gerek birliktelik gerek mücadele gerekse de fedakârlık için gerekli olan şartları doğurmaktadır.

3.3 Radikalizm ve Kolektif Şiddet

Radikalizm Büyük Türkçe Sözlük’te *köktencilik* olarak tanımlanmaktadır (TDK). Cambridge sözlüğünde ise radikalleşme “*bir kimsenin politik veya dini inançlarında daha radikal (aşırı) olma eylemi veya süreci*” olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary). Fundamentalizm ise TDK tarafından *kökten dincilik* başlığı altında “*kurulu düzenin temellerini dinî kural ve inançlar doğrultusunda değiştirip uygulamadan yana olan tutum*

veya öğreti, fundamentalizm” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Radikalizm ve yine bu yakın anlamda kullanılan fundamentalizm genel olarak etnik ve ayrılıkçı örgütler ile belli dinsel temelli toplumsal hareketler, siyasal İslamcı hareketler ve aşırı ideolojik örgütlenmeleri tanımlamak amacıyla kullanılabilir. Radikalizm kavramsal olarak sosyal ve siyasal düzeyde bir değişim için sadece siyasal araçları kullanmakla yetinmeyip köklü değişimler için şiddeti de araçsallaştırmaktadır. Bu bakımdan araçsallaştırılmış şiddet bir bakıma “devrimci şiddet” olarak da düşünülmektedir (Demir, 2016, s. 4-5). Aynı zamanda radikalizm ile aşırılıkçılık arasındaki farka da değinmek gerekmektedir. Scruton’a göre aşırılık “talihsiz” olayları, argümanları, pratik olmayanları, zıt düşüncelerle yüzleşmek istemekle birlikte onları elimine etmek de istemektedir. Kendi dışındaki tüm görüşlere karşı hoşgörüsüzlük genel bir karakteristik özelliştir. Son olarak ise bunları uygularken yaşama, özgürlüğe ve insan haklarına karşı tutumu alan siyasi amaçların benimsenmesi olarak tanımlanmaktadır. Schmid, radikallerin ideolojilerine sıkı sıkı sarılan aşırılıkçılardan daha açık fikirli olabileceğini söylemektedir (Akdaş, 2018, s. 66).

Radikal gruplar tiplerine göre beş grupta toplanabilmektedir. Bunlardan ilki milliyetçi veya ayrılıkçı gruplardır. Bu grupların ana amacı kendileri ve sempaticianları için güvenli bir bölge hedefidir. Bu gruplara örnek olarak Türkiye’de PKK Sri Lanka’da Tamil Kaplanları, İspanya’da ETA, İrlanda’da IRA örnek verilebilmektedir. Gruplardan ikincisi ise aşırı sağ kanat gruplardır. Bu genel olarak göçmenler tarafından tehdit altında olduğu düşünülen “beyaz ırkı” korumak için yükselişe geçen radikal grupları oluşturmaktadır. Buna örnek olarak ABD’de Ku Klux Klan veya Almanya’da Pegida verilebilmektedir. Gruplardan üçüncüsü ise aşırı sol kanat gruplardır. Bu gruplar kapitalizmi kötülüğün kaynağı olarak görürken adil bir gelir dağılımını radikal yollar ile savunmaktadır. Bu gruplara örnek olarak Kolombiya’da FARC, Almanya’da Kızıl Ordu Fraksiyonu, İtalya’da Kızıl Tugaylar, Türkiye’de Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi örnek verilebilir. Dördüncü olarak ise tek sorunu ele alan gruplar gelmektedir. Bu gruplar çok geniş bir spektrumu ele almayıp daha spesifik amaçlara sahiptir. Çevre veya hayvan hakları grupları bu kategoridedir. Bu gruplara örnek olarak ise birçok ülkede faaliyette olan Hayvanların Özgürlüğü Cephesi, ABD’de Tanrı’nın Ordusu Grubu (Kürtaj Karşıtlığı) ve Birleşik Krallık’ta Dünya Özgürlüğü Cephesi verilebilmektedir. Son olarak ise dini motivasyonlu gruplardan bahsedilmesi gereklidir. Bu gruplar “kâfirlere” karşı şiddeti dinin çok katı bir yorumunu kullanarak meşrulaştırmaktadır. Bu gruplara örnek olarak Libya, Irak, Suriye, Afganistan ve daha

birçok yerde faaliyette olan IŞİD ve El Kaide gibi gruplar örnek verilebilmektedir (Doosje, ve diğerleri, 2016, s. 80). Tablo-1’de ayrımlar daha net görülebilmektedir.

Radikalleşme olgusu özellikle son yıllarda artmış olmakla birlikte her zaman önemli bir tartışma konusu olmuştur. Radikalleşme özellikle meydana getirdiği sorunlarla birlikte radikallerin potansiyel tehditleriyle de her geçen gün hem toplumlar hem de devletler için ciddi tehditler doğurmaktadır. Bu nedenle de yoğun bir tartışma alanının doğması kaçınılmaz olmuştur. Radikalleşme veya köktencilik hem toplumsal hem de güvenlik alanında önemli sorunlara neden olabilmektedir. Dini motivasyonlu radikalleşme özellikle çökmüş veya yarı çökmüş devletlerde kendisini daha kolayca gösterebilmekte ve çevrede ki ülkelerde de istikrarı bozucu bir etki meydana getirebilmektedir. Propaganda örgütleri için eleman temin yolu olduğundan dolayı istikrarın bozuk olduğu yerlerde bu faaliyetler daha da yoğunlaşmakta ve etkili olmaktadır. Aynı zamanda propaganda yoluyla özellikle Batı Avrupa’da yalnız kurt denen türde radikaller de ortaya çıkabilmektedir. Bu durum bir iç güvenlik sorununu da doğurduğundan dolayı daha büyük güvenlik sorunlarına neden olabilmektedirler. Bu şekilde terörizmin insan kaynağını sağlaması ve etkinliği arttırması yeni sorunları da beraberinde getirmekte ve çözümü için daha yoğun bir çaba gerektirmektedir.

Radikalleşme safhasında en tehlikeli olarak görülen durum inanışı mutlaklaştırma, dogma haline getirme, diğer bireyleri ötekileştirme ve dışlama olarak sıralanabilir. Bu durum müsamahasız doğurmakta ve toplumsal durumda da hoşgörü ve karşılıklı saygı durumunun ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Dini anlamda fanatikleşme durumu aynı zamanda iman ile özgürlük düşüncesinin reddi anlamına da gelmektedir. İmanı despotizm ile birlikte yan yana niteleme durumu toplumsal karşıt cepheleler arasındaki uçurumu daha da açmaktadır (Yeşilyurt, 2004, s. 92-93). Dini anlayışlar arasında oluşturulan birbirini dışlayıcılık ve körü körüne fanatizm toplumsal yaşamın birlikteliği ve devamı için büyük tehlike arz etmektedir.

Tablo 1 Radikal grupların tipleri, ana amaçları ve örnekleri (Doosje, ve diğerleri, 2016, s. 80)

Tipleri	Ana Amaçları	Örnekleri
Milliyetçi veya Ayrılıkçı Gruplar	Temsil ettikleri grup için kontrol ettikleri güvenli bir alan elde etmek	ETA, IRA, PKK, Tamil Kaplanları
Aşırı Sağ Kanat Gruplar	Özellikle göçmen ve sığınmacılara karşı tepkilerle yükselen ve “beyaz ırkı” korumayı amaçlayan gruplar	Ku Klux Klan, Pegida
Aşırı Sol Kanat Gruplar	Kapitalizme karşı mücadele ederek adil gelir dağıtımını savunmak	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, Kızıl Tugaylar, Kızıl Ordu Fraksiyonu, FARC
Tek Konuya Odaklanan Gruplar	Tek bir spesifik konuya odaklanan ve mücadele eden gruplar	Dünya Özgürlüğü Cephesi, Hayvanların Özgürlüğü Cephesi, Tanrı’nın Ordusu Grubu
Dini Motivasyonlu Gruplar	“Kâfir” olarak nitelenen gruplara karşı dinin katı bir yorumu ile mücadele eden gruplar	İŞİD, El Kaide

Radikal grupların beş farklı şekilde özellikleri kategorize edilebilmektedir. İlk olarak tüm radikal gruplar toplumda kendi düşüncü ve ideolojik görüşlerine de uygun şekilde bir sorun ve şikâyet üzerine oluşmaktadır. İkinci olarak tüm bu radikal grupların mevcut durumdan hoşnutsuz olduğu unutulmamalıdır. Bu gruplar mevcut politik düzende sorunlarına cevap bulamamakta ve siyasal mekanizmalarını kullanarak sorunlarını çözememektedir. Bu da kurumlara olan güveni zayıflatmakla birlikte otoritelerin de meşruluğunu söz konusu bireylerin gözünden sarsmaktadır. Üçüncü olarak radikal gruplar kendi grup kurallarına ve değerlerine karar vermektedir. Bu durumda grup üyeleri ile dışardakiler arasındaki ayrım da artmaktadır. Bu durum aynı zamanda şiddet kullanımının temelini oluşturmaktadır. Dördüncü olarak radikal grupların ideolojilerinin şiddet kullanımını da meşrulaştırdığı unutulmamalıdır. Bu şiddet kullanımı genellikle hoşnutsuzluğu doğuran dış gruba yönelmektedir. Bu özellikle sosyal kimlik teorisinin radikalleşmeye uygulamasında açıkça

görülen bir durumdur. Son olarak ise radikal gruplar şiddet kullanımının etki sağlayacağına dönük güçlü bir inanca sahiptirler. Grup üyeleri de söz konusu şiddet kullanımının ideolojik başarı için önemli olduğu fikrini benimsemektedirler (Doosje, ve diğerleri, 2016, s. 80-81).

Dini motivasyonlu radikal hareketler aynı zamanda bir kolektif siyasal şiddet çeşididir ve bu şekilde harekette yer alan kişiler sistemin sınırlarını test etmeyi hedeflemektedirler. Asıl amaç şiddet repertuarı ile birlikte siyasal gelişmeleri etkileyebilmek veya yön verebilmektir. Bunun için eyleme kimlik kazandırma önemli bir rol oynamaktadır. Yerleşik kültür kalıplarına, kodlara ve sembollere bir başkaldırı görülmektedir (Ün & Timur, 2016, s. 525). Din motivasyonlu radikal hareketlerin temelinde kutsal metinlerden çıkarılan idealizm önemli bir yer oynamaktadır. Bu bakımdan dini radikalleşme konusunda sadece siyasi ve ekonomik yönleri odaklanarak dini alanı dışlamak yeterli bir sonuç doğurmaktan uzak kalacaktır. Bununla birlikte radikalleşen bireyler arasında birçok farklı geçmişe sahip farklı sosyo-politik sınıflardan gelen insanların olması da bu durumu doğrular nitelikte gözükmemektedir (Aydınalp, 2009, s. 134). Bu bakımdan söz konusu olguyu daha karmaşık bir şekilde ele almanın gerekliliği görülmektedir.

3.4 Dini Motivasyonlu Radikalleşme ve Selefilik

İslami radikalleşme kavramından bahsedilirken üzerinde durulması gerekenlerden biri de selefiliktir. “Selefiye” kelimesi “*eski âlimler, eski Müslüman büyükleri, geçmişteki dindar şahıslar tarafından takip edilen mezhep ve tutulan yol manasına gelmektedir*” (Uludağ, 1979, s. 33). Selefilik, dinin yeniden siyasi bir akım tarafından yorumlanmasıyla hadis Kur'an ve hadis merkezli bir anlayışı ifade etmektedir. İkiye ayrılması mümkündür. Bunlardan ilki “soft Selefilik” olarak isimlendirilmekle birlikte günümüzde özellikle Maliki ve Hanbelileri içermektedir. İkinci grup olarak nitelenen “sert Selefilik” ise Vahhabileri nitelemektedir. Vahhabilerin temel olarak Arap Yarımadası'nda bedevi aşiretlerin kurduğu haricilik akımı ile hanbeli mezhebinin bir birleşimi olduğu söylenebilmektedir. Bu iki grup arasındaki geçişin görece kolay olabildiği de belirtilmelidir. Sert Selefililiğin akli öteleyen, pozitif bilimlerin gelişimine ket vuran, içtihadı engelleyen, tekfiri ve şiddeti olumlayan yaklaşımı radikal yaklaşım için uygun bir havza sağlamaktadır. Bununla birlikte özellikle radikallerin de bu grubun içinden çıkması bu bakımdan şaşırtıcı değildir (Bozkurt, 2018, s. 50-53). Selefilik, İslam'ın katı ve püriten bir yorumunu taşımakla birlikte İslam'ı

bid'atlardan temizlemeye ve öze dönüşe yönelik bir arzu içerir. Bu bakımdan sünnet ve Kur'an kaynaklı dine geri dönüş ile birlikte asr-ı saadet dönemine de bir özlem içermektedir. "Suud Selefiliği, tebliğçi Selefilik, ilmi Selefilik, ilerlemeci (takaddumi) Selefilik, modernist Selefilik" gibi birçok türü bulunmakla birlikte Demir bunları 4 grup altında toplamaktadır. İlk olarak "teolojik selefiliği" tanımlamaktadır. Bu tür dini bir yaşam biçimi gibi gören ve bu bağlamda hayatı tecrübe eden bir düşünce biçimidir. Kültürel selefilik ise fikri ve düşünsel bir temelde bu durumu ele almakta dini bir "zihinsel dönüşüm aracı" olarak görmektedir. Siyasal selefilik ise din yoluyla siyasal ve sosyal bir örgütlenme yaratarak toplumu da bunun aracılığıyla dönüştürmeyi istemektedir. Son olarak radikal selefilik ise zor kullanma yolunu tercih ederek dini bir ideolojik araç olarak kullanan ve bu şekilde de değişimi dayatan yapı ve düşünceleri ifade etmektedir (Demir, 2016, s. 3).

Selefilik daha çok İbn Teymiyye ile bir yükseliş yakalamıştır. İbn Teymiyye'nin amacı dini bid'at olarak tabir edilen dine sonradan eklenen gerek itikadi gerekse de ameli yeniliklerden dini arındırmak olarak tarif edilebilmektedir. Burada asıl amaç İslam dinini ilk hali ile ilk muhataplarının anladığı şekliyle anlamaktır. Vahhabiler genellikle itikatta Selefî amelde Hanbeli olduklarını söylemekle birlikte vahhabiliğin müessisi olan Muhammed b. Abdülvehhâb ise mezhepte bir yenileyici olarak görülmektedir. Bu yüzden de vahhabilik diye ayrı bir mezhepten bahsetmemektedirler. Buna karşın Vahhabilerin Ahmet b. Hanbel ve İbn Teymiyye'nin görüşlerini tam olarak yansıttığı şüphelidir. Bununla birlikte Vahhabiler ile haricilik arasında bir bağ kurulması da yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur. İbn Abdülvehhab 600 yıldır Müslümanların çoğunun delalette kaldıklarını ve "müşrik" olduklarını söylemekte bu nedenle de malları ve canlarını helal saymaktadır. İsyan edilmesini ve bid'at ile savaşılmamasını söylemekte 'iyiliği emretme kötülükten sakındırma' ilkesinden hareketle de bunun tüm Müslümanlara vacip olduğunu vurgulamaktadır (Biçer, 2014, s. 4-5).

"Gerçek Müslüman kimdir?" sorgulaması ile bireylerden başlayan bir süreç git gide daha da ilerleyerek siyasal yapılar kadar uzanabilmekte radikallik ve fanatıklık derecesine göre terör gibi yollara da evrilebilmektedir. "Allah'ın egemenliğini hâkim kılmak" düşüncesi ile başlayan süreç ilk olarak ülke içerisinde etkisini göstermektedir. Ülke içerisinde bu durum sağlandıktan sonra asıl düşman olarak görülen "emperyalizm, Siyonizm ve Batı" gibi düşmanlara gelecek sıradaki düşmanlar düsturu ile yaklaşılmaktadır. Bu ilk olarak kendisini

yönetici elitlere karşı bir isyan durumunda göstermekte daha sonra da cihat etmeyi değişime uğratmaktadır. Bu durumda cihat sadece nefsi bir mücadele olmaktan öteye gidip siyasal ve toplumsal düzeyde silahlı bir mücadele ve isyanın genel adını çağrıştırmaktadır (Atacan, 2008, s. 33-34). İmanın fundamentalist bir şekilde yorumlanması ile birlikte kavram daha çok bir inanış, mezhep, grup gibi dar sınırlar içinde düşünölmeye mahkûm edilmiştir. Hakikatin belli bir zümreye ait olması ile birlikte kabulün mutlaklaştırılması ve dogmatikleşme birbirini takip etmiştir. Özellikle haricilerde görölen bu kavramı dar bir alana hapsedme durumu bunu benimsemeyen diğere bireyleri yani ötekileri savaşıması gereken bir düşman grubuna sokmuştur. Burada biz ve onlar olarak görölen büyük bölünme çatışma ekseninin ana mantığını oluşturmaktadır. Çünkü “tek doğru mezhep” düşüncesi diğereğini dışlamayı bir zorunluluk haline getirmiş ve çatışma durumundan uzak kalmayı imkânsız kılmıştır (Yeşilyurt, 2004, s. 90-91). Çatışma yaratan “tek doğru” anlayışını engelleyemedikçe “biz ve ötekiler” arasındaki çatışma durumunun engellenmesi oldukça zordur. Bahsi geöen “sert selefilğin” kültürel birikiminin cihatçı vahhabi anlayışla anlayışla birleşmesi sonucu tekfirciliğin artışı ile birlikte toplum içerisinde bölünme ve git gide radikalliğin artışı paralel bir seyirde izlenebilmektedir.

3.5 Radikalleşmenin Nedenleri

Radikalleşme en temel ifadesi ile sahip olunan ideolojinin aşırı uç bir konumda olmasını ifade etmektedir. Tek başına radikalizmin, terörizm veya şiddet ile eş anlamlı kullanılması doğru değildir. Buna karşın şiddeti hoş gören bir politik görüş içerdiiği görölmektedir. İdeoloji en genel olarak insan doğasının toplumun veya hayatın nasıl olması ile ilgili olarak bir takım belirli ve yanlı bir bakış açısını tarif etmektedir. İdeolojiler çeşitli sistemik düşünceleri yansıtabildiği gibi aynı zamanda siyaset, toplumsal düzen vb. alanlarda inanç ve önyargıları da içerebilmektedir (Slattery, 2012, s. 248-249). İdeolojinin bir yol haritası sunduğu düşünöldüğünde bunun hoşgöröden uzak ve şiddete açık yönü onu radikal kılabilir. Bilginin kökeninde sosyal grupların ve sınıfların değere yargıları, algıları, istekleri ve çıkarları bulunduğunu unutmamak gerekmektedir (Mannheim, 2016). İdeoloji bu şekilde toplumsal ve siyasal gerçekliğin yorumunu yaparak kendine göre en iyisini bulma ve yorumlara görevini üstlenmektedir (Örs, 2009, s. 2). Terör örgütleri açısından ideoloji olmazsa olmaz bir unsur olarak dikkat çekmektedir. İdeoloji aynı zamanda siyasal amaçların belirlenmesi için önem arz etmektedir. (Erdem, 2016, s. 28-29). Radikalleşme; ayrılıkçı,

milliyetçi, dini, sınıfsal, aşırı sağ veya sol görüşlerde görülebilmektedir. Bu nedenle politik görüşün isminden çok içeriğinin önemli olduğu açıktır.

Toplum için önemli bir kurum olan din, birçok bireyin yaşamında özel bir öneme sahip olmakla birlikte toplum için bütünleştirici fonksiyona sahiptir. Buna karşın dini bir motivasyonun ideolojik işlev olarak oldukça rahat araçsallaştırılabildiği görülmektedir. (Kuyaksil, 2014, s. 84-85). Bu nedenle çalışmanın da yoğunlaştığı dini motifli radikalleşme özel bir öneme sahiptir. Genellikle örgütlerin alt kademelerinde yer alan kişilerin çoğunun genç olduğu da dikkate alındığında konunun üzerinde durulması gerektiği açıktır (Kocadaş, 2004, s. 9).

Bireylerin daha radikal hale gelmesini sağlayan veya köktencililiği güçlendiren bir takım nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler Ateş tarafından kısaca dış etkenler, laikleşme çabaları, toplumsal mekânın değişmesi, meşruiyet ve İsrail faktörü olarak sayılabilmektedir. Dış etkenler olarak tarif edilen durum laik, batılı veya Hristiyan düşünceler tarafından “istilaya uğramış olan” İslam düşüncesinin yeniden canlandırılmasıdır. Laikleşme çabaları ise özellikle Mısır, Türkiye ve İran gibi ülkelerde gerçekleşmiş modernist reformların bir ters tepkisi olarak geliştiği düşüncesine dayanmaktadır. Söz konusu ülkelerde meydana gelen modernist reformlara ve laikliği teşvik edici uygulamalarına karşı dinin tüm hayatı kapsayan bir olgu olduğu ve bu nedenle de gücünü koruduğu düşüncesi hâkimdir. Toplumsal mekânın değişmesi düşüncesi ise şehirleşmenin yaşandığı bir değişim sürecinde toplumsal bağların zayıflaması veya çöküşüyle ilgilidir. Özellikle bu yeni şartlar altında büyüyen genç nesillerin “işsizlik, evsizlik, siyasal süreçten dışlanmışlık, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerden yoksunluk” gibi sorunlarla yüz yüze olması da umutsuzluğu doğuran bir durum olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra yeni şehirleşen kırsal bölgenin halkı da yeni yerleştikleri bölgelerde modern-laik ve geleneksel-dinsel yaşam arasındaki farklılığın bir dışa vurumunu yansıtmış gözükmektedirler. Meşruiyet sorunu ise halkı Müslüman olan devletlerin siyasal rejimlerinin yaşadığı bir sorun olarak gözükmektedir. Söz konusu yönetimlerin toplumsal adalet, ekonomik kalkınma ve siyasal yozlaşma alanında sergiledikleri kötü performans meşruiyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Arap devletlerinin 1967 Savaşı’nda İsrail’e yenilmesi olayı gibi nedenlerle de milliyetçi projeler sekteye uğramış ve İslamcı bir görüş önemli bir alternatif olarak belirmiştir. Buna karşın siyasal rejimlerinde muhalif unsurlara olan baskıyı arttırıp daha çok otoriterleşmeleri de bahsi geçen alternatif muhalif grupların

radikalliğe doğru kaymalarına sebebiyet vermiştir. İsrail'in kurulması ile birlikte köktenci hareketler ideolojik olarak bu durumu lehlerine olacak şekilde kullanmışlardır. İsrail'in saldırgan politikası, ABD'den aldığı destek, Filistin sorunu gibi nedenler onu bölgede bir nefret kaynağına dönüştürmüş, bu dönemde Arap devletlerinin İsrail'e karşı verilen savaşları da kaybetmesi milliyetçi-modernist rejimlerin büyük yara almasına sebep olmuştur. Siyasal anlamda yönetim ve taban arasındaki ilişkinin gerilediği görülmüş bununla paralel olarak da alternatif siyasal örgütler yükselişe geçmiştir. İsrail – Filistin meselesi Müslümanlar arasında ortak bilinç oluşturma açısından önemli bir işlev üstlenmektedir (Ateş, 2009, s. 67-73). Küreselleşmenin doğurduğu olumsuz sonuçlar da radikalleşmenin nedenleri arasında sayılabilmektedir. Bunlar arasında öncelikle bölgesel çatışmalar, tarihi travmalar, ülkesel bir dönüşüm gerçekleştirememesi, daha adil ve yaşanabilir bir düzenden yoksun olma gibi durumlar etkin gözükmemektedir. Bunun yanı sıra gelişmiş ve ilerlemiş Batı'ya ulaşamama gibi etkenler de daha radikal çözümler arama yönünde bireyleri cesaretlendirmektedir (Özerkmen, 2004, s. 258). Birçok farklı nedenin bireylerin radikalleşme nedenlerini oluşturduğu görülmektedir.

Horgan, insanların neden teröre bulaştığı sorusuna yanıt aramaktadır. Buna göre ilk olarak söylenebilecek olan şey özellikle Batı'da yaşayan genç Müslümanlar için geçerlidir. Bu genç bireyler hem yabancılaşma hem de yerinden edilmişlik duygusu içinde olabilmektedir. Bununla birlikte bu toplumlarda aradıkları duygusal liderliği görememekteyiz. Bu da başka yerlerde bir liderlik arayışına girmelerine sebep olmuştur. Bir diğer önemli neden de siyasal mekanizmaların iyi işlememesi ve demokratik protestoların bir sonuca ulaşmadığı algısıdır. Bu durum insanları şiddete yöneltebilmek için bir argüman olarak kullanılmaktadır. Bir diğer neden de insanların kendilerini savaş mağdurlarının yerine koyması ya da kişisel olarak zorbalıklara maruz kalmalarıdır. Bu nedenle İsrail-Filistin meselesi ya da Keşmir sorunu ciddi bir radikalleşmeye potansiyel vermektedir. Kişisel olarak asker veya polis gücü gibi resmi görevlilerden görülen ayrımcılık ve zorbalık da insanları radikalliğe itmektedir. Kişilerin düşüncesinde devlete ya da sembollerine karşı bir şiddet fikri normalde ahlaki bulunmaz iken bu konuda yaşanan değişimler de radikalleşmeye zemin hazırlamaktadır. Bu durum aynı zamanda fikri bir dönüm aşaması olarak görülebilmektedir. Bir radikal harekete katılmak aynı zamanda bu kişiler için ciddi bir motivasyon aracına dönüşebilmektedir. Radikal kişi bu şekilde Müslüman toplum karşısında saygı kazandığını düşünebilmekte daha geniş bir hareket alanı bulmakta ve bunu bir ödül

olarak görmektedir. İntihar bombacılarına dahi bakıldığında durum motivasyonla yüksek ölçüde ilintilidir. Bu kişiler daha önce kendi bedenlerini patlatarak eylem düzenlemiş olan kişilerin “şehit” olduğunu düşünmekte ve onlara ölümünden sonra gösterilen saygıya da imrenmektedir. Bunun yanı sıra ölüm sonrası çok daha güzel bir hayata geçiş kapısı olarak da görülmektedir. Son etken ise radikal bir çevre ile temastır. Bu radikal bir arkadaş çevresi olabileceği gibi radikal akrabalar veya sosyal gruplardan da kaynaklanabilir (Horgan, 2008, s. 84-85). Alex Wilner ve Claire-Jehanne Dubouloz’a göre radikalleşmenin nedenlerini üç ana etmende toplamak mümkündür. Bunlar sosyo-politik yabancılaşma ve bütünleşme başarısızlığı, dindarlık ve küreselleşme, dış politikalara doğan tepki olarak sıralanabilmektedir (Wilner & Dubouloz, 2009, s. 9-18). Radikalleşmeye neden olabilecek çok farklı etmenin bulunduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra birey bunlardan birkaçını da neden olarak görebilmektedir. Lewis ise İslam’ın içinde bulunduğu krizi ele alırken ise özellikle modernleşmenin başarısızlığına ve Suudilerin Vahhabiliği yayma politikalarına değinmektedir (Lewis, 2003). Radikalleşmenin nedenlerinin çok farklı etmenlere dayandığı açıkça görülmektedir. Bunlar Batı’da farklı veya Müslüman ülkelerde farklı değişimlerden etkileniyor olabilmektedir. Buna karşın önlem alınması için günlük değişimlerden çok hem sosyal hem siyasal hayatı etkileyecek yapısal önlemlere ihtiyaç duyulduğu açıktır.

3.6 Radikalleşme Süreci

Radikalleşme olgusu kategorilendirildiğinde altı başlık altında açıklanması mümkün gözükmemektedir. Bunlar sırayla bağlamsal, stratejik, ideolojik nedenler ile bireysel mağduriyetler, radikal topluluklar ile temas ve kitlesel faktörler ile açıklanabilmektedir. Bağlamsal nedenler sosyal medya ve sanal propaganda gibi ön koşulların içermekte fakat bunun asıl nedensel hale gelebilmesi de çeşitli dışlanma, baskı, ekonomik sıkıntılar vb. sosyal problemler ile birleşimlerinden doğmaktadır. Stratejik neden ise kişilerin rasyonel yaklaşımlarında yatmaktadır. Bu bakımdan şiddete varan bir radikalleşme gösteren bu kişiler salt zarar verme anlayışından çok geleceğe dönük bir plan etrafında hareket etmektedirler. İdeolojik neden ise öncelikle bireyin doğru ve yanlış ile iyi ve kötü kavramlarını şekillendirmesini sağlayan bir süzgeç işlevi görmektedir. İdeolojinin aynı zamanda eylemler için bir meşruiyet kaynağı sağlama potansiyeli olduğu unutulmamalıdır. Bireysel mağduriyetler ise yaşanan duruma karşı bir tepki biçiminde şekillenmiştir. Grupsal neden ise aynı ortamı ve sosyal çevreyi paylaşan kişilerin birbiri üzerinde meydana gelen etkisine

dayanmaktadır. Bu kişiler aynı mescidi veya okulu paylaşan kişiler olabilecekleri gibi aynı arkadaş ortamı veya aile ortamı içerisindeki kişilerde olabilmektedir. Kitlesel faktörler ise daha büyük ölçekli etkilere dayanmaktadır. Burada ise bir baskı altında tutulma, yasaklar gibi faktörler önemli rol oynamaktadır (Demir, 2017, s. 11-13). Clark Mccauley ve Sophia Moskalkenko ise çalışmalarında radikalleşme sürecini üç aşama altında incelemişlerdir. Bunlar bireysel, grupsal ve kitlesel düzeylerde gözlenebilmektedir. Buna göre bireysel düzeyde radikalleşmeyi etkileyen durumlardan ilki kişisel mağduriyettir. Bu kapsamda Çeçen Kara Dulları örgütü tecavüz tecrübelerinden ve kayıplarından dolayı bu yola yönelmişlerdir. Aynı siyasi mağduriyet söylemi Tamil Kaplanları üyelerinde de gözlenebilmektedir. İsrail Ordusu tarafından bastırılan Filistinli intihar bombacılarında da aynı söylemlerle karşılaşmak mümkündür. Bu aynı zamanda kişisel olarak zarar görme sonucunda bir intikam alma isteğinin dışa vurumu şeklinde görülebilmektedir. Siyasal şikâyetler de bireysel radikalleşmenin bir nedenidir. Bu bakımdan bu duruma bir siyasal eğilime veya olaylara tepki duyan insanların radikalleşmesi örnek oluşturmaktadır. Teknolojik ilerlemelerden korkan ve teknolojik gelişmelerden sorumlu gördüğü kişilere bombalar gönderen yüksek eğitime sahip bir radikal olan “Unabomber” lakaplı Ted Kaczynski bir örnek oluşturmaktadır. Bir başka neden ise grup içerisinde radikalleşmedir. Bu durum bireyin ani bir risk veya fedakârlık ile sempatizanlıktan aktivistliğe geçişinin sonucudur. Burada sürecin genellikle adım adım işlediği ve evrimsel olarak geliştiği aksi birkaç örneğe rağmen söylenebilir. Milgram deneyi bu konuda işleyiş açısından iyi bir örnek sunmaktadır. Bir diğer bireysel radikalleşme süreci de bir gruba katılarak radikalleşmedir. Burada katılan kişi grup ile aile, arkadaş, sevgili gibi yollarla bağlantı kurmaktadır ve radikalleşme süreçlerinde en sık karşılaşılan yollardan biri olarak dikkat çekmektedir. Hayatı paylaşılan insanların düşünceleri, eylemleri ve tutkuları ortak bir yolda isteğini açıklamayı kısmen sağlayabilmektedir. Burada ortak tehditler ve ortak hedefler bütünleşme düzeyini arttırmak konusunda oldukça etkilidirler. Grup radikalleşmesine sürecinde görülen bir durum örgütün içerisinde yer alan yakın görüşlerin radikalleşmesidir. “Riskli değişim”, grubun ekstremizasyonu” veya “grubun kutuplaşması” gibi isimlerle değerlendirilebilmektedir. Bu durumda grup üyelerinde ortaklaşma oranlarında bir değişiklik görülmekte ve karşı çıkanlar kendi kutuplarını oluşturabilmektedirler. Bir diğer grup radikalleşmesi de izolasyon ve tehdit altında gerçekleşen radikalleşmedir. Bu durum bir mücadele içerisinde sadece birbirine güvenebilecek olan askeri birliklerin ve terörist hücrelerin yapısına benzemektedir. Yüksek düzey baskıların görüldüğü bu durumda grup içi

uyum ve mutabakat da çok yüksek seviyede seyretmektedir. Grup dinamiği teorisine göre maddi gerçeklik durumu ile yaratılan sosyal gerçeklik değeri birbirinden ayrılmaktadır. Materyal gerçekler daha belirgin dururken ve ödülleri içerirken sosyal gerçeklik ise gruba göre belirlendiğinden ötürü “iyi ve kötü nedir? Ölmeye değer mi?” gibi sorular sorgulanmaya devam etmektedir. Aynı destek tabanı için rekabette bir grupsal radikalleşmeye neden olabilmektedir. Aynı sempatizan tabanı için mücadele eden örgütler destek kazanmak için daha radikal olan yollara başvurabilmektedirler. Buna karşın örgütün daha çok radikalleşerek ana destek tabanını kaybetmesi de olasıdır. Bu eylemler ile statü arttırmak ile yitirmek arasında küçük bir çizgi bulunmaktadır. Buna karşılık sadece aynı sempatizanlar için yaşanan rekabet radikalleşmeye sebep olmamaktadır, devlet gücü ile yaşanan rekabette buna sebep olabilmektedir. Bu durumda zayıf ve yaygın bir halk desteğine grup kısıtlı bazı protesto gösterileri düzenleme, sivil itaatsizlik, destek yürüyüşleri düzenleme gibi örgütlenmeye sahiptir. Buna karşı devletin ayırım gözetmeden şiddeti insan hakları ihlalleri ve baskılara yol açacak şekilde kullanması mevcut güç ilişkilerini etkileyecek potansiyeldedir. Bu durumda bu durumun kurbanları için artan sempati zayıf desteğe sahip olan kişileri eyleme yönelmeye itebilecektir. Grup içi rekabette radikalleşmeye yol açabilmektedir. Sosyal karşılaştırma kuramında grup içi rekabet oldukça yoğun çatışma yaratabilme potansiyeline sahiptir. Siyasal düşüncenin farklılıkları kişisel düşmanlıklara yol açabilmekte ve grup içi rekabet yoluyla örgüt birlikten uzaklaşabilmektedirler. Buna çözüm yolu olarak ise devlete veya başka bir gruba ortak bir eylem düzenlemek grup birliğini tekrar yükseltecek bir yol görülmektedir. Çoğunlukla grup içi rekabette eylem öldürmenin daha ötesine geçebilecek bir potansiyele sahiptir. Dıştan gelen tehditlere karşın içten gelen bir tehdit tehlikenin yanı sıra kirlenme duygusunu da beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak azınlığın kovulması ya da fraksiyonlara bölünme muhtemeldir. Kitle radikalleşmesinin ilk örneği ise bir dış grup ile yaşanan çatışmada kitlesel radikalleşmedir. “Jujitsu siyaseti” olarak adlandırılan bir başka kitlesel radikalleşme süreci de bulunmaktadır. Bu bir dış grup ile çatışma sürecinde yaşanan kitlesel radikalleşmedir. Grup dışından bir tehdit belirdiğinde grup içi uyumun artışı, grup liderinin saygınlığının artışı, grup içi normların idealleştirilmesi gibi durumlar gözlemlenmektedir. Bu durumlara vatanseverlik ya da milliyetçilik gibi grup içi kimlik örüntüleri de eşlik etmektedir. Bu durum etkisinin büyüklüğü onu bir strateji olarak dahi kullanılabilir yapmaktadır. Jujitsu siyaseti adlandırmasının arkasında da düşmanın gücünün düşmana karşı kullanılması prensibi gelmektedir. Kitlesel radikalleşme de nefrette çok önemli bir etken olarak gözükmektedir. Nefret karşı grubun semboller veya

işaretler vasıtasıyla algılanması ve soyut bir kimlik atfedilerek insan statüsünden çıkarılmasını da beraberinde getirmektedir. Şehitlik kavramı da kitlesel radikalleşme sürecinde etkisi olduğu düşünülen bir diğer etkindir. Radikal grupların sıklıkla “şehit” olarak niteledikleri üyelerini andıkları ve üyelerinin motivasyonunu yüksek tutmaya çalıştıkları görülmektedir. “Şehit” aynı zamanda davaya adanmışlığın, fedakârlığın ve bu uğurda ölümü göze alabilmenin simgeleşmiş ve vücut bulmuş şeklidir (Mccauley & Moskalenko, 2008, s. 418-428). Çelik ise örgüt üyesinin militanlaşma sürecini dört başlık altında ele almıştır. Bunlardan ilki bireyin kimlik bulma ve kimlik arayışında olduğu süreçtir. Bu süreci örgütsel temas izlemektedir. Ardından ise “örgütsel güdüleme ve güdülenme süreci” yaşanmaktadır. Son olarak ise grup dinamiğine uygun bir şekilde örgütte yer alma dönemi bunu nihailendirmektedir (Çelik, 2015, s. 107).

Tablo 2 Şiddete Giden Yollar: Bireysel, Grup ve Kitle-Toplum Düzeylerinde Politik Radikalleşme Mekanizmaları (Mccauley & Moskalenko, 2008, s. 418)

Radikalleşme Düzeyi	Mekanizmalar
Bireysel	Kişisel Mağduriyet
Bireysel	Siyasi Şikâyet
Bireysel	Bir Radikal Gruba Katılarak Radikalleşme
Bireysel	Radikal Bir Grup İçerisinde Radikalleşme
Grupsal	Grup İçerisinde Radikalleşme -Kutuplaşma-
Grupsal	Aşırı İzolasyon ve Tehdit Altında Radikalleşme
Grupsal	Aynı Taban İçin Rekabet Sonucu Radikalleşme
Grupsal	Grup İçi Rekabet
Kitlesel	Jujitsu Siyaseti
Kitlesel	Nefret
Kitlesel	Şehitlik

Demir'e göre radikalleşmeyi dört aşamalı bir süreç olarak ele almak mümkündür. Bu süreçlerden ilki ise “toplumsal ayrışma” olarak adlandırılmaktadır. Radikalleşen bireyin ilk aşamada toplumla olan çatışmaları gün yüzüne çıkar veya oluşur. Bu durumda kendisinin inanç, kültür veya değer yargıları ile toplumun yargılarının farklılaştığı görülür. Özellikle geleneksel toplumlarda sözü edilen sürecin yaşanması daha olasıdır. Toplumsal kurumların politikaları sonucu birey marjinalleştirilmiş ve toplumsal dışı kalmış da olabilmektedir. Bunun yanı sıra bireyin yaşadığı bireysel travmalar da söz konusu süreci başlatabilir veya ilerletebilir. Siyasette hâkim olan ötekileştirici dil ve kimlik siyaseti güçlü ise diyalog imkânı da daha sınırlı olacaktır. Daha sonra birey kendisini ifade edebileceği siyasi bir örgütlenme bulma yoluna girmektedir. “Siyasi radikalleşme” olarak tabir edilen bu süreç ise ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Siyasette serbestlik ölçüsüne bağlı olarak ilk önce birey bu yapılara dâhil olarak kendisini ifade etme imkânı aramakta daha sonra bunlar yeterli gelmediğinde ise sistemi reddeden fakat legal sayılabilecek oluşumlar içerisinde yer almaktadır. Bunlar devlet örgütlenmişinin paralelini uygulayan sivil toplum örgütleri olabileceği gibi dini mekânlar, kitap evleri veya dernekler de olabilmektedir. Yaşanan sosyalizasyon süreci sonrasında birey kendine kimlik bulmakta ve bunu grup aidiyeti ile de perçinleyerek ifade edebilmektedir. Bunun bir ileri aşaması ise “itikadi ideolojik radikalleşme” olarak tanımlanmaktadır. Burada birey kimlik ifadesini dil üzerinden kavramlar aracılığıyla da gerçekleştirebilmektedir. Kimliğin ifadesi için gerekli örgütlenme de bulunmuş ve “cemaatleşme” sürecinin içine girilmiştir. Aynı zamanda bu aşamada bireyin kendini reddettiği toplumsal ortamdan da soyutlamaya başlar. Dış çevre için “tağut”, dönem için “cahiliye”, düzenin içindekiler için ise “kâfir, müşrik”, tanımlamalarının kullanılması olağandır. “Koza dönemi” olarak da tarif edilebilir. Dördüncü ve son aşama ise “eylemde radikalleşme” aşamasıdır. Bu süreç içerisinde iki farklı bir mücadele süreci başlar. Bunlardan ilki tebliğ mücadelesi ikincisi ise cihat mücadelesidir. Tebliğ yolu ile grup dışındaki insanların bilgilendirilmesi gerekirse de yol gösterilmesi gereklidir. Maddi destek sağlamak da bu mücadeleye girer. Cihat ise mücadelenin daha sert bir yolunun benimsenmesidir. Bu aşama silahlı mücadeleden intihar bombacılığına kadar genişletilebilir (Demir, 2017, s. 13). Alkan ise radikalleşmeyi bir kimlik inşa süreci olarak betimlemektedir. İlk evre geniş bir sosyal çevrede ilk temasın sağlanması ile başlamaktadır. Daha sonraki aşamada ise kişinin o dönem mevcut olan psikolojik, ekonomik veya fizyolojik ihtiyaçları kullanılarak kişiyle yakınlık kurulmaktadır. Üçüncü aşamada örgüt kişiyi geniş alandan daha dar bir alana yani radikal çevreye çekmek istemektedir. Dördüncü aşamada ise çevre daha

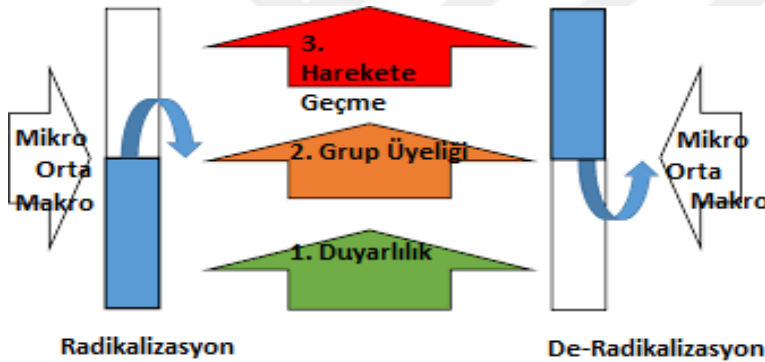
da daralarak hücre sistematğine girmektedir. Beşinci aşamada hücre sistematğinde bulunan bireyin algıları, düşünüş biçimi değiştirilmekte, doktrin kazandırılmaktadır. Son aşamada ise kişilerin bireysel kimliğinin eritilmesi ve kolektif bir ruhla donatılması gereklidir (Alkan, 2016, s. 210-213).

Radikalleşmenin toplumsal hayat açısından oldukça büyük etkilere neden olabilmektedir. Bu etkiler özellikle de kendini modern liberal toplum değerlerinin tehdidinde göstermektedir. Özellikle Batı toplumlarında radikaller söz konusu görelî hoşgörü ve özgürlük ortamında kendi fikirlerini yaymak, propaganda yapmak ve yeni taraftarlar bulabilmek açısından önemli şansa sahip durumdadırlar. Radikalleşme potansiyeline sahip bu kişiler toplum yaşamına entegre olamamış veya kendisini dışlanmış hisseden kişiler olabilmektedir. Modern liberal toplumlar açısından da bu grupların bastırılması kendi düşünsel temelleri için bir ikilem yaratabilmekte ve çelişki doğurmaktadır. Buna karşın güvenlik ve toplumsal yaşam açısından da radikalleşmenin önünün alınmaması sorunlar doğurabilmekte ve ileri de meydana gelecek terör aşaması için altyapının göz göre göre tamamlanması anlamına gelmektedir. Bu bakımdan bu toplumlarda karşı propagandanın öne çıkması ve toplumsal düzen açısından sorun yaratmayacak kişilerin ön plana çıkarılması, entegrasyona önem verilmesi, terör suçlularının ve potansiyeli olan kişilerin sıkı takibi ile de-radikalizasyon programları ön plana çıkmaktadır.

Radikalleşmenin evrelerinin üç aşamada mikro, orta (mezo) ve makro evrelerle de ele almak mümkündür. İlk aşama duyarlılık aşamasıdır. Mikro düzeyde bireyin hissettiği statü kaybı, aşağılanma, kişisel başarısızlıklar, suç aktiviteleri veya uyuşturucu bağımlılığı gibi durumlar etkindir. Bu durumda statü ve saygı kazanma, kahraman olma isteği ya da kutsal bir şey için mücadele etme isteği önem kazanmaktadır. Orta düzeyde ise radikalleşme düzeyi sosyal çevreye göre değişmektedir. Aile, arkadaşlar veya diğer gruplarda devam eden süreç bireyin kimliği ile ilgilidir. İnsanlar bu dönemde uğradıkları adaletsizliklere ve ayrımcılıklara karşı tavır almaktadırlar. Bunun yanı sıra insanlar sosyal varlıklar olduğundan sosyal etkiler insanları savunmasız hale getirebilmektedir. Aşırı gruplar güçlü bir grup içi bağ ve dinamik sunmaktadır. Makro düzeyde ise birey daha büyük toplumsal faktörlerden etkilenmektedir. Burada küreselleşme ile birlikte Batı hâkimiyetindeki ekonomik, siyasal ve sosyal düzene karşı bir tavır alma durumu bulunmaktadır. İkinci aşama ise grup üyeliği aşamasıdır. Mikro düzeyde birey ilk aşamada motive olmuş bir şekilde grup sadakatini gösterme hevesindedir.

Kişi kurallara uyar ve değerleri benimser. Orta seviyeye gelindiğinde ise kişi ve grup bağlarının güçlendirilmesi gerçekleşmektedir. Eski sosyal çevreden soyutlanma görülmekte bu şekilde de grup içi bağlar daha da güçlü hale getirilmektedir. Makro düzeyde ise grup etkinliğinin büyük ölçüde artmış olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak IŞİD’ın Suriye ve Irak’ta defacto olarak yönettiği topraklarda hilafeti kurup kendini bir devlete benzetmesi örnek verilebilmektedir. Üçüncü ve son aşama ise harekete geçme kısmıdır. Mikro düzeyde ilk olarak ölüm ile aşina olma ile başlamaktadır. Bu bir arkadaşın ölümü veya çatışma sahalarında atılmış ilk adım olabilmektedir. Orta düzeyde yaşanan en önemli değişim ise kendini ölüme hazırlayabilmektir. Burada kişi şiddet kullanmaya kendini hazırlarken ölüm gibi ihtimalleri de kabullenmeye başlamaktadır. Makro düzeyde ise şiddet kullanma da önemli bir rol oynandığı görülmektedir (Horgan, 2008, s. 81-82). Aşağıdaki şema bunu daha iyi anlatmaktadır.

Şekil 1 Radikalleşme Süreci (Doosje, ve diğerleri, 2016, s. 80)

FBI’nın karşı terörizm birimi tarafından hazırlanan ve ön radikalleşme, kimlik edinme, doktrin kazanma ve harekete geçme olarak dört adımda radikalleşme sürecini tarif eden radikalleşme adımları da bulunmaktadır. Bu da bireyin kendi motivasyonunu sağlayarak dönüşüm geçirmesiyle başlamaktadır. Burada birey kendi inancını bırakarak yeni bir arayışa girmekte ve yeni bir yeniden yorumlamaya girmektedir. Burada uyaran kendisi veya başkaları olabileceği gibi iş, okul, camii gibi birçok alan da bunun için mekân olabilmektedir. İkinci adımda ise birey yeni kimliği kabul etmektedir. Burada eski sosyal yaşamından uzaklaşarak yeni kimliğine ait bir sosyal ağ bulmaktadır. Üçüncü aşama ise doktrin kazanma aşamasıdır. Burada birey kendi inancını bir ideolojiye dönüştürerek kendisini iyice yeni kimliğine bağlamaktadır. Birey kendine bir grup veya örgüt bularak katılım gerçekleştirir. Bundan sonra kişi o grup içerisinde kimliğinin son taşlarını da oturtma

fırsatı bulmaktadır. Burada yaşanan en önemli gelişme ise bireyin dava için eylem gerekliliğine ikna olmasıdır. Son aşama ise harekete geçme aşamasıdır. Burada birey artık radikalleşmiş ve yeni kimliğini oturtmuştur. Birey bilerek ve isteyerek radikal eylemlere katılarak terör safhasını da gerçekleştirmeye hazırdır. Radikal bireyler zamanı değişebilen bu süreç içerisinde düşünsel radikallik aşamasından şiddet kullanmaya doğru yönelmekte ve en sonunda ise bir terörist kimliğine sahip olmaktadır (FBI Counter Terrorism Division, 2006).

Tablo 3 Radikalleşme Adımları (FBI Counter Terrorism Division, 2006)

Ön radikalleşme	Kimlik	Doktrin	Harekete Geçme
<u>Motivasyon /</u> <u>Dönüştürme</u> • <u>İnanmayı</u> <u>Bırakma</u> • <u>Kabul</u> <u>Aramak</u> • <u>Dönüşmeye</u> <u>İtiraz</u> • <u>İnancı</u> <u>Yeniden</u> <u>Yorumlama</u> <u>Uyaran</u> • <u>Kendi</u> • <u>Diğerleri</u> <u>Fırsat</u> • <u>Cami</u> • <u>Okul</u> • <u>İnternet</u> • <u>Hapishane</u> • <u>İş</u>	<u>Bireyin sebebi</u> <u>kabul etmesi.</u> • Önceki yaşamdan kendini izole etmek • Yeni bir sosyal kimliği kabul etmek <u>Temel Bileşenler</u> • <u>Din Eğitimi</u> • <u>Basit paramiliter eğitim</u>	<u>Gruba girmek</u> • Sosyal • Terörist • Sosyal kimliği güçlendirmek • Artan güvenlik araştırması fırsatı • Eğitim kampı • Gözlem aktivitesi • Finans Davayı desteklemek için eylem gerekliliğine ikna olma	Bilerek radikal eylemlere angaje olma Operasyonel aktivitelerin kolaylaştırıcı işe alım finansmanı içermektedir • Hazırlık • Planlama • İnfaz
İKNA OLMA/ YENİDEN YORUMLAMA	KABULLENME	TOPLANMA	TERÖRİZM

Radikalleşmenin gerçekleştiği yerin Batı ülkeleri olduğu durumlarda ekstra etkileri de göz önünde bulundurmak gereklidir. Burada yetişen ve cihat bölgelerine gitmeyen radikaller de varlığını sürdürmektedir. Bu ülkeler Fransa, Almanya veya Birleşik Krallık gibi Batı ülkelerinin en önde gelenleri de olabilmektedir. Bu ülkeler politikaları ve diğer etkenlerle zaten cihatçıların gözünde bir hedef konumunda bulunmaktadır. Bu yüzden bu ülkelerde

doğan veya yaşayan çoğu göçmen ve göçmen kökenli kişiler cihat topraklarına gitmek yerine buralarda kalmayı tercih edebilmektedirler. Bu kişiler radikal olmalarına karşın örgütle direkt bir temas kurmamalarına rağmen büyük bir tehlike arz etmektedirler. İletişim olanaklarının da gelişmesiyle birlikte *lone wolf* (yalnız kurt) adı verilen saldırıların gerçekleşme riski artmaktadır (Kastoryano, 2017, s. 89). Söz konusu iç riskler olduğunda radikal tehditlerin boyutu da daha da artmaktadır. Bu yüzden radikalleşme ve de-radikalizasyon çalışmalarına ağırlık verilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

3.7 Sosyal Medyanın Radikalleşme Üzerindeki Rolü

İletişim ağlarında yaşanan dönüşüm özellikle dijital medya ve sosyal ağları hayatımıza sokmuştur. Özellikle televizyon, gazete, radyo gibi tek yönlü iletişim araçlarının aksine yaşanan dijital dönüşüm ile birlikte çift taraflı bir iletişim mümkün kılınmıştır. Bu özellikle sosyal medya örneğinde görüldüğü gibi karşılıklı bir iletişimi mümkün hale getirmiş, insanlar arasındaki mesafeyi azaltmıştır. Bu şekilde sosyal medya aracılığı ile daha geniş bir kitle ile etkileşimli bir şekilde iletişim kurabilmek mümkün hale gelmiştir.

İnternetin sağladığı geniş alan üzerinde yükselen sosyal medyanın önemli bir otorite sarsıcı etkisi bulunmaktadır. Arap Baharı ve *Occupy Wall Street* (Wall Street'i İşgal Et) gibi örneklerde olduğu gibi kitle iletişimini realize ederek insanları meydana toplayabilmektedir. Bu çok biçimli ağların en önemli özelliği birliktelik yaratmasıdır, birliktelik sonucunda da korkuyu yenme ve umudu yeşertme gücü bulunmaktadır. Aynı zamanda burada oluşmuş olan sosyal hareketler öz düşünümsel bir karakteristik sergilemektedir. Daha önceki açmazlardan, eski başarısızlıkların ve başarıların sonuçlarına kadar birçok şey sürekli sorgulanmaktadır. Bunun için sosyal ağlar, bloglar ve forumlar oldukça işlevsel bir nitelik taşımaktadır (Castells, 2016, s. 23-25). Bu ağların etkin bir şekilde kullanılması dijital aktivizme uygun bir alan sağlamaktadır. Dijital aktivizm taraf olma ve farkındalık amacıyla kullanılabilir. Bunun yanı sıra slaktivizm veya klistivizm denilen pasif bir eylem türü ile vicdan rahatlatma yolu ile de kullanılabilir. Hacktivizm şeklinde tanımlanan kullanım da politik amaçları gerçekleştirmek için dijital ortamı kullanmayı ve otoriteyi de rahatsız etmeyi içermektedir. Bunun yanı sıra sivil vatandaşların haber ve bilgilere ulaşımı için yapılan bir tür olan vatandaş gazeteciliği de bulunmaktadır (Turhan, 2017, s. 30-33).

Dijital ortamın oldukça farklı şekil ve yöntemle kullanılabilmesi illegal yapı ve örgütler içinde büyük bir alan sağlamakta ve örgütler de propagandayla kitlelere ulaşım fırsatı için bu geniş alanı değerlendirmeye çalışmaktadır.

Radikal örgütlerin artık günümüzde geleneksel medya araçlarına ihtiyaçları kalmamıştır. Artık sadece belli kurumlar değil herkes haber ve bilgileri paylaşma özgürlüğüne sahip durumdadır. Günümüzde radikal örgütlerin binlerce sitesi bulunmaktadır ve bu sitelerde nefret veya şiddet içerikli birçok propaganda malzemesi okuyucu veya izleyiciye sunulmaktadır. Weimann'a göre 1998 yılında çevrimiçi olarak varlık gösteren örgüt sayısı 15 iken 2003-2005 yılları arasında bu sayı 4300'den fazlaya ulaşmış durumdadır (Avşar, 2017, s. 126-127). Bugün radikal örgütler internet üzerinden örgütlenmekte ve potansiyel sempatizanlarına rahatlıkla ulaşmaktadır. Bu kişiler anlık haberleri örgütün medya ajansından takip ederken muhabirleri savaşın veya eylemin sonuçlarıyla ilgili bilgiler verebilmektedir. Twitter'da propagandaya devam ederken Telegram gruplarında videolar, fotoğraflar rahatlıkla paylaşılabilen hedef kitleye ulaşılabilir.

Sosyal medyayı ve interneti en iyi kullanan örgütlerin başında IŞİD gelmektedir. IŞİD'in Arapça propaganda organı olan En-Nebe, Türkçe propaganda organı olan Konstantiniyye ve uluslararası propaganda organı olan Dabıq bulunmaktadır. Aynı zamanda çok dilli bir dergi olan Rumiyyah Dergisi de bu amaca hizmet etmektedir. Türkçe yayınlarının bir diğer ayağı ise Himmet Ofisi (Mektebet'ul-Himme) tarafından oluşturmaktadır. Bir yayınevi olarak nitelenebilecek bu oluşum kitap, broşür, banner ve animasyon filmler hazırlamaktadır. Örgütün çocuklar için ürettiği oyun içerikleri de bulunmaktadır. Aynı zamanda infaz, savaş içi ve drone videoları da yayınlanmakta yayınlanan propaganda videoları popüler kültürde ilgi çekebilecek ve yüksek izlenme oranlarına ulaşabilecek nitelikte olmaktadır. Bu nedenle karşı geliştirilecek stratejilerde de sıkıcı, bürokratik ve ilgi çekemeyen yöntemler bir işe yaramayacaktır. Bu nedenle üretilen karşı içerikler sosyal medya diline hâkim, dijital dünyaya uyumlu ve ilgi görecektir nitelikte olmalıdır (Göksun & Salihi, 2018).

Radikal örgütler interneti kullanarak oldukça etkili bir kampanya yürütmeye çalışmaktadır. Bunun yapılabilmesi için birçok basit yol bulunmaktadır. İnternet her ne kadar çok bilgi ile dolu olsa da bunlar arasında dezenformasyon yapabilmek o kadar rahattır. Bilgi güvenliğinin bu kadar önemli bir hale geldiği günümüzde dezenformatif bilgilere karşı nasıl mücadele

edilebileceği halen bulanık bir alan olarak kalmaktadır. Bunun yanı sıra internet üzerinden korku ve dehşet verici videoların yayılması ile birlikte insanlar üzerinde korku yaratmak mümkündür (Weimann, 2004, s. 5). Bu prenze sevimliyse korku duyulmanın daha iyi olduğu tavsiyesini veren Macchiavelli'nin *"korku bağı insanları hiç terk etmeyen ceza yemek korkusuyla dokunmuştur"* sözlerine de benzerlik göstermektedir (Macchiavelli, 1998, s. 105-108). Sosyal medyanın aynı zamanda önemli bir sosyal mühendislik alanı sunduğu unutulmamalıdır. Bilim, psikoloji ve sanatın bir karışımı olarak yapılan sosyal mühendislik insanların eylemlerini etkileyebilme gücünü ifade etmektedir. Burada bir eylemin gerçekleşmesini sağlama veya gizli bilgileri edinme gibi amaçlar olabilmektedir (Nissen, 2016). İnternet aynı zamanda kendi medya denetimlerini sağlayarak hem kendi algılarını dizayn etme fırsatı sunarken hem de düşmanın imajını bozma işlevi üstlenmektedir. Karşı taraf hakkında manipülasyon şansı elde etmek daha kolaydır. İnternet aynı zamanda bu örgütler için bir bilgi havuzudur. Diğer örgütlerin yöntemlerini internet üzerindeki paylaşımlardan görüp örnek almak mümkün olduğu gibi aynı zamanda şehir içi önemli noktaların; havaalanları, terminaller, kalabalık meydanlar gibi bilgisini edinmek de kolaylaşmaktadır. Bir diğer işlev de bağış ve para toplanması olarak dikkat çekmektedir. Örgütler bu şekilde finansal alanlarını da dijital dönüşüm yoluyla genişletmektedirler. Bağış dışında örgütler internet yoluyla potansiyel üyelerine ulaşabilmekte ve onları ağlarına dâhil etme şansına sahip olmaktadır. Bu anlamda internet ve sosyal ağların mobilize edici gücünün çok etkili olduğu açıktır. İnternet üzerinden gerçekleştirilen iletişim kanallarıyla örgütlerin hiyerarşik yapılarında çözümler gerçekleşmiştir. Hücre tipi örgütlenmeler veya yalnız kurt tipi eylemler ile sıkça karşılaşılmaya başlanmıştır. Örgütlerin sosyal ağlar ve internet aracılığıyla bilgi paylaşımı yapabilmesi de oldukça kolaylaşmıştır. Bunlar suikast tekniklerinden, silah kullanımlarına hatta bomba yapımına kadar gidebilecek tehlikeli bilgileri de içermektedir. Son olarak sağlanan diğer bir yenilik ise plan ve koordinasyon konusunda ki başarı artışıdır. Örgüt üyeleri arasındaki güvenli iletişim kanallarının çeşitlenmesi ile birlikte bu da önemli derecede artış göstermiştir (Weimann, 2004, s. 6-10). Söz konusu gelişmeler örgütlerin yeniliklerden birçok alanda istifade ettiğini ve kendi lehlerine kullanmaya çalıştıklarını gösterir niteliktedir.

BÖLÜM IV

4. İSLAMİ RADİKALLEŞMEDEKİ ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Radikalleşme ve dini temalı radikal hareketler bağlamında gerek meşru bir zemin elde etmek gerekse de propaganda için bazı kavramların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlar özellikle harekete katılabilecek potansiyel kişiler için bir maneviyat unsuru olmaktadır. Aynı zamanda söz konusu kavramlar kitleleri mobilize etmek amacıyla da kullanılmaktadır. Bu şekilde radikalleşen birey kendi değerler ve kavramlar seti aracılığı ile düşünmekte ve bunlara da uyum sağlayarak bir yaşam sürmektedir. Başlıca kavramlar ise *cihad – kıtal, emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker, bey'at – biat, el-vela ve'l-bera, tağut, hicret, dârülharp - dârüssulh – dârülİslam, tekfir - tebdi' - tatlil ve ridde - mürtet* olarak sıralanabilir. Buna karşın söz konusu kavramları kullanan her bireyin radikallikle ilişkilendirilmesi gibi bir çıkarımda bulunmak amaçlanmamaktadır. Yukarıda bahsi geçen kavramlar örgütler tarafından tahrir edilmekte ve gerek tarihi gerekse de toplumsal anlaşılan tanımı dışarısında örgüt amaçları çerçevesinde kullanılmaktadır. Söz konusu tahrir edilen kavramlar örgütlerin çevrimiçi dergilerinde, sitelerinde veya yayınlanan konuşmalarda oldukça fazla kullanılmaktadır. Söz konusu kavramların kullanımı Demir'in dörtlü sürecinde üçüncü aşama olan “itikadi ideolojik radikalleşme” döneminde bahsedildiği gibi özel bir öneme sahiptir. Bu dönem katılımcıların grup aidiyetini içselleştirdiği ve yeni bir kimlik kazandığı süreç olmakla birlikte “koza dönemi” olarak tarif edilmektedir. Bu anlamda kişi kendisini gruba yakın hissettirecek bir kavramlar setine ihtiyaç duymakta söz konusu kavramlar da bu ihtiyacı kısmen yeni anlamlar yükleyerek kısmen de farklı bir düzlem de değerlendirilmesi yoluyla karşılamaktadır. Söz konusu koza döneminin eyleme geçmeden önceki son aşama olduğu dikkate alınması gereken bir durumdur (Demir, 2017, s. 13).

Grubun veya örgütün kendi kavramlar haritasını inşa etmesinin önemli bir nedeni biz ve onlar arasındaki farkın ortaya net bir şekilde konulabilmesi içindir. Bu içeridekilerin dışarıdakilere nasıl bakacakları, nasıl pozisyon alacakları ve nasıl yaklaşacakları ile ilgili de bir yol haritası vermektedir. “Onlar” hakkında genel bilgilere sahip olmakla birlikte grup içerisinde önemli olan “biz” tarafıdır. “Biz” ortamı rahat olunan ve huzur veren bir yer iken

“onlar” ise tam tersine huzurun kaçtığı ve hoş gitmeyen tarafı oluşturmaktadırlar. Burada önemli olarak hatırlatılması gereken bir dış grup olmadan iç grubun da oluşmasının mümkün olmayacağıdır. İçerideki sadakat, birliktelik ve işbirliğinin devamı dışarıdakilerin varlığına bağlıdır (Bauman, 2013, s. 49-53). Bu gibi nedenlerden ötürü örgütler “biz” duygusunun sağlanabilmesi için kendi meşruiyet zeminini sağlamaya ve kendi düşünsel kavramlar setini oluşturmaya da gereken özeni göstermektedir.

4.1 Cihat

Cihat kavramını ilk olarak “*nefisle mücadele, İslâm’ı tebliğ ve düşmanla savaşma anlamında kullanılan terim*” olarak tanımlamak mümkündür (Özel, 1993, s. 527-531). Cihat kavramı aynı zamanda “*Allah’ın yolunu takip etmek için gerçekleştirilen her türlü faaliyet*” anlamına da gelmektedir. Ana akımda bulunan İslam âlimleri cihadın sadece İslam’ın savunulması amacıyla Müslümanlara yüklenen kolektif bir görev olduğunu düşünmektedir. Daha radikaller tarafından cihat düşüncesi hem Müslüman olan hem de Müslüman olmayan topraklarda İslam ile hükmetmeyen hükümet ve halklar ile savaş anlamına gelmiştir. Bu aynı zamanda radikaller için sürekli ve kişisel bir görev bilincini de oluşturmaktadır. Cihatçıları üç kategoride değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki gönüllü cihatçılardır. Gönüllü cihatçılar doktrin edinmiş cihatçılar değildir ve hükümete yahut uluslararası kuruluşlara karşı savaş sürdürmek amacıyla yola çıkmamışlardır. Özellikle aile faktörü veya saygı duyulan bir âlim tarafından yönlendirilmiş kolektif bir dini görevi yerine getirmektedirler. İkinci olarak ise dini milliyetçiler gelmektedir ve bu grup cihatçıların çoğunu oluşturmaktadır. Bu cihatçıların çoğu yerelde hükümete karşı mücadele eden ve yoğun bir baskı altında kalıp genellikle başarısız olan kişilerden oluşmaktadır. Geleneksel politik grupların üyeleri olarak görülmektedirler. Son olarak ise küresel cihatçılardan bahsetmek gereklidir. Bu özellikle 1990 sonrası gelişen bir durum olmakla birlikte El Kaide’nin cihadı dünyaya yayma projesiyle aynı düzlemde gelişmiştir. İlk tabakasını yerelde başarısız olan dini milliyetçiler oluşturmaktadır. Bu grupta özellikle şiddet kullanımı daha rahat savunulabilir bir konu olarak görülmekte aynı zamanda yıkıcı yapılarını da göstermektedir (Canadian Centre for Intelligence and Security Studies, 2006, s. 6-7).

Cihat kavramı bugün ilk Müslümanların aksine kimlikel bir kendini gerçekleştirme maksadıyla şiddeti önceleyen eylemlerin meşruiyetini meydana getiren eylemleri

nitelenmektedir. Müslüman bir kimliğe bağlı kişinin gerçekleşen eylemi terörizm olarak adlandırılmakta ve İslami radikalizm ile bağlı bulunmaktadır. Cihat olarak nitelenen ve silahlı eylemlerin Müslüman kimlikler üzerinde radikal amaçlı etkisinin güçlü olduğu düşünülmektedir (Arpacı, 2018, s. 264-265).

4.2 Emr-i Bi'l-Ma'ruf Nehy-i Ani'l-Münker

Emr-i Bi'l-Ma'ruf Nehy-i Ani'l-Münker anlamı itibariyle “iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dinî, ahlâkî ve hukukî bir tabir” olarak tanımlanmaktadır (Çağrı, 1995, s. 138-141). Bu durum Müslümanlar üzerinde bir görev bilinci oluşturmakla birlikte bunun daha da zorlayıcı bir şekilde kullanımı söz konusu hale gelebilmektedirler. Bu durumu radikaller ve radikal örgütler kendi lehlerine olacak şekilde genişletmişlerdir. Kendi uygulama ve pratiklerini meşrulaştırmakla birlikte bu şekilde yasakları da meşru hale getirmek ve yaşam biçimlerine olan müdahalenin önünü açmak mümkün hale gelmektedir. Bu şekilde dini kavram içerisindeki iyi olgusu örgüt için iyi olanla kötü olgusu da örgüt tarafından kötü bakılan ile değişmektedir. Söz konusu iyi ve kötü olgusunun örgüt açısından olan yorumu imkanı aynı zamanda örgütün kendi meşruiyetini ve hakimiyetini de daha rahatlıkla topluma ve üyelerine nüfuz ettirebilmesi anlamına gelmektedir.

4.3 Bey'at - Biat

Bey'at veya Türkçe’de kullanıldığı şekli ile *biat* anlam olarak “İslâm devletinde idare edenle idare edilenler arasında yapılan, seçim veya bağlılık karakteri taşıyan sosyopolitik akit” olarak tanımlanmaktadır (Kallek, 1992, s. 120-124). Radikal örgütler özellikle bey'at konusuna önem vermekte ve bu şekilde itaat konusunda bu durumu pratiğe yansıtmak istemektedirler. Bireyler örgütlere örgütler de birbirlerine biatlarını bildirmekte bu şekilde küresel cihadın daha aktif bir şekilde sürdürülmesi de sağlanmaktadır. Bu aynı zamanda dünyanın her yerinde daha efektif ve bir ağ biçiminde etkileşim yoluyla sürdürülmesini de sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda IŞİD veya El Kaide gibi örgütlerin dünyanın birçok yerinde eylem kapasitesini nasıl geliştirdiğini ve nasıl birçok eylemi üstlenebildiklerini de gösterir niteliktedir.

4.4 El-Vela Ve'l-Bera

Vela kelime anlamı itibariyle “Müminleri sevmek, dost edinmek ve onlara yardım etmek” anlamına gelirken *bera* ise “Kâfirlere buğz etmek, onlardan uzak durmak” anlamlarına gelmektedir. Bu kavramların özellikle saptırılmış bir şekilde kullanılması insanların iki kategori altında ayrıştırılmalarını ve düşman olarak görülmelerini beraberinde getirmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2015, s. 23). “Biz ve onlar” düşüncesinin daha sert bir hali demek olan bu durum iki düşman safının kesin ayrılışını yansıtmaktadır. Bu şekilde toplum içerisinde veya toplumlar arasında fay hatlarının daha keskin bir biçimde hissedilmesi beklenen bir durumdur. Bu şekilde ülke içerisinde istikrarsızlığın oluşması ve örgüt için güç kazanma durumu aynı anda gerçekleşebilmektedir. Bu da söz konusu kavramın terör ve şiddet gibi amaçları meşrulaştırmak için kullanıldığını göstermektedir.

4.5 Tağut

Tağut anlam olarak “hak yoldan saptıran, bazılarınca yaratılmışlık üstü konumunda tutulan varlık anlamında bir Kur'an terimi” olarak tanımlanmaktadır (Yurdağür, 2010, s. 372). Bu durum radikal örgütlerce özellikle devletlerin veya rejimlerin meşruiyetinin sarsılması amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Bu şekilde örgütler kendi konumlarını güçlendirmektedirken aynı zamanda da yönetme erkinin veya yasaların gücünü sarsabilmekte onlara itaat edilmemesini isteyerek toplumsal bir karmaşaya neden olmayı amaçlamaktadırlar. Kaos veya toplumsal karmaşa dönemleri radikal örgütler için bir kuluçka görevi görürken daha sağlam bir örgütsel yapı kurmalarına da olanak vermektedir. Bu şekilde örgütler toplum içerisinde kendilerine daha geniş bir alan açabilirken var olan iktidarın da meşruiyetini sarsabilmektedir.

4.6 Hicret

Hicret kavramı ilk olarak “Dinî sebeplerle bir yerden diğer bir yere göçme ve özellikle Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayı” için kullanılmıştır (Önkal, 1998, s. 458-462). Hicret kavramını özellikle farklı bir şekilde kullanan örgüt IŞİD olmuştur. Örgüt halifeliği ilan etmesinin ardından dünyadaki tüm Müslümanları buraya çağırmış gelemeyenleri veya engellenenleri ise Kuzey Afrika'da devam eden cihat mücadelesine

katılmaya yönelmiştir. Bu şekilde hem sempatizanlarını radikalleştirerek bir teröriste dönüştürebilmiş hem de onları mobilize edebilmek için meşru bir zemin sağlayarak harekete geçirmiştir. Örgüte katılmanın “hicret” gibi İslam tarihi açısından önemli bir kavramla tarif edilmesi de potansiyel katılımcılar için durumu daha meşru ve önemli kılmaktadır.

4.7 Dârülharp- Dârüssulh - Dârülİslam

Dârülharp kavramı “Müslüman olmayan bir devletin hâkimiyeti altındaki topraklar için kullanılan fıkıh terimi” olarak tanımlanabilmektedir. (Özel, Dârülharp, 1994, s. 536-537).

Dârüssulh kavramı ise “kendisiyle barış antlaşması yapılmış ülke için kullanılan fıkıh terimi” olarak tanımlanabilmektedir. Ülkelerle yapılan söz konusu sulh anlaşması sözleşmenin mahiyetine göre farklı isimler alabilmektedir. Aynı zamanda bu anlaşmalar geçici veya sürekli olarak yapılabilmektedir (Özel, Dârüssulh, 1994, s. 5-6).

Dârülislâm kavramı ise “Müslüman bir devletin hâkimiyeti altındaki topraklar için kullanılan fıkıh terimi” olarak tanımlanabilmektedir (Özel, Dârülislâm, 1993, s. 541-543).

Ülkelerin ve bölgelerin Dârülharp- Dârüssulh – Dârülİslam olarak ayrılması ve buna göre farklı uygulama ve söylemlere konu olması örgüt üyelerinin dünyayı tamamen parçalı bir yapı olarak görmesi ile sonuçlanmaktadır. Dünyada ki çizilen sınırlar kadar bu da keskin sınırlar meydana getirmekte ve aynı zamanda buna uygun pratikler doğurmaktadır. Bu da örgütün gerçekleştirdiği veya gerçekleştireceği eylemlerde meşruiyet sorununun çözülmesine katkı vermektedir. Bu durum örgütlerin üyelerinin ve sempatizanlarının örgüt açısından kabul edilen şekilde dünyayı anlamalarına yardımcı olmaktadır.

4.8 Tekfir - Tebdi’ - Tadlil

Tekfir kavramı “Allah Resulü’nün (sav) vahiy yoluyla alıp insanlara tebliğ ettiği kesin delillerle sabit olan bir esası inkâr eden dindışı ilan etme, kâfir sayma” olarak tanımlanırken *tebdi* ise “birini bid’at ehli sayma” olarak tanımlanmaktadır. *Tadlil* kavramı ise “sapık ilan etme” anlamına gelmektedir (Din İşleri Yüksek Kurulu, 2015, s. 21). Tekfir kavramı örgütler tarafından genellikle dini zemininden çok ideolojik ve siyasi maksatlı

olarak kullanılmaktadır. Bu şekilde örgütler iktidar-muhalefet ilişkisinde baskı kurmayı ve muhalif olanları sindirip yok etmeyi daha kolay hale getirmektedirler. Bu durum da liyakat, bilgi, adalet, işleri danışma ile görme durumlarını önemsizleştirmiştir (Esen, 2011, s. 103-104). Radikal örgütler söz konusu kavramları sıklıkla kullanmaktadır. Burada hem örgüt içi disiplin anlamında hem de örgüt üyelerinin öğretisi anlamında yararlarının olduğu görülmektedir. İlk olarak örgüt üyeleri dışarıdaki kişilere tamamen yabancılaşmakta ve onlarla olan ortak noktalarını kaybetmektedir. Daha da ötesi onlara karşı nefret duymakta bu şekilde hem kendi vicdanını rahatlatmakta hem de eylemlerini gerçekleştirmek için zemin kazanmaktadır. Örgüt içi disiplin de bu şekilde sağlanmakta ve tek tip bir insan profilinin doğmasına olanak hazırlamaktadır. Farklılıklar giderek yok edilmektedir.

4.9 Ridde - Mürtet

Mürtet Büyük Türkçe Sözlük'te “*Müslümanlığı bırakıp başka bir dine geçmiş olan (kimse)*” olarak tanımlanmaktadır (TDK Büyük Türkçe Sözlük). “*Ridde* veya *İrtidâd* ise fıkıh terimi olarak Müslüman bir kişinin kendi iradesiyle İslâm dininden çıkmasını ifade eder. İrtidâd eden erkeğe “mürtet”, kadına ise “mürtedde” tanımlaması yapılmaktadır (İnce, 2008, s. 88-91).

Mürtet yani dini terkeden kimse genellikle dıştaki düşmanlardan daha fazla nefret okunu üstüne çekmektedir. Bunun nedeni “biz” içerisinde olan birlikteliği ve birliği bozmuş olmasıdır. Bu yüzden sıklıkla “bozguncu” veya “ajan” olarak görülmesi olasıdır. Birliktelik içerisinde meydana gelen çatlakları görünür kılan kişiler olarak gözükmektedirler (Bauman, 2013, s. 54-56). Mürtetlerin diğer “düşmanlara” göre daha fazla dikkat çeken ve öncelikli düşman olarak belirlenmesi hem ihanet düşüncesinden hem de birliği bozmasından meydana gelmektedir. Bu durumda sert gösterilen tepki hem de içerideki farklı düşünen fakat bu konuma düşmek istemeyen kişiler içinde etkili bir gözdağı olarak görülebilir.

4.10 Bid’at

Bid’at kavramı “*Asr-ı saâdet’ten sonra ortaya çıkan, şer’î bir delile dayanmayan inanç, ibadet, fikir ve davranışlar hakkında kullanılan bir terim*” olarak tanımlanmaktadır (Yaran, 1992, s. 129-131). Bid’at olarak nitelenen davranışlar, uygulamalar bu şekilde kolayca

gözen çıkarılabilmek ve yaşam pratiğı üzerinde deneyimleri etkileyebilmektedir. Bu toplumsal yaşam pratiklerine müdahale edebilmenin meşru bir zeminini oluşturabilmektedir. Söz konusu tartışmalar içerisinde çelişkili yorumlara da varılabilmektedir. Bu yüzden bid'at kavramının oldukça fazla şekilde kullanıldığı ve tartışıldığı görölmektedir.

BÖLÜM V

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamında elde edilen veriler Suriye’de aktif olarak bulunan Türk cihatçılardan çevrimiçi mülakatlar yoluyla elde edilmiştir. Vaka analizinin uygulandığı çalışmada dört katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Söz konusu katılımcılar verilerin gizliliği ve kullanım amacı konusunda bilgilendirilmiş bu bağlamda güvenilirlik arttırılmaya çalışılmıştır. Katılımcılar bölüm içerisinde ayırt edici isimler ile değil kod adları tanımlanmış ve bu kodlar kullanılmıştır. Bu bakımdan K1-K2-K3-K4 olarak katılımcıların tanımlamaları gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları temel temalar olarak demografik veriler, radikal düşünce ile tanışma, Suriye’de cihat fikri ve gidiş süreci, Suriye’de yaşam, dönüş gerçekleşmiş ise Türkiye’ye dönüş ve beklenti, kıyas ve değerlendirme başlıkları altında yapılandırılmıştır.

K1 olarak tanımlanmış olan katılımcı 25 yaşında, Almanya’da yaşamış bir Türk vatandaşıdır. Yaşadığı şehri “*Frankfurt am Main yakınlarında bir şehir*” olarak tarif etmekle birlikte görüntü ve ses üzerine Almanya’da eğitim aldığını belirtmiştir. K2 olarak tanımlanmış katılımcı ise 1984 doğumlu ve 35 yaşında olduğunu söylemiştir. Türkiye’de iken esnafılık yapmış olan katılımcı mesleki yaşantısını “*genelde işletmeci oldum İslami yaşantımdan önce kahvehane, İslam’la tanışmamdan sonra kafe işlettim*” şeklinde açıklamaktadır. K3 olarak tanımlanmış katılımcı ise “*30 küsur*” yaşlarında olduğunu belirtmiş meslek olarak ise genellikle fabrikalarda işçi olarak çalıştığını Suriye’ye geçmeden 3 sene ise ön muhasebecilik yaptığını söylemiştir. K4 olarak tanımlanan katılımcı ise 30 yaşında olduğunu söyleyerek serbest çalıştığını ve en son Türkiye’de tersanede çalıştığını belirtmiştir.

5.1 Demografik Veriler

5.1.1 Doğum Yeri ve Çocukluk

Katılımcıların doğup büyüdüğü yerler içerisinde yetiştikleri kültürel ortamı, imkânları, küçük yaşta edinilen kodları anlamak için önem arz etmektedir. Bununla birlikte kırsal veya büyükşehirlerin farklı çocukluk tecrübelerine sebep olabileceği unutulmamalıdır. Katılımcılarla yapılan mülakatta dördünün de farklı şehirlerde ve idari olarak farklı büyüklükteki yerleşim yerlerinde yetiştikleri görülmektedir. K1, Almanya’da doğan bir Türk vatandaşıdır. K1 Frankfurt am Main yakınlarında bir şehirde doğup büyüdüğünü belirtmektedir. K2 ise Rizeli olduğunu söylemesinin yanı sıra çocukluğunun kışlarını İstanbul’da yazlarını ise Rize’de geçirdiklerini belirtmiştir. K3 ise şehri söylemek istemediğini belirtmiş fakat bu şehrin İç Anadolu Bölgesi’nde yer aldığı bilgisini vermiştir. K4 ise aslen Erzurumlu olmakla birlikte Bursa’da doğup büyümüş bir kişidir.

Katılımcıların çocukluk dönemleri demografik verilerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu dönem aynı zamanda dünyayı algılayışın ilk şekillendiği ve doğuştan gelen kimliğin ilk içselleştirilmeye başlandığı dönem olması itibariyle ön plana alınması gereklidir. Bu bakımdan katılımcılardan çocukluk dönemleri ile ilgili farklı veriler elde edilmiştir. Katılımcıların çocukluğu ile ilgili olumlu veya olumsuz hatıralara sahip olmasının ilerde daha radikal karar almalarına etki edebileceği varsayılmaktadır. K1 bu bakımdan Almanya’da geçirdiği çocukluk günlerini güzel bir şekilde yâd etmektedir. *“Çocukluğum çok güzeldi, sokaklarda oynayarak büyüdük. Yorulmak bilmiyordum veya hatırlamıyorum yorulduğumu bugüne kıyaslarsak artık yoruluyorum”* diyerek o günleri anlatmaktadır. Üç kardeş olan ve bu kardeşlerden de en ufağı olan K2 ise askere kadar olan yaşantısının kavga dövüş içerisinde geçtiğini ve kendi deyimiyle *“çevresine faydası olmayan ne yapacağı belli olmayan bir birey”* olduğunu ifade etmektedir. Katılımcının Rize ve büyük bir şehir olan İstanbul gibi farklı ortamlarda geçirmesinden dolayı yaşadığı uyum sorununu göz önünde bulundurmak gereklidir. Bu dönemi şu şekilde anlatmaktadır;

“1993’de İstanbul’a geldim. Çocukluğum Rize’de geçti diyebilirim. Rize’de ki çocukluk hayatım sıkıntısızdı. İyiydi, rahattık. Bilmem bilir misiniz o senelerde genel olarak kutluk vardı ülkede. Günümüzün terimiyle ekonomik kriz. Çok bir şeyimiz yoktu lakin iyiydi ailem. Nasıl karar alıp, İstanbul’a gitme kararı aldık tam olarak bilmiyorum ama gittik. İlkokulu bitirdiğimde İstanbul’a gittik ve ortaokula başladım. İlkokulda başarılı bir öğrenciydim, Okulun hentbol takımındaydım ve başarılıydım. Her zaman ilk kadroda forma giyerdim, sporların bütün kademelerinde iyiydim. İstanbul’a gittiğimde yeni insanlar, yeni bir ortam,

yeni kurulan daha göçlerin devam ettiği bir ortamla karşılaştım. Farklı illerden insanlar çocuklar. Çocukken de ezilenleri ve ezenleri sevmediğimden kavgalar başladı bazıları ezmeye çalıştı kavga ettim. Bazen de ezilen arkadaşlarıma yardım ettim. Bu da beni çevremde tanınmış birisi yapmaya başlattı. Böyle devam etti.”

K3 kodlu katılımcı da ise çocukluğunun en önemli teması olarak yoksulluk ön plana çıkmaktadır. Babası inşaatlarda çalışmakla beraber beş civarı büyükbaş hayvan ile birlikte geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. *“Çocukluğumuz maddi sıkıntı içinde geçti Elhamdülillah muhtaç değildik ama çok da rahat değildik.”* Diyerek bu günleri vurgulayan katılımcı geçmiş ile ilgili daha fazla detay vermemiştir.

K4 kodlu katılımcı da ise ilk ortaya çıkan vurgu bir gruba dâhil olma isteği olarak göze çarpmaktadır. Kendisi bu anlamda ergenliğini *“cahilce geçen bir dönem”* olarak tanımlamakta ve fazla detay vermemektedir. Bunun yanı sıra ise birçok farklı grup, tarikat ve cemaati denediğini söylemekte şu anda ise doğruyu bulduğunu düşünmektedir. Gençlik hayatını inişli çıkışlı olarak tarif etmekte ve ilk olarak grup aidiyetinin Alperen Ocakları ile başladığına daha sonra farklı tarikat ve cemaatleri denediğini belirtmektedir. Bu dönemde kendisini sürekli okuyup araştıran ve doğruyu arayan bir birey olarak tasvir eden katılımcı yanlışları görüp doğruları buldukça içinde bulunduğu grupları terk ettiğini belirtmektedir. Doğruları bulma sürecinde katılımcının sürekli daha sert bir dini anlayışa sahip olduğu dikkat çeken bir unsur olmuştur. *“Son merhalemin başlangıcında çok sert bir giriş oldu, tekfir meselesinde sert idim. Zamanla ilim ve tecrübeyle bu elhamdülillah gitti”* şeklinde bunu tarif eden katılımcı daha fazla detay vermeyeceğini belirtmiştir.

Çalışma kapsamında dört katılımcının da farklı bir veri sunmuş olmaları dikkate değer gözükmemektedir. Unutulmamalıdır ki söz konusu kategorilendirme kişilerin neden radikalleştiği sorusuna tek başına cevap sağlamaktan uzaktır. Bununla birlikte doğup büyümüş oldukları ortamın çocukluk deneyimleri ve gençlik döneminde kişilik oluşumlarına etki etmiş olma durumu göz ardı edilmemelidir. Kimlik oluşumunun gerçekleştiği dönemin önemli bir kısmını burada yaşadıkları düşünüldüklerinde daha sonradan radikal bir değişim geçiren katılımcılardan farklı olarak sosyal kültürel kodların etkisi olduğu yorumu yapılabilmektedir. Her katılımcı da ortaya çıkan farklı kodların olduğu görülmektedir. K1 çocukluğunu pozitif bir şekilde hatırlamaktadır buna karşın farklı bir ülkede ve farklı bir

kültürde yaşamasının kendi kimlik aidiyetlerine daha fazla sıkı sarılmasına neden olduğu düşünülmektedir. Horgan, özellikle Batı’da yaşayan genç Müslümanların radikalleşme nedenlerini yabancılaşma ve toplumla ortak bir payda kuramayarak bunun sonucundaki duygusal bağ eksikliğine bağlamaktadır (Horgan, 2008, s. 84). Alex Wilner ve Claire-Jehanne Dubouloz da radikalleşmeyi üç ana etmende açıklayarak ilk olarak sosyo-politik yabancılaşma ve bütünleşme başarısızlığından söz etmektedir (Wilner & Dubouloz, 2010, s. 9-18). Almanya gibi bir ülkede daha çok İslami kimliği ile ortaya çıkmasının da kendini tanımlayıcı ana kimlik aidiyetinin Müslüman kimliği üzerinden şekillenmiş olduğu yorumu yapılabilmektedir. K2 ise buna karşın yazları ve kışları farklı şehirlerde yaşamakta, bu nedenle bir düzene uyum sağlamakta zorlanmış görünmektedir. Şehirlerden birinin memleketi Rize diğeri ise İstanbul gibi bir metropol olması söz konusu uyum sorununu daha da derinleştirmiştir. K3’de ise çocukluğunun belirleyici temasını yoksulluk oluşturmaktadır. Yoksulluğun radikalleşmeye neden olabilecek bir durum olduğu bilinmekte fakat buna karşın burada önemli olan etkenin gençlik dönemindeki sosyal etkileşimleri, kültürel kimliği ve aile yapısı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. K4 ise sürekli farklı gruplara, tarikatlara ve cemaatlara katılarak bir aidiyetin parçası olmuştur. Bu durum kendi kimliğinin ötesinde bir grup aidiyeti aradığını göstermektedir. Buna karşın şüpheli ve uyumsuz olduğu da dikkat çekmekte, bu açıdan grup içerisinde sivrilmekte ve yeni edindiği “doğrular” ile yeni arayışlara girmektedir.

5.1.2 Eğitim Durumu

Katılımcıların demografik verilerinin belirleyicilerinden biri ise eğitim durumlarıdır. Bu durum hem almış oldukları eğitim düzeyini vurgulamakta hem de girmiş oldukları sosyal etkileşimleri çeşitlendirmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. K1, lisenin ardından lisans düzeyinde bir eğitime devam etmek yerine Suriye’ye gitmeye karar vermiştir.

K1 Suriye sahasında habercilik – medya alanında çalışmaktadır. Bu bakımdan kendisinin eğitimden beklentisi de bu amaçla daha iyi niteliklere sahip olma arzusunu yansıtmaktadır. Eğitimine Almanya’da devam etmemesini “*eğitimimi devam ettirebilseydim medya sektöründe daha fazla okumak isterdim. Mesela gazetecilik veya yönetmenlik.*” diyerek olası eğitim ile ilgili beklentilerini anlatmaktadır.

K2 ise eğitim olgusuna ve okul hayatına tamamen farklı bir taraftan yaklaşmaktadır. Kendisi okul yaşamının beklentilerini karşılayamadığını ve hiçbir zaman bir diploma beklentisi olmadığını şu sözlerle anlatmıştır;

“Okuldan ayrılma isteğim aslında okulda istediğim bir eğitim sistemi bulamadığımdan oldu. Belki de farklı şeyler öğrenmek istiyordum mesela dünyayı. Belki de liderlik olgusu bende daha ağırdı o zaman. Rutin dersler değil de bana daha farklı görevler verilseydi hocalarım tarafından okulu bırakmayabilirdim. Yani kısacası o zamanki kafamla okuldan istediğim lezzeti yakalayamadım. Sevemedim hiçbir zaman. Diploma gibi bir hevesim olmadı. Bunu bana belki de anlatamadılar, hissettiremediler belki onun içindir ki okuldan daha çok dışardaki hayatı sevdim”

K3 “Lise mezunuyum.” demekle üniversiteye gitmeme nedenini ise şöyle anlatmaktadır;

“Lise mezunuyum. Aslında üniversiteye gitmek istemedim istesem giderdim. Fazla iddialı değilim ama şimdiki genel olarak üniversite okuyanlardan genel kültür olarak daha fazla bilgi sahibiyim diyebilirim. Okumayı severim ama kitap okumak bana göre değil pek kitap okumam. Ama kıyıda köşede bulduğum gazete kupürü vs. okurum memleket meselelerine oldukça duyarlıyım.”

K4, “Meslek lisesi elektrik bölümü mezunuyum.” şeklinde cevap vererek genel tavra uyan bir davranış göstermiş ve meslek lisesi elektrik bölümünü bitirmesinin ardından üniversiteye kendi isteği ile devam etmemiştir. Bunu kendi cümleleri ile şöyle ifade etmektedir;

“Devamına kendi isteğim ile gitmedim. Okul okumak pek istemedim açıkçası. Annem Allah rahmet etsin zorla götürürdü beni okula. Öğretmenler zeki olduğumu söylüyormuş. Annem illa oku diyordu.”

Eğitim ile ilgili elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların hiç birinin lisans ve üstü düzeyde eğitim görmediği görülmektedir. Söz konusu eğitimi bırakma nedeninin imkânsızlıklar veya yoksulluk gibi zorluklar nedeniyle olmadığı dikkat çekici bir noktadır. K1 hariç diğer üç katılımcı da eğitime devam etmek ile ilgilenmemiştir. K1’de Suriye’de

kendi işini daha iyi yapmasını sağlayacak beceri kazanımı nedeniyle eğitime devam edebileceğini belirtmiştir. Buna karşın katılımcıların eğitim almamalarını bir eksiklik olarak görmedikleri ve bunu genel kültürü yüksek olmalarına veya zeki olmalarına bağlayarak kapattıkları görülmektedir. Katılımcıların “diploma hevesi olmaması”, “eğitim sistemini yetersiz bulma”, “okuma hevesi olmaması” gibi nedenlerle kendi istekleri ile eğitime devam etmedikleri görülmektedir. Mülakatta yer alan dört katılımcının da eğitim ile ilgili ortak özellikleri paylaşması önemli bir gösterge olarak durmaktadır.

Genellikle beklenen radikalleşmiş kişilerin görece cahil oldukları ve terör örgütleri tarafından kolayca beyinlerinin yıkanabildiğidir. Sageman’ın çalışmasında 137 radikalden sadece 23’ünün İslami ilk veya orta öğretim tecrübesi bulunmaktadır. Aynı zamanda dikkati çeken bir nokta çoğunun ebeveynlerinden daha eğitilmiş olmasıdır. 132 radikalın 22’si lise mezunu olmamakla birlikte 16’sı sadece lise mezunudur. Buna karşın 38’i çeşitli tiplerde yüksek okul mezunu iken 44’ü ise lisans eğitimi almıştır. Aynı zamanda 7 kişinin yüksek lisans 4 kişinin de doktora eğitimi bulunmaktadır (Sageman, 2004, s. 72-75). Söz konusu verilerin yürütülen çalışma ile farklı nitelikler taşıdığı görülmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen verileri Diego Gambetta ve Steffen Hertog’un İslami radikaller arasında neden mühendis oranının fazla olduğunu incelediği çalışmasıyla karşılaştırıldığında farklı görülmektedir. Söz konusu çalışmada eğitim seviyelerine bakıldığında özellikle Müslüman ülkelere odaklanıldığında 196 vakanın 178’inde kişilerin tamamlama durumları dikkate alınmadan hayatlarının bir döneminde lisans veya üstü öğretim ile bağlantılı oldukları tespit edilmiştir. Söz konusu 178 kişiden 78’inin mühendislik 34’ünün ise İslami çalışmalar alanında eğitim aldığı belirtilmiştir (Gambetta & Hertog, 2009, s. 205). Yürütülen çalışmada katılımcılar liseden sonra bir mezuniyet elde etmemiş buna rağmen bunu kendi istekleri gerçekleştirmişlerdir. Yürütülen çalışmanın bir genelleme iddiasında bulunmamasına karşın bahsi geçen iki çalışmanın uluslararası bir örneklemi kapsadığı düşünüldüğünde farklılığın nedenini bulmak için örneklem incelemesi yapmanın veya daha geniş ölçekli bir araştırma gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.1.3 Medeni Durum

Katılımcıların medeni durumunun radikal kararlar alma sürecini etkileyeceği varsayılmaktadır. Bu durumda evlilik veya çocuk sahibi olma gibi faktörlerin kişiyi var olan

düzene bağlayabileceği ve bunun da radikalleşme için bir bariyer olabilme olasılığı göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bakımdan bu konu hakkında elde edilmiş verilere bakıldığında dikkat edilecek önemli faktör olası evlilik durumunun radikalleşme öncesi var olup olmadığıdır.

Katılımcılara medeni durumları sorulmuş, evli iseler bunun nerede gerçekleştiği, eşlerinin nerede olduğu ve kaç çocukları olduğunu anlatmaları istenmiştir. K1 evli olup olmadığı sorusuna “Evet” yanıtını vermiş ve “evli ve iki kız çocuğu babasıyım Elhamdulillah. Suriye’de evlendim yaklaşık 4 yıl önce.” şeklinde soruyu yanıtlamıştır. K2 ise “evliyim, üç çocuğum var, iki kız bir erkek, Suriye’de evlendim.” şeklinde cevap vermiştir. K3 ise “2007 yılında evlendim, 1 yıl beraber yaşadık sayılır sonra ayrıldık 1 oğlum oldu. 2008 yılında gelmeden resmi boşanma halen gerçekleşmemiştir.” demiştir. K4 ise “evliyim, üç kızım var biri Türkiye’de doğdu. Bir kızım eşim ve ben buraya geldik geldikten sonra iki kızım daha oldu Elhamdulillah.” şeklinde yanıt vermiştir.

Genellikle radikalleşmiş bireylerin medeni durumlarına bakıldığında beklenen radikallerin bekâr veya boşanmış durumda olmalarıdır. Bunun sebebinin toplumla olan bağının zayıf olması, sorumluluk alma durumunun düşük olması veya misilleme tehdidi yaşamaları olarak düşünülmektedir. Bunun da sonucu bunları yaşamaksızın radikal eylemleri daha rahat gerçekleştirmelerine imkân tanıdığıdır. Marc Sageman’ın çalışmasına ve verilerine bakıldığında 114 kişilik örneklem içerisinde 83’ünün evli, 31’inin bekâr ve 1 kişinin de homoseksüel olduğu görülmektedir. Bu durum selefi İslam anlayışının getirdiği evlilik ve çocuk sahibi olma anlayışı ile bağdaşmaktadır. Aynı zamanda söz konusu çalışmada bu katılımcıların diğer cihatçılarla evlilik yoluyla bağ kurduklarını ve din ile siyasi ilişkilerin de bu yolla mühürlendiğini ortaya koymaktadır (Sageman, 2004, s. 78). Yürütülen çalışma ile söz konusu diğer verilerin cihada katılım sonrasını kapsadığı düşünüldüğünde birbiriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Yürütülen çalışmada 2 kişi bekâr bir kişi ayrılmış olarak 1 kişi ise ailesiyle birlikte Suriye’ye gitmeyi tercih etmiştir. Bekâr olarak gidenler de Suriye’de evliliklerini yapmışlardır.

Aynı zamanda söz konusu verilerden ulaşılabilecek bir diğer bulgu da katılımcıların medeni durumları ile ilgili veriler incelendiğinde evli olma veya çocuk sahibi olma durumunun radikalleşmeye karşı bir bariyer olabileceği dikkat çekmektedir. Evlilik bir kurum olarak

radikalleşme veya cihada gitmeye karşı kişinin var olan düzeni koruması davranışını desteklemektedir. K1 ve K2 bekâr bir şekilde Suriye'ye gelerek burada evlenmişler ve çocuk sahibi olmuşlardır. Bu aynı zamanda varsayımın tersini düşünme yoluyla kişileri Suriye'de ki yaşama ve yeni düzenlerine bağlayıcı bir etki faktörü olmuş görünmektedir. K3 ise kısa süreli evliliğinin bitmesinin ardından Suriye'ye geçmiş ve resmi olarak olmasa da ayrılmış durumda olan bir kişidir. 2007'de ayrılıp 2008'de Suriye'ye geçme kararını alması da evliliğinin ayrılma ile sonuçlanması durumunun bu süreci hızlandığı yorumuna ulaştırabilmektedir. Evli olmasına rağmen Suriye'de cihada katılmış olan tek kişi K4 kodlu katılımcıdır. Burada önemli olan bir nokta ise K4'ün Suriye'de yeni bir yaşama eşi ve çocuğuyla bir başlangıç yapmış olmasıdır. Bu durumda evliliğin ve çocuk sahibi olmanın getirmiş olduğu bariyerin daha rahat aşılmış olduğu görülmektedir. Hatta bu durumda K4'ün ailesiyle birlikte yeni bir düzen kurması itibariyle daha rahat olarak yeni düzene alışmış olabileceği de ihtimaller dâhilindedir. Buna karşın Sageman'ın da araştırmasının doğruladığı gibi katılımcılar Suriye'ye gittikten sonra evlenmekte ve bu da onların oraya daha çok bağlanmasına sebep olmaktadır.

5.1.4 Cihat Öncesi Yaşam

Katılımcılara Suriye'ye gitmeden önceki yaşamları ile ilgili soru sorulmuş ve aile yaşamları, iş yaşamları, ekonomik durumları öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde elde edilecek verilerle aynı göç olgusunda da görüldüğü gibi kişiler için sosyal ve ekonomik faktörlerin itici veya çekici bir etki yapıp yapmadığının anlaşılması planlanmıştır. Farklı bir ülkede cihada giden katılımcıların var olan ekonomik ve sosyo-kültürel durumlarını yeniden tanımlayıcı söz konusu eylemi yerine getirebilmeleri ciddi süreci doğurmaktadır. Karar alımına neden olan bu faktörlerin bu nedenle incelenmesi oldukça önemli gözükmektedir.

Katılımcıların ilk göze çarpan özelliği farklı ekonomik ve sosyo-kültürel grupları taşımalarıdır. K1 Almanya'da yaşayan bir Türk vatandaşı olarak Türkiye'ye göç etmeyi ve iş yeri kurmayı düşündüğünü bu sırada da online ticaret yaptığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra gelirinin ise orta seviye olduğunu söylemiştir. Sosyal yaşamını ise *“çok dışarılara çıkar insanları İslam'a davet ederdik, insanlar ile içli dışlı olurduk. Aile yaşamım ise güzeldi, beni seven büyük bir ailem var/dı”* şeklinde tanımlamıştır. Kendisi açıkça belirtmese de almış olduğu kararın ailesi ile olan ilişkilerine zarar verdiği görülmüştür. Ailesinden kopmak da

dâhil olmak üzere olası sonuçlar K1'in Suriye'ye gitme düşüncesinden vazgeçmesine neden olmamıştır. Aynı zamanda katılımcının Almanya'da da İslam'a davet ve tebliğ gibi faaliyetler ile meşgul olduğu görülmektedir. Bu durum sosyal çevresinin de kendi düşüncesine yakın kişilerden oluştuğunu göstermektedir. Hayatını Türkiye'de ticaret ile sürdürmeyi düşünürken Suriye'de cihada katılıp medya alanında çalışmalar yapmaya başlaması düşüncelerinde bir eksen kayması olarak yorumlanabilmektedir. Kişinin söz konusu kararı almasında yaşadığı olumsuzluklardan çok ailesinin olmasa da sosyal çevresinin bu kararı destekleyici yaklaşımlarının etkili olduğu yorumu yapılabilmektedir.

K2 ise çok daha farklı bir profili temsil etmektedir. K2 gençlik döneminde okuldan ayrılmasından itibaren uyuşturucu, bali gibi zararlı maddeleri sürekli kullandığını söylemiş ekonomik durumunu ise şöyle anlatmıştır;

“Dayımın kahvehanesi vardı ona yardım ederdim. 18 yaşında kahvehaneyi bana verdi onu işletmeye başladım. Kahvehanenin geliri bendeydi, gelir neydi hatırlamıyorum lakin paraya çok sıkışmazdım. Askere kadar böyle devam etti hatırladığım kadarıyla.”

K2, 18 yaşında bir kahve işletmeye başlayan, uyuşturucu madde kullanan, kavga eden ve sosyal yaşamı sorunlu fakat ekonomik açıdan da bir zorluk yaşamayan bir profili temsil etmektedir. Kötü alışkanlıklarından kurtulması ise İslam'ı tanınmasıyla ve yakınlaşmasıyla mümkün olmuştur. K2 bu dönüşümü şu şekilde anlatmaktadır;

“Uyuşturucu vs. bütün maddeleri İslam'la tanışmamla bırakmam hemen hemen aynı oldu. Kitap okumaya başladım, ilk roman okuyordum genelde sosyopat ağırlıklı. Ondan sonra düşündüm katillerin hayatını okuyacağıma peygamberimizim hayatını okuyayım, dinimi okuyayım diye karar aldım ve sonra İslami kitaplar okumaya başladım.”

K3 ise Suriye'ye gitmeden yaklaşık bir yıl önce eşinden ayrıldığını söylemekle beraber bu süreçte iş yaşamında da yaşadığı sorunlara değinmiştir. *“2010 yılının sonunda işverenimle maaş ödemesi konusunda kavga ettik, malına zarar verdim. O sebeple 325 gün hapis cezası aldım.”* şeklinde hapse girme nedenini belirtmiştir. Aynı zamanda almış olduğu bu cezanın bir yılın altında olması da eski mahkûm kontenjanından istihdamını engellemiştir. Katılımcı mahkûmiyetinin ve kontenjandan yararlanamaması gibi nedenlerden dolayı bu durumun

kendisi için çok büyük bir eksi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıya söz konusu durumun Suriye'ye gitme konusunda etkisi sorulduğunda ise bunu kabul etmemiş ve “*yok, asla. Önceleri cuma namazı bile kılmazdım Allah affetsin. Günah işlediğimi bunun için hesaba çekileceğini bilirdim ama yine de kılmazdım, oruç tutmazdım.*” şeklinde yanıt vermiştir.

K2 ve K3'ün yaşadığı durum genellikle görülen cihada katılma motivasyonları ile önemli benzerlikler taşımaktadır. Özellikle eski dönemlerini dini yaşamdan uzak olarak geçiren kişilerin daha sonra cihat alanlarında görülmesi ve radikal bir kişiliğe ulaşması her zaman ilgi çekmiş ve özellikle de sık sık haberlerde kendine yer bulan bir durum olmuştur. K2 sosyal yaşamı sorunlu, madde kullanan, ekonomik sıkıntı yaşamayan fakat dini yaşamdan kopuk bir kişidir. K3 ise hem evlilik hayatı hem de iş hayatı Türkiye'de bulunduğu son bir yılda oldukça kötü gitmiş, hapis cezası almış bir kişidir. Bu kişi K2 örneğinde olduğu gibi dini ibadetlerini yapmayan bir kişidir. Bu kişiler dini buyruğu ve ibadetlerin yapılması gerektiğini içten içe bilmekte fakat yaşantıları ise buna bir tezat oluşturmaktadır. Bu nedenle kişilerin yaşadıkları dönemde işledikleri günahların farkında olmaları önemli bir farka işaret etmektedir. Özellikle bu özellikleri paylaşan cihatçılar cihat etmenin günahları için bir kefareti olduğu bilincini taşımakta ve şehit olarak cennete gidecekleri düşüncesini paylaşmaktadır. Bu da bir arınma diskurunu çağrıştırmaktadırlar. Dini buyruktan ve ibadetlerden kopuk, günahkâr fakat bunların farkında olan kişiler özellikle sosyal yaşamlarında, özel yaşamlarında veya iş hayatlarında olan bir bozulmanın ardından arayışa girmekte ve günahlarının kefareti aramaya başlamaktadırlar. Bunun dışında günahlarının farkında olan ve çıkış yolu arayan bir kişi kendini özellikle askerlik veya hapishane gibi grup yaşamının ön planda olduğu bir ortamda bu yolu çizmeye hazır hale gelebilmektedir. Bu çıkış yolu arayıcı günahkârların sadece normal bir Müslüman haline gelmesiyle mümkün olan bir durum olarak algılanmamaktadır. Daha üst düzey bir ibadet ve her Müslümanın arzu edeceği bir son ile de taçlanmaktadır. Cihat etmek ve bu cihatta şehit olmak bir kefareti ve kurtuluş yolu olarak oldukça önemli hale gelmektedir.

K4 kodlu katılımcı sosyal yaşamını şu şekilde anlatmaktadır;

“Tersanede askeri ücret ile çalışıyordum, kiradaydım Elhamdülillah her halimize. Yaşadığım yer çok büyük bir yer değil birçok kişiyi tanıyordum. Arkadaş çevrem çoktu. İki kısım arkadaş çevrem vardı. Biri dinden dolayı arkadaşlık kurduklarım bir de çocukluk

arkadaşım olup onlara dini anlatmak için arkadaşlığa devam ettiklerim. Babam dini yaşantısı olan ve çok sorumluluk sahibi olan biri değildi. Annem vefat edeli çok oldu o çok iyi ibadetinde düşkün bir kadındı. Allah mekânını cennet etsin. Akrabalarım ve çevrem genel olarak milliyetçi ve geleneksel İslam anlayışına göre yasayan kişilerdi. Birçok alanda anlaşılmıyorduk”

K4'ün ise farklı bir takım özellikler taşıdığı görülmektedir. K4 ilk olarak dini düşüncelerle aşına olmasını evde annesi vesilesiyle sağlamıştır. Babasının dini yaşantısının ise buna zıt olması ve sorumsuzluklarının bulunması da ilk ikilemi beraberinde getirmiş gözükmektedir. K4 arkadaşlarını ikiye ayırmakta ilk olarak dini bir bağ ile bağlı olduğu arkadaşları olduğunu vurgulamakta bir de eskiden tanıdığı fakat dine uzak olan arkadaşlarını belirtmektedir. Burada önemli olan bir nokta ise bu kişilerle arkadaşlarını devam ettirme nedeninin dini anlatmak ve dini yaşama alıştırmak olduğunu vurgulamaktadır. Buradan da anlaşılabileceği gibi K4'ün hayatında dini buyruklar ve ibadetler her zaman önemli bir yer kaplamıştır. İlk olarak babası ve daha sonra ise akrabaları veya çevresi dolayısıyla da anlaşmazlıklar yaşamaya başlaması sosyal yaşamının daha uyumsuz bir düzlemde sürmesine neden olmuş bu anlamda bir stabilite sağlayamamıştır. Bu da kişinin özellikle tatmin olmadığı dini yaşam konusunda daha farklı bir arayışa girmesine neden olup olası bir şekilde de annesini kaybetmesinin ardından da çevresinde dini anlamda onu tatmin edecek kimsenin olmaması nedeniyle daha da artmıştır.

Yoksulluk, genellikle küresel cihat hareketlerine katılan radikaller için kabul edilen bağamlardan biridir. Marc Sageman'ın çalışmasında sınıflar üst, orta ve alt sınıf olarak ayrılmıştır. 102 kişilik örneklem grubunda 18'inin üst sınıf, 56'sının orta sınıf, 28'i alt sınıfta yer aldığı görülmektedir. (Sageman, 2004, s. 72-73). Görüldüğü gibi orta sınıfın ağırlıklı olmasına karşın alt sınıflarda yoğun bir yığılma göze çarpmamaktadır. Bu durum çalışma verileri ile de uyum göstermektedir. Görüşme yapılan katılımcılardan sadece biri yoksulluk temasının üzerinde durmuştur. Üst sınıfta yer almamalarına karşın iş hayatındaki yaşadıkları bazı sıkıntılar hariç hayatlarının büyük bir bölümünde sınıfsal sıkıntılar içerisinde olmamışlardır.

5.2 Radikal Düşünce İle Tanışma

Bu kategori altında ise katılımcılara radikal düşünceler ile tanışma ve radikalleşme süreçleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu bölümdeki amaç dini nasıl tanımladıkları, radikal bir düşünceye nasıl evrildikleri, bireysel veya grup süreçleri, etki eden önemli eserler veya kişiler, yaşadıkları deneyim gibi verilerin elde edilmesidir.

5.2.1 Dini Tanımlama ve Anlamlandırma

Katılımcıların dini nasıl tanımladığı ve dini geleneklerini nasıl ifade ettikleri kavramsallaştırma açısından önem taşımaktadır. Dini bir motivasyonla radikalleşme gösteren bireylerde din olgusundan ne anlaşıldığı ve hayatlarında ne gibi bir anlama geldiği önemli gözüken bir unsurdur. Bu şekilde dini tanımlarının ve bakış açılarının hayatlarında değişim getiren eylemler için nasıl bir motivasyon kaynağı sağladığı da daha net anlaşılabilir.

Katılımcıların dini geleneklerini tanımlarken oldukça kısa ve kesin yanıtlar verdikleri görülmüştür. K1 bu soruya “*Ehli Sünnet ve'l Cemaate göre İslam dini.*” şeklinde yanıt vermiştir. K2 ise “*Sadece Kur'an'a indirilen vahye ve sahih olan Resulullah'ın hadislerine göre. Olması gerekende bu değil mi zaten iman ettiğimiz bir Allah var onun gönderdiği bir resul ve getirdiği bir kitap.*” şeklinde cevaplamıştır. K3 ise “*bizler selefe tabiyiz ve Resulullah'ın sünnetini uyguluyoruz*” şeklinde tanımlamıştır. K4 ise “*gelenekten ziyade tahkik edilmiş ilme dayalı kalbimi mutmain eden sorgulayan araştıran bir dinim var.*” şeklinde cevap vermiştir. Selefi olarak tanımlanan inanışa mensup olan katılımcılar bunu açık bir şekilde dile getirmemiş buna karşın selefin kelime mahiyetini çağrıştıran Kur'an ve hadis odaklı anlayışa işaret etmişlerdir. Bu anlamda kendilerini ilk Müslümanlar ve âlimlerin takip ettikleri mezhep ve tuttukları yolda görmekteyiz.

K2 kodlu katılımcı selefilik kavramını daha detaylı şekilde tanımlamıştır;

“Selefilik kavramı yanlış anlatılıyor veya anlaşılıyor. Selefilik bir mezhep değildir, bir menhectir. Her Müslüman selefin yolundan gitmelidir bunu belli bir zümreye mezhep gibi dayattılar. Özellikle hurafelerinin ifşa olmasından korkan kişilerin yaptığı bir siyaset bu. Bu

menhec selefi salihini takip etmek insanı delillere Kur'an ve sünnet merkezli sahih rivayetler ile amel etmeye ve ilme sevk ediyor. Bu da birtakım kişilerin insanlar üzerindeki otoritelerini sarsıyor. Birileri insanların ilimde kendilerine muhtaç olmalarını istiyor bu şekilde insanları daha iyi sömürüyorlar.”

K2 selefililiğin toplumda özellikle kötü anlaşıldığını vurgulamakta ve bunun bir mezhep değil *menhec* yani yol olduğunu söylemektedir. Selefililiğin geleneksel dini otoriteleri sarsıcı etkisinin farkında olan K2 bu nedenle selefililiğe saldırıldığını düşünmektedir. Her Müslümanın yolunun bu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan katılımcı geleneksel Müslüman toplumdan daha ayırık bir görüntü çizmektedir. Geleneksellik ile çarpışmanın temelini burada olduğu görülmektedir. Bu da toplumsal din anlayışında daha radikal bir değişim gerekliliği görmesinin nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Burada aynı zamanda katılımcı bir aydınlanmış rolü de üstlenmektedir. Kendisi bir aydın konumunda artık doğru yolu bulmuş bir kişidir. Bu şekilde de gerek tebliğ gerekse de cihat yolu ile bu yolu ilerletmeye çalışması inanışın gereği olarak yapılması gereken bir eyleme dönüşmektedir.

Tüm bunlarla birlikte katılımcıların dini tanımlamaları ile kendileri için olan anlamı vurgulamaları da birbiri ile benzerlik göstermektedir. Burada görülen ortak nokta tüm katılımcılar için dinin kendisinin yaşamla eş anlamda görülmesidir. Katılımcıların kendi ifadesiyle din K1 tarafından “*hayat sınırlarımı belirleyen şeydir din benim için*” diyerek tanımlanmıştır. K2 ise “*Ashında din Arapça bir kelime tercüme yapıldığında hayat anlamına geliyor.*” şeklinde yanıtlamıştır. K3 ise “*din benim için yaşamın kendisidir. Bizler Allah’a kulluk etmek için yaratıldık. Ben dindar değilim, Müslümanım benim için buraya gelmeden önce ve sonrası olarak görüyorum.*” şeklinde görüşünü açıklamıştır. K4 ise “*ilme dayalı kalbimi mutmain eden*” olarak tanımını belirtmiştir. Katılımcıların tümü için süreç içerisinde din hayatın en büyük anlamı olarak yaşamlarının en merkezine yerleşmiştir. Bu nedenle dinin buyruklarına göre yaşamak, günahlarından kurtulmak ve ibadetlerini gerçekleştirmek -cihat dâhil- en büyük amaç olmuştur.

5.2.2 Dönüşümün Öncesi ve Dönüşüm Motivasyonu

Radikalleşen her bireyin farklı motivasyon unsurları ve farklı dönüşüm süreçleri yaşaması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu anlamda her katılımcı için yaşanan dönüşüm süreci

biricik olarak görülebilmektedir. Bu kişinin hayatını etkilen yaşadığı önemli bir an, bir gruba katılması, farklı arayışlarda bulunması, günahlarından arınma ihtiyacı hissetmesi, var olan savaşlardan ve örgütlerden etkilenme gibi çok sayıda faktöre baēlı olabilmektedir. Bu kategori altında odaklanılacak başlıca iki durum radikalleşme öncesi yaşantıları ile radikalleşmenin ilk gerçekleştiēi dönem olacaktır. Bu anlamda öncelikli olarak geçmiş yaşamla radikalleşme dönüşümüne etki eden faktörler incelenecektir.

Katılımcıların genel ifadelerine bakıldığında hiçbirinin radikalleşmenin başlangıcı öncesinde derin bir dini geçmişlerinin olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan kişilerin radikalleşme dönüşümleri ile İslam’a daha çok yaklaşımları bu döneme gelmektedir. Dini hayatının merkezinde tutan ve böyle yaşayan bir Müslümanın radikalleşme olasılığı dine sonradan daha fazla önem atfedip kendi yaşamını dini kurallara uydurmaya çalışan kişiden daha az görülmektedir. Bunda iki faktörün etkili olabileceēi düşünülebilir. Öncelikle kişi daha sonradan dini hassasiyetler içerisinde bulunması nedeniyle eylemlerinde ve düşüncelerinde daha sert bir anlayışı benimseyebilmekte ve aşırıya gidebilmesi daha kolay olmaktadır. İkincisi ise daha öncede bahsedilmiş olan arınma diskurudur. Kişi günahının ne kadar çok olduğunu düşünüyorsa bunların üstesinden gelebilmek için daha da çok çaba sarf etmesi gerektiēini düşünmektedir.

K1 “19 yaşında İslam’ı Kuran’a ve sünnete baēlı bir şekilde yaşamaya çalışmaya başladım ve evet ondan öncesinde Müslüman diyor geçiyorduk.” şeklinde deēişim yaşamadan önceki durumunu özetlemiştir. Oldukça genç bir yaşta bu dönüşümü sosyal çevresi aracılığıyla sağladığı düşünüldüğünde diēerlerinden daha erken yaşta bu bilince ulaştığı yorumu yapılabilmektedir. K2 ise dindar olmadığını, ibadetleri yerine getirmediēini söylemekle birlikte inancına vurgu yapmış ve “her ezan okunduēunda utanırdım kendimi kınardım” şeklinde durumu anlatmıştır. Burada da daha önce bahsedilen daha önceki dönemlerde içselleştirilmiş dini kabullerden bahsetmek olasıdır. Kişi hayatını buna göre yaşayamasa ve günahlara da bulaşmış olsa bundan vicdan azabı duyar konumdadır. K3 ise “eskiden kalbim temiz Müslümanıydım” diyerek bu dönemi tarif etmiştir. Burada K3’ün de inanç konusunda önceki dönemlerinde içselleştirmeyi gerçekleştirmiş olduēu görülmektedir. Bu açıdan daha önce dini olarak ibadetleri yerine getirmiyor olsa da inanç esasları ile bir sorunu bulunmamaktadır. K4 ise cemaatler ile tanışmadan önce bir dini yaşantısı olmadığını

belirtmiştir. K4 için dine yönelişin grup içi katılımı ile birlikte etkileşim yoluyla sağlandığı görülmektedir.

K1 kodlu katılımcı hayatını değiştiren süreci *“dünyada var oluş sebebimizi çok araştırıyordum ve 19 yaşında İslam’da yani Kuran’da buldum bunun cevabını.”* şeklinde anlatmıştır. Buradan bakıldığında bireysel bir arayışın sonucunda radikalleşmenin gerçekleştiği görülmektedir. Bu durumda katılımcının sosyal çevresinin de buna müsait olması ve bulunduğu ülkede bir azınlık inancını temsil etmesiyle de kimliğine daha çok bağlandığı sonucuna varılabilmektedir. K2 kodlu katılımcı da ise daha farklı bir faktör göze çarpmaktadır. K2 hayatını ekonomik açıdan kendi idame ettirebilmekte, uyuşturucu madde kullanmakta ve çevresinde genellikle tehlikeli görülüp korkulan biri durumundadır. Buna karşın yaşayışının aksine olasılıkla kökleri aile yaşamına uzanan dini içselleştirmenin devam ettiği görülmektedir. Bu şekilde katılımcı hayatını ne kadar günah içerisinde geçirirse geçirsün içten içe aslında doğru yolun kendisi için ne olduğunu bilmektedir. Bu farkındalığın hayata geçmesi için askerlik dönemi uygun bir ortamı sağlamıştır. K2 yaşadığı hayatı ile dini doğruları arasında gördüğü uçurum sonucunda vicdan azabını şöyle anlatmaktadır;

“Her ezan okunduğunda utanırdım, kendimi kınardım. Ne haldeyim diye korkardım yaptığım kötü işlerden dolayı, Allah tarafından cezalandırılacağım diye. Bireysel olarak karar aldım. Çevremde İslami yaşantı yok denecek kadar azdı ve kimse davet etmedi, İslam’ı anlatmadı. Çevremden öğrendiğim kötülükleri anlatırdım, çevrem genişti, çok arkadaşım vardı her ortama girerdim cahiliye ortamları. Genelde yaş olarak kendimden büyüklerle takılırdım.”

K2 yaşadığı dönüşümle ilgili bir anekdot anlatmak istemiştir;

Bu olanlar askerde oluyor bu arada. Bir gün yatsı vaktinde o zaman Antalya’dayım. Yatsı namazını kılayım dedim abdest almayı dahi bilmezdim. Bir arkadaş vardı, asker arkadaşı, onu bazen namaz kılarken görürdüm ona sordum bana abdest almayı öğret diye. Aslında tam anlamıyla bilmiyordum. Yarım yamalak misali. İlk onunla dalga geçtiğimi falan zannetti çünkü benim hemen hemen her zaman kafam iyi olurdu ve bir nevi tehlikeli birisiydim, askerdik o zaman. Ona öğreteceksen öğret yoksa gider başkasından öğretmesini isterim deyince bana abdest almayı gösterdi. Sonra bir mescit vardı. 11-12 suları namaza durdum, mescitlerde genelde kimse olmuyordu zaten, neyse. Namazı kılamadım, hangi rekâta

olduğumu devamlı unuttuyordum, yapamıyordum. 4 rekâtlik bir namazı defalarca kılmaya çalıştım ama kılamadım. Sonra kendime çok kızdım ama çok. Bak seni yaratana var edene bir 4 rekât namaz dahi kılamıyorsun bu ne rezilliktir diye. Sonra kendi halime ağlamaya başladım sonra içtenlikle dua ettim karşıma doğru insanların çıkması için.”

K3 kodlu katılımcıya baktığımızda ise yine farklı bir odak nokta gözükmemektedir. Kendisi yaşadığı dönüşümü “Ben Çeçen cihadı zamanında daha çocuktum ama Çeçenleri ve mücadelelerini çok severdim. Allah yolunda canını vermek kadar güzel bir olgu yoktur beni yönlendiren bu oldu.” diyerek özetlemektedir. Burada ilk dikkat çeken durum Çeçen cihadının çocukluk dönemi sırasında katılımcı üzerinde büyük ve güçlü bir etki bırakması olmuştur. Bu bakımdan farklı bir örüntüler ağına bağlı olarak değişim yaşansa da K2 ile olan ortak nokta ikisinin de dini inançlarının çocukluk döneminde kendi üzerlerinde bıraktığı etkidir. İlk içselleştirmenin bu dönemde gerçekleşmiş olması dikkate alınması gereken bir durum olarak gözükmemektedir. K4’de daha farklı bir yaklaşım göstermekte ve öncelik olarak çeşitli gruplara katılmasını işaret ederek bunu şöyle anlatmaktadır;

“Cemaatlere girmeden önce dini bir yaşantım yoktu. Cemaatlere girdikten sonra Allah’ın lütfu ile okumak ve sorgulamakla hayatım değişti. Cemaatlerin içindeki hurafeler, uydurulmuş din anlayışı, tek adam üzerine bina edilmiş inançlar, Allah dışında başka bir takım şeyleri yüceltme, ulaştırma bunlar da beni tevhide şu anki inancımı aramaya iten sebeplerdir. Cemaatlerde iken cemaatlerin yaptığı değişik ve normal olmayan şeyler araştırmaya iten sebeplerden biri oldu. Daha önce dini yaşantımın olmadığı zamanlarda sorgulayan bir yapım vardı, bir takım şeyler bana normal gelmiyordu. Sonra internet üzerinden araştırmalar yaptık, bu aşamada birçok ders video izledik sonra kendimiz beraber yola çıktığım iki çocukluk arkadaşım ile evde dersler yapmaya başladık. Herkese anlatacağı bir branş verdik; fıkıh, hadis, tefsir konularında herkes kendi araştırıp öğreniyor diğerine anlatıyordu.”

K4’ün vurguladığı noktalar incelendiğinde ilk değişimin çeşitli grup veya cemaatlere katılım yoluyla başladığı görülmektedir. Şüphesiz ki her bir gruba, tarikata veya cemaate katılmanın sonucu radikalleşme olmamaktadır. Burada ayırt edici unsurun gruba uyum sağlayamama olduğu görülmektedir. Grup içerisinde inşa edilmiş kült ve ritüeller ile kişinin dini anlayışı çakışmakta bu da uyumsuzluğun derinliğini arttırmaktadır. Kişi bununla birlikte grup

içerisinde yer alırken de arayışlarına devam etmiştir. En sonunda ise kendisi gibi düşünen arkadaşlarını bulduğunda dini eğitimlerini ortaklaşa kendilerinin sürdürdüğü görülmektedir. Burada önemli olan nokta grup içi homojenliğin sağlanması ve fikir ayrılıklarının ortadan kalkması olarak yorumlanabilmektedir. Buna karşın kendine benzer kişilerle karşılaşmamış olsa hikâyenin nasıl şekilleneceği veya sonucun aynı olup olmayacağı da bir belirsizlik olarak ortada durmaktadır.

Sage­man'ın çalışmasında radikalleşmiş bireylerin gençlik dönemlerindeki inançlarına bakıldığında 117 kişiden 9'unun Hristiyan olması nedeniyle örneklemden çıkarıldığı görülmektedir. Kalan örneklemden 53 kişide dindar bir çocukluk dönemine rastlanmaktadır. Seküler bir gençlik geçirenlerin oranı Güneydoğu Asya, Arap ülkelerinde az bir oranda iken Mağrip bölgesinde oldukça yüksek bir orandadır (Sage­man, 2004, s. 77). Bu nedenle gençlik ve dindarlık ölçütünün bölgesel olarak değişimlerden etkilenebileceği açıktır. Söz konusu veriler yürütülen çalışma ile kısmen benzerlik göstermektedir. Katılımcılar genel olarak dine yönelmeden önce ibadetlerini yerine getirmemekte bu nedenle de kendilerini dini adanmış görmemektedirler. Buna rağmen çocukluktan itibaren hiçbir inkâr durumuna girmemiş ve genellikle de iman gerekliliklerini yerine getirmemelerinden ötürü vicdan azabı duymuşlardır.

Söz konusu değişimi yaşayan katılımcıların her birinin farklı bir başlangıç noktası bulunmaktadır. Mccauley ve Moskalenko'nun çalışmasına göre katılımcıların radikalleşme düzeyinin bireysel olduğu ve sebeplerinin ise “siyasi şikâyet” ile “bir gruba katılarak radikalleşme” tiplerine uyduğu görülmektedir (Mccauley & Moskalenko, 2008, s. 418). Hepsinin farklı bir sebeple bir dönüşüm içine girdiği görülmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta hiçbir katılımcının dini buyruklara ters davranışlar veya günah işlemler de inanç yönünden geçmişlerinde bir reddi durumda bulunmamalarıdır. Bu kişiler farklı bir yaşayış tarzını tercih de etmiş olsalar, günah işlemeye devam de etseler içten içe yaşadıkları hayatın yanlış olduğu bilincindedirler. Bu açıdan bunu düzeltmek için karşılarna gelen fırsatı değerlendirmiş olmaları şaşırtıcı gözükmemektedir. Kişilerin genellikle aile, aile içerisinde de çoğunlukla anneleri vasıtasıyla çocukluktan itibaren bunu içselleştirdikleri görülmektedir.

5.2.3 Dini Bilgi Kaynakları

Katılımcıların dini bilgileri hangi kaynaklardan öğrendikleri kendi kimliklerini de nasıl bir doğrultuda inşa edeceklerini belirlemektedir. Bu bakımdan kişiler dini bilgilerini bir katıldıkları bir cemaat sayesinde geliştirebilecekleri gibi kendi kurdukları okuma grupları gibi etkinliklerle de sağlayabilmektedirler. Bunun yanı sıra bu muteber görülen kaynaklar yoluyla gerçekleştirilebileceği gibi çeşitli hocaların direkt gruplarına katılmasalar da çevrimiçi yolla derslerini takip etmeleri de mümkün olabilmektedir. Bunun yanı sıra okul, askerlik, hapishane gibi ortamların dini bilgi edinmek için uygun ortamlar olduğu bilinmektedir.

Katılımcılar dini bilgilerini geliştirirken farklı kaynaklardan yararlanmışlardır. Bu anlamda daha klasik bir şekilde dini kaynaklar yoluyla bunu gerçekleştiren K1 *“Kur’an, peygamberlerin hayatlarını anlatan siyer kitapları, Muhammed Sav. ‘in hadisler kitabı sahih Müslim, sahih Buhari gibi ve farklı birçok kitap”* gibi eserlerden yararlandığını belirtmiştir. Buna karşılık K2 ise dini bilgisini geliştirmeye askerlikte bulunduğu süre içerisinde başlamıştır. Bu dönemin başlangıcını şöyle anlatmaktadır;

“O ara askerdeydim. Antalya’da o olay başıma geldiğinde görevdeydim. Birliğim İzmir’deydi. İzmir’e döndüğümde yine aynıydım bir değişiklik yoktu hayatımda. Ne zaman birliğime geri döndüm o zaman aynı koğuştaki bir kaç arkadaşın kendi aralarında İslami kitap okuduklarını gördüm. Kafam iyiydi yanlarına yaklaştım ‘ne yapıyorsunuz?’ diye sordum. Onlarda ‘din hakkında bir şeyler okuyoruz, gel sende katıl’ dediler bende şuan kafam güzel daha sonra ben size katılırım dedim. İlk defa kendimi bir ortama layık görememiştim utandım ne temiz çocuklar dedim. Bir iki gün sonra yine onları bir şey okurken gördüm bu sefer temizdim ve yanlarına gittim oturdum onlarla sadece dinledim onları. Sonra kitap istedim onlardan ilk önce benden korkuyordular hissedebiliyordum onu lakin onlara karşı samimi olduğumu kısa süre sonra anladılar. Bir kitap aldım onlardan şu an kitabın ismini tam olarak hatırlamıyorum lakin nefis tezkiyesiyle alakalı bir kitaptı. Defalarca okudum o kitabı belki de o kitap sayesinde dua etmeyi öğrendim.”

Katılımcı kendi hayatında günahlarının farkında olan ve bundan bir vicdan azabı ile mahcubiyet hisseden bir kişi görünümündedir. Bu yüzden kişinin dine yönelmesi anlık bir

olay olarak görülse de aslında derin bir arka planının olduğu unutulmamalıdır. Askerlik nedeniyle dış hayattan uzakta olması, farklı bir şehirde olması ve bir grup yaşamında bulunması nedeniyle daha uygun şartlar sağlanmış görülmektedir. İslami kitap okuyan askerler gördüğünde onlara özenmiş ve gruba dâhil olmak istemesine rağmen kendini o duruma layık görmemiştir. Bu durum kişinin dönüşüm isteğini ve olmak istediği kişiyi daha net hale getirmektedir. Verdikleri kitabı defalarca okuduğunu belirten katılımcı kendini günahlarından kurtarabilmek ve İslam’a uygun bir yaşayışa kavuşturmak için çaba sarf etmektedir. Katılımcı verdiği kararı uygulamaya çalıştığı sırada yaşadığı zorlukları ve arkadaşlık ilişkileri arasındaki dönüşümü şöyle belirtmektedir;

“Alışkanlıklarımı bıraktım ama namaza başlamamıştım daha kendimi hazır hissetmiyordum. Kötü alışkanlıklarımı terk etmiştim, genelde arkadaşlarıma maddeleri ben temin ettiğimden dolayı devamlı yanıma geliyorlardı. Bende bıraktım temizlenmeye çalışıyorum dedikçe arkadaşlar üstüme gelmeye başladılar. Sonra bir kaçını dövünce ciddi olduğumu anladılar, 3-5 ay kitap okudum sadece kitap kendime ranzaya kapatıp sadece kitap başka hiçbir şeyle ilgilenmiyordum. O ara ufak sureleri bir arkadaş vardı ona Türkçe olarak yazdırmaya başladım bir süre ezberlediğimde başka yazdırıyordum. Onu ezberlemeye çalışıyordum aslında amacım kendimi namaza hazırlamaktı.”

Katılımcının yaşadığı dönüşümü kolay bir süreç olarak görmediği ortadadır. Bu açıdan öncelikle kendisini bir dönüşüme hazırlaması gerekmiştir. Bilgi edinmeye, okumaya ve bu konularda sohbetlere katılmasının ardından ise ibadetlere başlamak için kendisini hazır hissetmesini beklediği bir dönem daha yaşamıştır. Bu açıdan sürecin tek boyutlu olmaktan ziyade çok boyutlu bir durum ihtiva ettiği sonucunda varılabilmektedir. Bu dönem içerisinde yaşadığı değişimi istemesi çeşitli yoldan saptırıcı etkenlerle de mücadele etmesini kolaylaştırmıştır. Etkileşimde bulunduğu ve beraber madde kullandığı arkadaşları tarafından sıklıkla fikri değiştirilmeye çalışılmış bu devam ettiğinde de iş kavga boyutuna varmıştır. Kişi bu süreç içerisinde kararlı davranarak ibadetlere başlama aşamasına ulaşmıştır. Namaza başlamasını da şöyle anlatmaktadır;

“Namaz kılacaktım Allah’a ibadet edecektim ve bununda güzel olması lazımdı ne kadar ezber yapsam da kendimi namaza hazır göremiyordum. Tabi ki o ara bölümde ne kadar namaz kılan kişi varsa tabii idim. Tam ikinci saatleriydi bir arkadaş vardı kısa boylu. Onu gördüm

‘nereye gidiyorsun?’ dedim. ‘Namaza’ diye cevap verdi. Bende ‘tamam Allah kabul etsin’ dedim. o da ‘hadi sende gel’ dedi ben ‘hazır değilim’ dedim. Bana öyle bir şey söyledi ki kafamdaki o hazır değilim düşüncesinin ne kadar boş bir şey olduğunu hissettirdi. ‘Neye hazırlanıyorsun?’ dedi. ‘olimpiyatlara mı? Altı üstü bir namaz kılacağız gel’ dedi. Evet, ben namazı kafamda çok büyütmişüm. Altı üstü bir namaz kıl ne olacak? Kılmadığında kaybedersin kıldığında ne kaybedeceksin deyip başladım ve hamdolsun o gün bugün bir vakit namazımı terk etmişliğim yok tabi Rabbimin verdiği güç sayesinde.”

K3 bilgi edinme aşamasını ismini verdiği bazı hocaları dinleyerek ve eserlerini okuyarak sağlamıştır. Bu bakımdan çevrimiçi bir şekilde hocaların dersine ulaşabilmesi de mümkün olabilmekte ve bilgi edinme aşamasında zaman/mekân sınırını da ortadan kaldırmaktadır. K3 Mehmet Emin Akın, Ali Küçük, Recep Baltacı ve Musa Hoca gibi kişileri takip ederek dini bilgisini derinleştirmeyi tercih ettiğini aktarmıştır. Bu şekilde hem çevrimiçi yolla hem de Türkiye içinde uygun gördüğü ve “tevhid ehli âlimler” olarak nitelediği kişileri takip ederek bu süreci geçirmiştir. K4 ise Seyyid Kutup gibi kişilerin eserlerini okumasının yanı sıra arkadaş grubu ile bir etkileşim ile bu süreci geçirmiştir. Bu anlamda hadis usulü, tefsir usulü, fıkıh usulü gibi alanlarda kitapları ayrı ayrı okumuşlardır. Bu süreç içerisinde Diyanet’in basmış olduğu kitapları da reddetmemişler ve okuma listelerine davet etmişlerdir. Kendisi bu eserleri şöyle sıralamaktadır;

“Seyyid Kutup’un kitapları bana çok etkili oldu. Yoldaki İşaretler, İslami Etütler bu kitaplar fikir anlamında etkili oldu. Fıkıh ve İslami ilimler konusunda İbni kesir tefsiri çok faydalı oldu biüzzillah. Bunun dışında belli bir cemaate bağlanmama politikamız vardı. Kendi aramızda herkesi dinliyorduk ama hiçbirine katılmıyorduk. Diğer tefsir kitaplarından Kurtubi, Taberi bunlardan da faydalandık. Usul kitapları okuduk Hadis usulü, tefsir usulü, fıkıh usulü. Bunlar normal Diyanet’in bastığı kitaplardı.”

K4’ün vurguladığı hiçbir cemaate bağlanmama politikası da bu aşamada önemli olarak değerlendirilmektedir. Bu aynı zamanda diğer katılımcılarda da görülen bir durumdur. Bir gruba ait olmanın ve onlara uymanın düşüncesi özellikle de sahip olmaya başladıkları ve araştırdıkları fikirler grup içinde uyumsuzluğa neden olduğunda şüpheye yol açmaktadır. Söz konusu gruba karşı şüphe taşıma durumunda ise kişi ya direkt bir gruba dâhil olmamayı tercih etmekte ya da diğer katılımcı örneklerinde görülebildiği gibi içerisinde bulunduğu

gruplardan ayrılmaktadır. Bu durum sürecin kısmen bireysel ve daha çok da aynı fikirleri ve düşünceleri paylaşan küçük bir grubun birlikte geçirmesi şeklinde seyretmesine neden olmaktadır.

5.2.4 Sosyal Yaşam ve Etkileşim Örüntüleri

Değişim süreci boyunca katılımcıların birçok eski alışkanlığı geride bırakmaları ve yeni bir düzeni inançları esasında inşa etmeleri gerekmektedir. Bu aşamada ise en büyük değişim sosyal çevrelerinde yaşanmaktadır. Kişi eski alışkanlıklarından ve zararlı gördüğü ortamlardan kopmak için bunu yapmak zorundadır. Bu hem bir gereklilik hem de zor bir durumdur. Alışkanlık duyulan ve kendini içerisinde güvende hissettiren sosyal çevre bu süreç içerisinde aşama aşama artık zararlı ve kurtulmak gereken bir ilişkiler ağına sahip görülmeye başlamaktadır. Bunda ana etken kişilerin özellikle yakınındakilerin yani gerek ailesi gerekse de iş, çocukluk veya mahalle arkadaşlarının benzer görüşleri paylaşmamasıdır. Kişi söz konusu ortama yeni bir hassasiyet ile yaklaşmakta ve bu da söz konusu etkileşim ağında kırılmalara ve yeni değişimlere yol açmaktadır.

K1 bu süreç içerisinde tamamen yeni bir sosyal çevre kurmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Bu aşamada çocukluk arkadaşları da dâhil olmak üzere çoğu arkadaşından koparak yeni bir sosyal çevre inşa etmiştir. Bunun sonucunda yaşadığı durumu *“bu seçim garip geldi ama sonrasında alıştım ve bu aldığım karar ile her zaman gurur duydum ve Allah’a şükür ettim/ediyorum.”* biçiminde anlatmaktadır.

K2’nin yaşadığı süreç ise K1 kadar hızlı ve sorunsuz bir şekilde gerçekleşmemiştir. Bu aşamada K2’nin yaşadığı dönüşümü askerlik süresinde gerçekleştirmesinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden katılımcı geri yaşadığı mahalleye döndüğünde tamamen farklı bir birey konumundadır. Bu durum kişi içinde sosyal yaşam içerisinde etkileşim içerisinde bulunduğu kişiler açısından da kırılmalara yol açmıştır. K2 ilk mahalleye dönüşünü şu şekilde anlatmaktadır;

“Askerde namaza başladım, bittiğinde ben izin de kullanmamıştım. Eve döndüğümde farklı birisi vardı, yepyeni birisi ailem ve çevrem beni gördüklerinde çok şaşırdılar. O 24 saat

kafası güzel olan herkesle kavga eden kişi gitmiş yerine uysal kızmayan tabi ki haramlar hariç birisi gelmişti.”

Katılımcı mahalleye tamamen yeni biri olarak geri dönmüştür. Bu durum ilişkilerinde kırılmalara yol açtığı gibi kendi düzeninde de farklılıklar getirmiştir. Artık eskiden işlediğı günahlardan kaçınmasından dolayı uyuşturucu madde gibi kullanımlarını da terk etmiş konumdadır. K2 yeni düzenini nasıl kurduğunu şöyle anlatmaktadır;

“Mahallenin camisine gitmeye başladım namazlarımı orda kılıyordum imam soğuk birisiydi. Ondan hiçbir şey öğrenemedim beğendiğim bir özelliğı vardı sesi iyiydi, güzel Kur'an okuyordu. Namaz saatleri dışında onu göremezdim. Bulabildiğim bütün İslami kitapları okuyordum, Arapça okumamı geliştirmeye çalışıyordum. Yakın arkadaşlarımlın hepsi cahil insanlardı canım sıkıldığında istemeden onların yanına gidip onları davet ediyordum lakin bilgim yetersizdi. Bana çevremde namaz kılan kişilerin olması lazımdı. Camide imam vardı, cemaat bilindiğı gibi yaşlıydı. Namazını kılan evine giderdi. Genç yoktu ben de ara ara arkadaşlarla takılmaya başladım, askerden de yeni geldiğim için işim yoktu.”

K2'nin yeni düzenini kurduğu ve ibadetlerini düzenli olarak yapmaya başladığı bu dönemde yeni bir sosyal çevre arayışı net olarak gözükmemektedir. Bu dönemde camii cemaatinin yaşlı olması ve camii dışında bir dini faaliyet olmaması da katılımcıyı kötü etkilemiştir. Eski arkadaşlarını “cahil” olarak nitelemekte ve onlara tebliğde bulunmaya başlamasına rağmen dini bilgisinin yetersiz olması bunu da zor kılmaktadır. K2 yeni sosyal çevresini kurma aşamasını şöyle anlatmaktadır;

“Mahalleden birisi beni duymuş namaza başladığımı oda kılıyormuş lakin ben bilmiyordum. Bana ‘gel beraber benim ders aldığım bir yer var beraber gidelim’ dedi. Ben zaten öyle bir şey arıyordum hemen atladım. Onunla derslere gitmeye başladım. Lakin bir sıkıntı vardı, o sıkıntıyı onunla paylaşmak için bu akşam eve yürüyerek gidelim dedim oda kabul etti. Gittiğimiz cemaat Nur Cemaatiydi. Anlatmaya başladım ‘nice derslerdir katılıyorum lakin ben çok haftadır ders alıyorum hiç bir şey anlamadım’ dedim. Ben anlamamamın sebebini kendimde buluyordum. Cahiliyeden çıkmışım kafam iyi değıl falan diye o akşam bana öyle bir şey dedi ki güldüm ve düşündüm. ‘En az iki senedir geliyorum bir şey anlamadım’ diye

cevap verince ilk güldüm sonra düşündüm. ‘Neden? Bende mi böyle olacağım, anlamadığım şey için neden kendimi yorayım?’ dedim.”

K2’nin kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere ilk sosyal grup ve cemaate katılması denemesi olumsuz bir şekilde sonuçlanmıştır. Özellikle cemaat içerisinde dini sohbeti anlayamamakta ve ilk amacı olarak gördüğü dini gelişimi için bir fayda sağlayamamaktadır. Bu da ilk olarak kendisinde Kur’an’ı kendi dilinden okuma isteğini uyandırmıştır. *“Kur’an’ı anlamak için bunlar bu eski Türkçeyi öğreniyorlar ben o kadar uğraşmadan direkt Kur’an’ı öğrenmeliyim.”* diyerek dil çalışmalarına başlamıştır. İkinci cemaate katılma denemesini ise şöyle anlatmaktadır;

“Kahvehaneden tanıdığım bir abi vardı. Bir gün onu gördüm oda aynısını söyleyip ‘gel bende namaza başladım, bizim dergâha gel’ dedi bende ‘olur’ dedim. Onlarla dergâha gittim gittiğim ilk gün bir şeylerin ters gittiğini anladım. Çünkü hatme denilen bir zikirleri vardı onların dediğine göre ben tövbe vermemiş olduğumdan dedikleri hatmeye katılamazmışım. Yani ben daha onlarca tövbe etmediğimden yani Müslüman olmadığından o zikre giremeyecekmişim. Yani anlayacağın beni odada tek başıma bıraktılar ve ben çok kızdım sinirlendim. Hayatımda belki de alınmadığım tek ortamdı orası.”

İkinci cemaate katılma denemesinde de katılımcı memnun kalmadığı gibi onu grup hakkında şüpheye düşürecek durumlarla karşılaşmıştır. Bu süreç içerisinde kendi bilgisini ve Arapça okuma becerisini de geliştirdiğinden dini anlamda kendine güvenini arttırmıştır. Bu durumda grup içerisinde gördüğü yanlışlıklara karşı kendine olan güvenini arttırmış bir şekilde karşı çıkmaya yöneltmiştir. Grup içerisinde gösterdiği uyumsuzluğu ve yaşadıklarını ise şöyle anlatmıştır;

“Ben o ara artık Kur’an’ın mealini okuyup ezberlemeye başladım o aralar dergâhta takılıyordum ve gelenlere meal okuyordum. Kur’an’ı ilk okumamla mealde çok anlaşılır bir konu okudum onlara ve ben o konuyu bilmiyordum. Ayet nasıl olacağını net bir şekilde anlatıyordu bende dedim ki ‘arkadaşlar bakın Allah ’ın kitabında Allah bu şekilde emrediyor ve bizler bunu uygulamıyoruz’ deyince orda oturanların hepsinin bir anda bana bakışları değişti ve dediler ki ‘sen çok Kur’an okuma sapıtırısın, bırak âlimlerimiz bize okusun yoksa

dinden çıkarsın' falan dediler. Bende öyle değil falan meal anlaşılır bir şey sizde okuyun falan dedim lakin akıllarının nasıl birilerine verdiklerini gördüm.”

Bu durum gruba karşı duyduğu şüpheyi daha da büyütmüş ve ikinci cemaat denemesinin de olumsuz sonuçlanmasına neden olmuştur. Bu durumun üstesinden katılımcı daha sonra kendi düşüncesine uygun kişilerden oluşan küçük bir grup bulmasının ardından gelmeyi başarmıştır.

K3 ise diğer katılımcılardan daha farklı bir profil çizmektedir. Sosyal çevresinde fazla arkadaşı olmayan katılımcı bu aşamada büyük bir değişim yaşamaya gerek duymamıştır. Hatta var olan tek arkadaşlığını da sürdürmeye devam etmektedir. Bu durumu “*zaten eskiden beri pek arkadaşım olmazdı sadece 1 arkadaşım vardı görüştüğüm kendisi ideoloji olarak komünizme yakındır hala onunla görüşürüm.*” şeklinde anlatmaktadır. Arkadaş çevresinin de oldukça dar olmasıyla birlikte K2 var olan ilişkilerini bozmamış aksine duruma uydurmuştur. Bu bakımdan tek güvendiği arkadaşı komünizm gibi bir ideolojiye bağlı olsa da bunu sürdürmeyi tercih etmiştir. Katılımcı diğerlerinin aksine bu sürdürdüğü arkadaşlığı tebliğ yapmak ve o kişiyi de doğru yola yönleltmek gibi bir sonuca bağlamaya gerek duymamıştır.

K4 ise sosyal etkileşimlerinin dönüşümü sürecinde yaşanan değişimin etkisine vurgu yapmış ve durumun kişiyi daha fevri bir hale getirebildiğini vurgulamıştır. Bu aşamada yaşadığı süreci şöyle anlatmaktadır;

“Bu inanca ulaşmanın tehlikeli bir boyutu var eğer sıhhatli bir eğitim almazsak kontrolden çıkıp aşırılığa gidebilirsiniz. Hep içinde bulunduğun hayatın ve toplumun hurafelerle dolu olduğuna inanmak senin yıllarca yanlış doğru gibi kabul ettiğini öğrenmen seni biraz asabi yapabiliyor. Kontrollü bir şekilde öğrenilmesi gerek. İlimin başında tekfir meselesi geliyor bu tekfir meselesi ilimsizce öğrenilirse yalnız kalırsınız.”

Yanlış bir düşünceye sahip olduğu toplumu fevri bir şekilde tekfire girilmemesini vurgulayan katılımcı bunun için ilimin de düzeyli şekilde arttırılmasına vurgu yapmaktadır. Yalnız kalma uyarısını ise sosyal olarak bir eksiklikten çok ilim meselesine olan vurgu ile yapmakta ve dini eğitim ekseninde değerlendirmektedir. Bu durumu da “*bizde ilk başta bu*

şekilde idik yeni öğrendiğimiz hakikatin inceliklerini ve genişliklerini öğrenemedik, geniş olanı kendimize daralttık.” diyerek anlatmaktadır. Bununla birlikte o dönem topluma olan bakışını ve yaşadıklarını şöyle ifade etmektedir;

“Akrabalarım, ailem, arkadaş çevremde bir uzaklaşma oldu. Artık onlar ve biz oldu. Onlar hasta ama hastalığının farkında olmayan kişiler idi biz onlar hasta olduklarını anlatmalıydık. Bu bakışla her gün birileriyle konuşuyor anlatıyorum davet yapıyordum. Anlattığımız şeyler doğrudu yalnız üslup sertti bunun düzelmesi için ilim ve tecrübe gerekliydi. Onu da burada kazandık inşallah ilme daha ihtiyacımız var, o hiçbir zaman kâmil olmaz insanda. Ama burada olmamdan dolayı da bir mesafe var çevremde ama bu defa ben değil onlar bana mesafeli. Sonuçta birilerinin tanımlamalarına göre teröristim.”

Katılımcının gelmiş olduğu sosyal ayrışma aşamasında artık iki kutuplu bir zihin yapısına sahip olduğu dikkati çekmektedir. Bu bakımdan kendi düşüncesinde olanlar “biz” diğer tarafta olanlar ise “onlar” şeklinde kodlanmıştır. Dini açıdan yanlış düşüncelere olan toplumu “hasta” olarak nitelemekte iken kendisi de tebliğ ve cihat ile bu toplumu tedavi edecek olan “doktor” konumundadır. Bu süre içinde davet çalışmalarına ve ilim meselelerine ağırlık veren katılımcı eskiden üslubunun sert olduğunu da kabul etmektedir. Bu dönem itibariyle kendisinden insanların uzaklaşmasına neden olmuştur. Bunu bir hata olarak nitelemekte fakat Suriye cihadına katılması sonrasında ise insanların artık bu mesafeyi kendilerinin koyduğunu belirtmektedir. Bu açıdan da seçmiş olduğu yolun gerek devlet gerekse de toplum tarafından “terörist” olarak nitelendirmesine bağlı olduğunu düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında hasta olarak tarif ettiği toplum halen söz konusu “semptomları” göstermektedir. Katılımcının insanların koymuş olduğu mesafeden dolayı yalnızlık hissetmekten çok haksızlığa uğradığı düşüncesini taşıdığı görülmektedir.

Katılımcıların geneline baktığımızda yeni bir sosyal çevre oluşumunun ve yeni bir gruba dâhil olmanın, yeni görüşe uygun arkadaşlar edinmenin sürecin önemli bir parçası olduğu dikkati çekmektedir. Demir’in dörtlü sürecine göre incelediğimizde bu durumda katılımcı “toplumsal ayrışma” aşamasını yaşamıştır. Bunu belli bir gruba dâhil olarak fikirlerini daha rahat ifade etme imkânı bulacağı “siyasi radikalleşme” izlemektedir. Bunun ardından ise kendine yeni bir kimlik oluşturacağı ve grup aidiyetini hissedeceği “itikadi – ideolojik radikalleşme” süreci takip etmektedir. Dördüncü ve son aşama ise bir diğer başlık altında

incelenmekte olan “eylemde radikallik” aşamasıdır. Burada birey artık pasif durumdan aktif duruma geçerek eyleme hazır hale gelmektedir (Demir, 2017, s. 13). Söz konusu süreç şeması ile araştırma bulgularının uyumlu olduğu görülmektedir. Alkan’ın beş aşamada anlatmış olduğu süreç örüntüsü ise süreci bir kimlik oluşumu olarak bakarak incelemektedir. Bu anlamda sosyalizasyona önem vermekte ve ilk aşama yeni çevre ile ilk sosyal temasın sağlanması ile başlamaktadır. İkinci aşamada kişinin mevcut olan psikolojik, ekonomik veya fizyolojik ihtiyaçları kullanılarak kişiyle yakınlık kurulmaktadır. Araştırma verilerine baktığımızda kişilerin süreç içerisinde farklı psikolojik durumlarda oldukları, bazılarının ekonomik sıkıntılar yaşadıkları bazılarının da evlilik hayatı ile sorunlar yaşadığı görülmektedir. Üçüncü aşama ise sosyal çevrenin değişimini beraberinde getirmektedir. Kişiler geniş bir çevreden daha dar bir çevreye çekilmiştir. Dördüncü aşama hücre tipi bir yapı getirmekte beşinci aşamada ise doktrinasyon dönemi yaşanmaktadır. Araştırma verilerinde katılımcıların hücre tipi bir sosyal çevre kurmadan doktrinasyon dönemini yaşadıkları akabinde ise Suriye’ye gittikleri görülmektedir. Bu nedenle yaşanan sürecin Alkan’ın süreci ile kısmen uyumlu olduğu görülmektedir (Alkan, 2016, s. 210-213).

5.3 Suriye’de Cihat Fikri ve Gidiş Süreci

Katılımcılardan Suriye İç Savaşına ilgi duymaları ve gitme aşamaları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Burada kararın nasıl alındığı, kimlerin ve nelerin etkili olduğu, ana motivasyon bilgi kaynakları gibi veriler elde edilmek istenmiştir. Bu şekilde radikalleşen bireyin doktrinasyon aşamasının ardından eylem durumuna nasıl bir süreçle hazırlandığı daha net anlaşılabilecektir. Bir kişinin doktrinasyon aşamasının ardından eyleme geçme süreci karmaşık bir ilişkiler ağını barındırmaktadır. Bu aşamada ne yapılacağı, bireysel mi yoksa grupla mı hareket edileceği, cihat sahasının neresi olması gerektiği, olası yolculuğun nasıl yapılacağı, kimlerin yardım edebileceği, kimlerle iletişim kurulacağı gibi bir dizi soru kişiyi karşılamaktadır. Eylem aşaması artık edinilen bilgilerin fiiliyata geçeceği aşama olacaktır.

5.3.1 Eski Tecrübeler

Suriye İç Savaşı cihada katılmak isteyen Türk vatandaşlarına büyük bir imkân sağlamıştır. Geniş ve devlet kontrolünden uzak topraklar, birçok farklı grup ve Türkiye’nin en uzun sınır

hattının geçişinin nispeten daha kolay olması gibi nedenlerle oldukça fazla kişi burada cihada katılmıştır. Buna karşın Türkiye’den farklı bölgelerde cihada katılmış olan kişilerde bulunmaktadır. Görüşmecilerin dördü arasından sadece biri daha öncesinde böyle bir tecrübeye sahiptir. K2 Afganistan’da bulunduğu dört seneyi şöyle özetlemektedir;

“Ben Afganistan’da da bulundum. 4 sene. 3 sene esir düştüm, bir çatışmada yaralandım ve arkadaşlarım şehit oldu. Ben esir olarak ABD’lilerde 5 veya 6 ay kaldım, tedavimi yaptılar. Sonra varit olan hükümete teslim ettiler toplam üç sene esir kaldım. 2010 da Türkiye’ye döndüm, 2012’de de Suriye cihadına katıldım ve halen buradayım.”

Katılımcı Afganistan’da dört sene boyunca bulunmuş ve ilk tecrübelerini de burada kazanmıştır. Yaralanmış, ölümler görmüş, esir düşmüş ve tüm bunların sonunda dört yılın ardından Türkiye’ye geri dönmüştür. Buna karşın iki yıl sonra da Suriye’de ilan edilen cihada katılmıştır. Bu kişinin dönmesine rağmen farklı sahalarda imkânlar aradığını gösterir niteliktedir. İlk kez Afganistan’a cihat amacıyla gitmeye neden karar verdiğini şöyle anlatmaktadır;

“Cihat İslam’ın bir ibadet şeklidir, hangi cemaat olursa olsun cihadı bilir cihadın ne olduğunu biliyordum. Cihat edenleri tanıyınca sevindim. Sadece dini için canını, malını, özgürlüğünü verenleri görünce inanılan davanın ne kadar önemli olduğunu daha iyi görebiliyorsun. Okuduğumuz Resulullah’ın hayatına ve sahabelerin hayatına günümüzde gözlerinle şahit oluyorsun ve bu da olan inancını daha da katlıyor.”

Katılımcının ifadelerinden anlaşıldığı üzere motivasyonu oldukça güçlüdür. Bu açıdan özellikle sahabelerin hayatına özendiği görülen katılımcı cihat için her şeyden vazgeçebileceğini de belirtmektedir. Çeçenistan, Afganistan ve Keşmir gibi yerlerden dönen savaşçılarla ise nasıl tanıştığını şöyle anlatmaktadır;

İslam’ı kaynağından öğrenmeye başlayınca öğrendiğini anlatmaya ve yaşamaya başlıyorsun. Cahiliyeden tanıdığım birisi vardı yaş olarak benden büyüktü. Bazen ortamlarına katılırdım partiler düzenlerdi o da tövbe etmiş onunla karşılaştım namaza başladığımı duymuş. Bir gün aynı ortamda bulunduk nerelere gittiğimi sordu aynılarını anlattım. O da ‘gel seni mücahitlerle tanıştırayım’ dedi. Afgan’a Çeçen’e Keşmir’e falan

gidiyorlar, orda savaşıyorlar deyince ben çok şaşırmıştım. Hemen tanıştirmasını istedim ve ertesi gün beni o arkadaşların yanına götürdü. Onlarla takılmaya başladım, sohbetlerinde derslerinde ayet ve hadisten başka hiç bir şey yoktu ve isteğim üzereydiler. Ben inandığım şeyler üzerine tartışacak birisi değilim onun için tavsiyeler almaya başladım. Kur'an'ı daha çok okumaya, siyer dersleri, akide, tefsir dersleri almaya başladım. Tabi ki bu arada o zamanlar Çeçen'den Afgan'dan videolar gelirdi internet o kadar hızlı değildi. Videoları seyrederdik.”

Katılımcının cihada katılma isteği özellikle Çeçenistan, Afganistan ve Keşmir gibi yerlerden dönen savaşçılarla tanıştıkça daha da artmıştır. Bulunduğu dini toplantılarında ayet ve hadis harici başka şeylere yer verilmemesi ile de grubu daha çok benimsemiş olduğu görülmektedir. Aldığı siyer, akide ve tefsir dersleri ile de bilgisini derinleştirmiştir. K2 cihada katılma isteğinin nasıl git gide arttığını şu şekilde anlatmaktadır;

“Önceden Afgan'a giden Keşmir'e Çeçen'e gidip gelenlerle tanışınca tabi ki de aynı sahabeler gibi cihat etmek isteği ve tertemiz bir ölümle Allah'a kavuşmaya temennim arttı. O saatten sonra okumalarımı arttırdım. Daha fazla okuyor nerde bir ders varsa gidiyordum. Bir yıl bakkal işlettim akşama kadar ben bakıyordum sonra başka bir arkadaş bakıyordu. Akşamları derslere katılıyordum bakkal çokça kitap okumama sebebiyet verdi vakit açısından. Takriben bir yolda kafe tarzı bir yer işlettim aynı şekilde bakkalda olduğu gibi. En son karar aldım cihada çıkmalıyım.”

Katılımcının cihada katılma isteği özellikle Çeçenistan, Afganistan ve Keşmir gibi yerlerden dönen savaşçılarla tanıştıkça daha da artmıştır. Bu süreç içerisinde dini olarak toplantılara katılmaya ve okumalarına devam etmiş olan katılımcı en sonunda kendisi de cihada çıkma kararı aldığını vurgulamıştır. Cihada çıkma sürecinin nasıl geliştiğini şöyle anlatmaktadır;

“O ara yaralı bir kardeş gelmişti Afgan'dan. Onu ziyarete gittim ve ondan yolların durumunu öğrendim ve bir kaç arkadaşta benle gelmek istedi onlarla beraber yola koyulduk hiç bir referansımız yoktu. Yaralı olan kardeşi ona beddua ederiz diye tehdit etmiştik o da bize hangi ülkede kimin yanına gideceğimizi ve telefon numaralarını mecbur vermişti. Aldık ve yola çıktık. Gideceğiniz yere varmadan bir arkadaş geri döndü bir arkadaşta vardıktan

sonra geri döndü iki kişi kalmıştık. Ama biz sabrettik ve zorlu imtihanlardan sonra eğitime girebildik.”

Katılımcı kendisiyle birlikte gitmek isteyen arkadaşları ile birlikte gidebilmek için geri dönenlerin bilgilerinden yararlanmıştır. Üç kişi olarak yola çıkıp bir kişinin cayması üzerine iki kişi olarak Afganistan’a ulaşan K2 önce imtihanlara daha sonra ise eğitime girebilmeyi başarmıştır. Bu süreç hakkında daha fazla bilgi vermeyen katılımcı yaralandığı operasyonu ise şöyle anlatmaktadır;

“O gün gittiğimiz operasyonların en sonunda ben yaralandım arkadaşlarım şehit düşmüştü. Ben ise esir olmuştum. Esaretimin ilk yılı çok zorlu geçti ilk ABD’liler de kaldım onlar varit olan hükümete teslim ettiler zor günlerdi hamdolsun rabbim yardımını rahmetini eksik etmedi. Ne olursa olsun savaş suçlususun hesabını sen yap düşmanın eline esir düşüyorsun, operasyondayken ve yaralı olarak.”

K2, Afganistan’da grup ile yürütülen operasyonlar sonucunda yaralanmasının ve esir düşmesinin ardından moralini kaybetmemiş gözükmektedir. Bu aynı zamanda adanmışlığı ve şehit olma isteği gibi motivasyonları da göstermektedir. Afgan hükümetine bağlı bir hapishanede kalan K2 burada geçen günlerini ise şöyle anlatmaktadır;

“Büyük bir cezaevi vardı oraya gönderdiler ve orda mücahitler çoktu. Rahat ettim tabi isyanlar falan olurdu o zamanda rahat olmazdık. Çünkü idamlık kardeşler vardı ve onları almaya gelirlerdi aynı davaya baş koymuşsun nasıl verirsin ki? Vermemek için kapılar kapatılır isyan başlatılırdı sonuç yine aynı olurdu lakin idama giden kardeşler görürdü kardeşlerin onları vermemek adına nasıl mücadele ettiğini. En son isyanda 27 şehidimiz olmuştu. Orada 3 sene boyunca kaldım, günler geçti ve en sonunda tahliye olabildim.”

K2, Afganistan’da geçirdiği dört senenin üç senesini Afgan Hükümeti’ne bağlı bir hapishanede geçirmiştir. Bu süre zarfında inancında ve cihat isteğinde bir azalma olmadığı görülmektedir. Hapishane hayatıyla ilgili daha fazla bilgi vermemesine karşın bu süreç içerisinde “kardeşlerim” dediği dava arkadaşları ile aynı mekânı paylaşmak durumunda kalmış ve grup içi dayanışma da bu hali korumasına yardımcı olmuştur. Hapishaneden ayrıldığı günleri şu sözlerle anlatmaktadır;

“3 yılın sonunda içerde birçok arkadaşımı geride bırakma hüznüyle tatlıda bir sevinç vardı. Konsolosluk tarafından ve konsoloslukta da çok değerli insanlarla tanıştım. Hele birisi vardı ona her zaman dua ederim çünkü gerçekten güzel bir insandı sadece bana karşı değil. Çevresindeki birçok insana yardımı dokunmuştur ve inanıyorum bu günde insanlara yardım ediyordur. Eğer yaşıyorsa.”

Afganistan’da üç senelik cezasını bitirmesinin ardından katılımcı Türkiye’ye iade edilmiştir. Bu süre içerisinde grup içi dayanışmanın en yüksek yaşandığı yerlerden biri olan hapishane ortamında üç sene geçirmiş ve tamamen kendi görüşüne uygun kişilerle aynı ortamı paylaşma fırsatı yakalamıştır. Hem yaşananlar hem de hapishane hayatı sonrası kişinin Türkiye’de yaşamının zor olacağı ve uyum sağlamakta zorlanacağı öngörülebilmektedir. Bu durum da aynı zamanda kişinin cihat ve buna neden olan güdülerini devam ettirmeyi tercih etmesine yardımcı olacak unsurlar barındırmaktadır. Türkiye’ye ilk geldiğinde hissettiklerini ve yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır;

“Türkiye’ye geldim ağır bir esaret olduğundan psikolojim bozuktu adapte olmam biraz zaman aldı o sıralar beni tanıyanlar yardımlarda bulundular ve ihtiyaçlarımı gideriyorlardı sağolsunlar. Umre yapma kararı aldım yine bir arkadaşım ile ortak iş kurdum işlerimde iyiydi o sıralar, Libya savaşı başladı. Giden arkadaşlar oldu ama kısa zaman içinde geri geldiler. Umre için para biriktiriyordum o ara babam kalp krizi geçirdi ve ameliyat olması gerekti. Bypass ameliyatı ile biriktirdiğim para da o sıra masraf oldu ve bitti, Umreye de gidemedim. Hamdolsun babam halen iyi yaşlılıktan başka bir sıkıntısı yok.”

Katılımcı Türkiye’ye dönmesinin ardından bekleneceği üzere yeniden uyum sağlamak konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Buna karşı eski arkadaş çevresi eksiklerini karşılayıp yardımda bulunarak bunu atlatmasına yardımcı olmuşlardır. Dikkate alınması gereken bir nokta katılımcı yeniden iş sahibi olmasına ve iyi de para kazanmasına rağmen de-radikalizasyon sürecine girmemiştir. Bu süre zarfı içerisinde Libya’da başlayan iç savaş dikkatini çekmiş olsa da giden arkadaşlarının kısa sürede dönmesi nedeniyle olumsuz yaklaştığı görülmektedir. Katılımcının umreye gitme isteği de babasının sağlık masrafları nedeniyle gerçekleşmemiştir. Katılımcının de-radikalize olmadığı görülmekle birlikte Suriye iç savaşı başlayana dek pasif konumda bulunduğu görülmektedir.

5.3.2 Suriye’de ‘Cihat’ Kararı

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaştan itibaren dünyanın birçok ülkesinden binlerce insan bu bölgeye cihat amacıyla seyahat etmiştir. Suriye ise uzun yıllar süren iç savaş neticesinde güvenliği sağlama kabiliyetini oldukça kaybetmiş bir devlet konumundadır. Bu da farklı silahlı grup ve örgütlerin yaşaması için uygun habitatı oluşturmaktadır. Türkiye’nin de en uzun sınır komşusu olan ülke bu anlamda Türkiye’yi de bir geçiş güzergâhının ortasında kalmasına neden olmuştur. Araştırmaya katılan katılımcılardan üçünün ilk cihat sahası Suriye olmuştur. Bu nedenle ilk deneyim için Suriye sahasına gitmeye karar veren katılımcıların bulguları ile önceden deneyime sahip olan katılımcının saha hakkındaki görüşleri ayrı olarak ele alınacaktır.

Katılımcıların hangi süreç sonunda nasıl bir şekilde pasif konumdan eylem konumuna geçtiklerinin belirlenmesi karar alma süreçlerinin de analiz edilmesini kolaylaştıracaktır. Katılımcıların aynı zamanda hayatlarının hangi döneminde bu kararı aldıkları da önem verilmesi gereken bir bulgudur. Bu bağlamda K1 bununla ilgili olarak “20 yaşında kesin kararımı verdim” demektedir. Bu süreci ise şöyle anlatmıştır;

“Almanya’yı zaten hep terk etmek istiyordum orda yaşadığımız ve şahit olduğumuz ırkçılık, İslam düşmanlığı ve ikinci sınıf insan muamelesi beni çok sıkıyordu ama kesin kararımı 20 yaşında verdim ve ilk önce Türkiye’ye gittim oradan da işler gereği Suriye’ye gittim. Etki açısından farklı etkiler ve sebepler oldu.”

K1 erken bir yaşta neredeyse dönüşüm yaşamaya başladıktan sonra bir yıl içerisinde eyleme geçme kararını almıştır. Bu kararı almasında kuşkusuz ki dönüşümü hızlandıran faktörlerin de etkisi olmuştur. Kişi kendisini Almanya’da dışlanmış bir azınlık grubundan hissetmekte ve geleceğini burada kurmayı zaten düşünmemektedir. Vatandaşı olduğu Türkiye’ye yerleşip ticaret yapma fikri olmasına rağmen dönüşümün ardından Suriye’de cihat etmeye karar vermiştir.

K2 ise daha önce Afganistan’da cihat tecrübesi olan, yaralanmış, hapisane de yatmış ve en sonunda Türkiye’ye geri döndüğünde de kendi işinin başında olan, maddi yönden bir sıkıntı

çekmeyen bir katılımcıdır. Buna rağmen kendisi cihat motivasyonunu kaybetmemiş gözükmektedir. Afganistan yerine Suriye'ye geçme kararı alışı şöyle anlatmaktadır;

“Suriye cihadı başladı ve Libya gibi gözüküyordu. Aslında benim yine Afganistan’a gitme niyetim vardı. Suriye başlayınca askıya aldım. Burnumuzun dibi, gün gelir kâfirler ülkemize de göz koyar diyerek onca yıllardır gurbet ellerde mücadele ettik. Ülkemizin dibindeki olaya sessiz kalamazdık değil mi? Bazı kardeşler tecrübeli mücahitler halk tarafın dan çağırılıyor demeye başladılar. Zaten zulüm videoları her tarafta vardı.”

K2’de dikkati çeken ilk durum Afganistan yerine Suriye’ye geçmeye karar vermesi olmuştur. Bu kararı almasında özellikle Suriye’yi “burnumuzun dibi” şeklinde nitelemesinin etkisi vardır. Bu kadar yakın bir coğrafya da olan durumu daha önemli görmektedir. Bu dönem içerisinde bölgeden gelen katliam veya işkence videoları da bu güdüyü beslemiştir. Aynı zamanda daha tecrübeli olan savaşçılar da halkın cihatçılara ihtiyacı olduğu propagandasını yapmış ve bunun da işe yaramış olduğu görülmektedir.

K3’de ise durum daha farklı şekillenmiştir. Sosyal yaşamın yarattığı bir durum veya yakınında tecrübeli savaşçılardan aldığı haberlerin etkisi yoktur. Buna karşın haberleri takip etmekte ve gelişmeleri izlemektedir. İzlediği gelişmeler neticesinde verdiği bilgiye bakıldığında Rakka’dan muhaliflerin IŞİD tarafından kovulmasının ve öldürülmesinin ardından gitme kararı aldığı anlaşılmaktadır. Gittiği dönemde cihatçı örgütler arasındaki safını belirlemiş durumdadır. Bölgedeki haberleri nasıl takip ettiğini şöyle anlatmaktadır;

“Haberlerden takip ediyordum. Sonra IŞİD’in hilafet ilan ettiğini duydum. Tabi olayın iç yüzünü bilmiyorduk. Işid girdiği yeri alıp çıkıyordu falan. Sonra duydum ki IŞİD muhaliflere saldırıyormuş. Rabbim nasıl ettiyse içime IŞİD’e karşı bir antipati beslememi sağladı Elhamdülillah.”

Gitme kararı aldığı süreci ise şöyle anlatmıştır;

“İlk 2015 yılının ilk zamanlarında aklıma geldi. Facebook’tan burada olduğunu düşündüğüm kişilere gelmek istediğimi söyledim. Bir kaç kişi yardımcı olamayacağını

söyledi. Sonra birisi talebime olumlu yanıt verdi ve geldim. Biraz öncede bahsettiğim gibi kimsenin etkisinde kalmadım Allah rızası dedim ve yola çıktım.”

K4’de aynı K2 gibi Afganistan’a cihada gitme niyetini taşımakta fakat arkadaşları tarafından engellenmektedir. Arkadaşları öncelikle tebliğde bulunmaları ve davet yapmaları gerektiğini düşünerek fikrini erteleme yol açmaktadırlar. Buna karşın kendisi cihada bakışını şöyle anlatmıştır;

“Cihat ile Suriye savaşından önce ilgilenmeye başladım. Afganistan’a gitmek istiyordum ama yol çok uzun ve masraflıydı. Ayrıca içinde bulunduğum arkadaşlar aynı inancı paylaştığım kişiler beni engelliyordu ‘davet yapmalıyız’ diyerek. Ben sürekli cihada gitmek için ısrar etsem de engel oluyorlardı. Cihat ameli namaz oruç gibi bir ibadettir. Allah in bir buyruğu ve emridir. Faziletleri dereceleri çok yüksek benim gibi günahları çok olan biri için bir ilaçtır. Cihat şuuru sadece bir bölge ile alakalı değil bu bir hayat biçimi bu bir davaya hizmet etmenin en güzel en şerefli yolu.”

Katılımcının arınma diskuru güdüsü net olarak anlaşılmaktadır. Cihat ibadetinin derecelerini çok yüksek görmekte ve kendi günahlarının affı için mutlaka yapılması gerek bir ibadet olarak algılamaktadır. Bu da katılımcının Afganistan’a gitmek istemesinde ki başlıca amaçtır. Buna karşın arkadaşları tarafından sürekli engellenen katılımcı için Suriye’de bir iç savaşın başlaması ve cihat fırsatının doğması hayatını değiştirecek dönüm noktası olmuştur. Gidiş kararını şöyle anlatmaktadır;

“Allah nasip etti yani başımızda cihat etme fırsatını. Bize yakındı ve vacibiyet bakımından bizim için daha öncelikliydi. Beraber yola çıktığım arkadaşlarım ile aram şahsi bir meseleden dolayı açılınca benim buraya gelmemi engelleyecek pek kimse kalmadı etrafımda.”

Katılımcı Suriye’de bulunan iç savaşa katılımını K2’ye yakın bir biçimde yakında bulunması dolayısıyla daha önemli olduğunu söyleyerek açıklamaktadır. Bu dönemde onu engelleyen arkadaşları ile arasının açılması da kararı almasını kolaylaştırmıştır. Bu kararı verirken rol model aldığı kişileri ise şöyle sıralamaktadır;

“Cihadı bize sevdiren birtakım kahramanlarımız oldu tabi ki. Şehid inşallah Usame bin kadın Abdullah Azzam, Seyyid Kutup, Çeçenistan’da Hattap, Şamil Basayev bunlar bizim için örneklerdi. Bizi cihada teşvik eden şahsiyetlerdi. Tabi kitap okursan her zaman karsına cihat meselesi çıkar. Cihat bu dinin bir parçası. Davet; kitap ve kalem ile yapılırsa da onu himaye eden kılıçtır. İslam dini düşmanları çok olan bir din onu cihatsız bırakırsanız savunması olmaz, herkes ona saldırır.”

Katılımcının cihat alanında birçok rol modeli bulunmaktadır. Karar verme sürecinde örnek aldığı bu kişilere öykünmesinin de payı olduğu unutulmamalıdır. Bu bakımdan gerek kişiler bazında gerekse de örgütler bazında yapılan propagandanın kişinin cihada katılma güdüsü üzerinde ciddi bir pozitif etki sağladığı görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra katılımcıların bir ana motivasyonlarının bulunması gereklidir. Cihada katılmak kimi için kurtuluş olarak gözükmekte kimi için faziletli bir ibadeti uygulama fırsatı olarak gözükmektedir. Kimi bu şekilde İslam’ın düşmanları ile mücadele edebilirken kimi de mazlumlara ses olabilmektedir. Katılımcılara motivasyonları sorulduğunda ise dikkat çekilen belirli noktalar bulunmaktadır. K1 buna *“motivasyonum mazlum Müslümanlara ses olmaktı.”* şeklinde cevap vermiştir. K2 motivasyon olarak yapılan zulümleri referans gösterirken K3 ise *“cihat etmek”* demektedir. K4 ise şöyle anlatmaktadır;

“Buraya geleli de takriben 3 buçuk sene oldu. Dinimizde cihadın birinci amacı Allah’ın kelamının yüceltilmesi en üstün olmasıdır. Cihat etmek için dinimizde birçok neden vardır. Zulme uğrayan mazlum Müslümanların yardımı için cihat etmek, fitnenin ortadan kalkması ve Allah’ın dininin hâkim olması için. Bu bir ibadet her ibadette olduğu gibi bunda da ihlas olmalı yani niyet yalnızca Allah rızası olmalı. Ama beni en çok motive eden konu şehitlik. Şehadetin, şehitliğin faziletleri ve dereceleri beni cihada âşık etti diyebilirim. Şehit olmak arzusu insanı bu yola iten en büyük sebeplerden biri.”

Katılımcıların genellikle ortak vurguları cihadın faziletleri üzerine olmaktadır. Daha öncede bahsedilen arınma diskuru burada da kendini göstermektedir. Aynı zamanda K4’de görüldüğü gibi şehit olma arzusu da insanı cihat için güdüleyen nedenlerden birini temsil etmektedir. Bu aynı zamanda cennete açılan bir kapı ve günahlardan arınma olarak anlaşılmaktadır. Bunun dışında ise bölgeden gelen haberlerin dozu da önem taşımaktadır. Katliamlar, işkenceler, ölümler, yaralanmalar, patlamalar ve yaşanan acılar duygu

yoğunluğunu etkilemektedir. Katılımcılarda görülen bir durumda orada mazlum halde bulunan halka cihat yoluyla yardımcı olma isteğidir. Bu açıdan da etkisi görüldüğü üzere bölgeden düzenli haber akışı ve görüntünün dışarıya ulaştırılması önem taşımaktadır.

5.3.3 Haber Takibi

Katılımcılar ile ilgili önemli bir farklılık da bölgeden gelen çelişkili ve farklı yorumlanan haberleri nereden takip edip bilgi edindikleridir. Bu kısım sahaya yaklaşımlarının belirlenmesi ve örgütsel farkların belirlenmesi açısından da önem taşıyan bir durumdur. Aynı zamanda haberler ve bilgi akışı yoluyla da farklı kişilerin etki altına alınarak mücadeleye kanalize edilebilmeleri mümkün olmaktadır. Bu bakımdan kişilerin propaganda etkisinde kalmaları gibi etkenlerin daha iyi anlaşılabilmesi için bölgeden gelen haberleri nasıl takip ettiklerinin de büyük önemi bulunmaktadır. Haberleri nereden edindikleri ile ilgili olarak K1 *“Tam olarak hatırlamıyorum 5 sene geçmiş ama Twitter hesapları olabilir.”* Demiştir. K2 ise bu dönemde tanıdığı ve çevresinde olan arkadaşları vasıtasıyla haberlere ulaştığını söylemiştir. K3 ise *“sosyal medyadan takip ettim, haber kanalları ideolojilerine göre haberleri farklı yorumladıkları için”* cevabını vermiştir. K4 ise şu yorumu yapmıştır;

“İlk başladığı zamanlardan itibaren buraya muhacirlerin geldiğini görüyorduk. Bu da bizde gelme isteğini oluşturdu. Savaş iyice büyüyünce Suriye’de ve dışarda birçok ilim ehli ve mücahit cihada çağırıyordu. Biz bunları İslami haber sitelerinden takip ediyorduk. Normal TV kanallarında da bu haberler geçiyordu ama biz TV ekranlarında anlatılan haberleri anlatıldığı gibi değil inancımızı göre anlıyoruz. TV’de terörist radikal İslamcı der biz Müslümanlar cihat ediyor deriz. Olayı onların anlattığı şekilde yorumlamayız. Birçok haber sitesi vardı İslami veya İslami olmayan, ulusal kanallar bunlar bize cihadı ulaştırıyor.”

Görüldüğü gibi katılımcılar farklı yollarla bölgeden gelen haberleri kendilerine göre analiz etmektedir. Kişiler için öncelikli olarak en güvenilir bilgi kaynakları bölgeye gidip dönen veya oradan ilk kaynaktan haber alabilen arkadaşlarıdır. Bunun dışında sahada meydana gelen gelişmeleri İslami haber sitelerinden ulusal kanallara kadar farklı çerçevede kitle iletişim kanalları kullanarak takip etmektedirler. Burada üzerinde durulması gereken unsur haber dilinin sadece içerik itibarıyla kullanılması ve olumsuz yapısından arındırılmasıdır. Burada kişiler haberlerde “terörist” olarak nitelendirilse de onları bir “mücahit” olarak

görmektedirler. Bu bakımdan yaşanan şey bir “iç savaş” değil “cihat” olarak da rahatlıkla görülebilmektedir.

5.3.4 Suriye’ye ‘Cihat Topraklarına’ Ulaşma

Suriye bir cihat sahası olarak özellikle Afganistan, Çeçenistan veya Keşmir gibi sahalara ulaşmakta zorluk yaşayan fakat gitmek isteyen kişilere büyük bir kolaylık sunmuştur. Türkiye’nin en uzun sınır hattına sahip olduğu ülke olarak Türkiye’den giden katılımcılar bu imkânı oldukça değerlendirmiş ve çok fazla sayıda kişinin bu iç savaşta bir taraf haline gelmesine neden olmuştur. Aynı zamanda yine Türkiye bu uzun sınır hattının dezavantajlı konumu ile diğer sınır geçişlerinde de bir transit konumuna gelmiştir.

Suriye’ye ulaşma süreci katılımcılar için genellikle belli rotaların belirlenmesi, kaçakçılarla para karşılığı anlaşılması, örgütsel ilişkilerin kurulması, daha önceden bölgeye gitmiş tanıdık bir kişinin aracılığı veya Türkiye’den bölgeye eleman sevk eden kişilerle olan görüşmeleri içeren çetrefilli bir süreçtir. Buna karşın katılımcıların genellikle en az bilgi verdiği veya yalın şekilde veri sunduğu konulardan da biridir. Örneğin K1 sadece Almanya’dan Türkiye’ye oradan da Suriye’ye geçtiğini belirtip detaya girmemiştir. K2 ise şöyle yanıt vermiştir;

“Karar aldım ve tek başıma Suriye sınırına gittim. İstanbul’dan motorla Suriye sınırına geçtim. Yeni kişilerle tanıştım, sonra beni tanıyan benimde tanıdığım kişilerle görüşme imkânım oldu. En son sahaya adımımı attım ve çalışmaya başladık bir grupla. Belirli bir vakitten sonra o gruptan ayrılarak başka bir grup oluşturduk. Halen o grupla birlikte halen çalışmaya devam ediyoruz.”

K2 Suriye sınırına yalnız gittiğini ifade etmiş ve buradan motor kullanarak sınırı geçtiğini belirtmiştir. Bunun için sınırdaki kaçak geçiş için kullanılan bazı yolları bildiği veya sahada olan arkadaşlarından bu konuda bilgi aldığı düşünülmektedir. Katılımcı daha sonra sahaya vardığında karşılıklı tanıştığı kişilerle görüşüğünü belirtmiştir. Bu bakımdan kişi tek başına sınırı geçip bölgeye ulaşmış olsa da sınırın karşı tarafından da bir koordinasyon ile bunu sağladığı düşünülmektedir.

K3 ise bu konuyu “*biraz sıkıntılı oldu, Gaziantep’e geldim oradan kaçakçı ayarlayıp Kilis merkeze yakın bir bölgeden sınırdan geçtik. İçeride ÖSO mensuplarının yanına gittik*” şeklinde anlatmaktadır. K4 ise “*ailemle beraber kaçak yollarla geldik. Burada tanıdığım biri bana yolu ayarladı. Sınıra kadar normal yollardan geldik ve sınırdan ise yarım saatlik bir dağ yürüyüşü yaptık.*” cevabını vermiştir. K3 sınırda geçilebilecek güzergâhları öğrenebilmek için bir kaçakçı ile görüşüğünü belirtmiştir. Genel olarak sınırın diğer tarafından bir koordinasyon olmadığı durumlarda en çok tercih edilen durumun bu olduğu bilinmektedir. K4 ise yine bunu doğrular bir biçimde sınırın diğer tarafında tanışık olduğu bir kişinin yolu onun için ayarladığını belirtmektedir. Ulaşım genellikle en son etkileşimin ve tanışıklıkların da artması ile kolaylıkla halledilen ve artık geri dönüşün çok zor olduğu bir dönem olarak görülmektedir.

5.4 Suriye’de Yaşam

Katılımcılardan bilgi edinilen bir diğer kategori ise Suriye’de yaşadıkları süreç üzerinedir. Burada amaç vardıklarında hissettikleri, günlük yaşamları, nerelerde bulundukları, neler yaptıkları gibi kurdukları düzenin genel örüntülerine ulaşabilmek üzerinedir. Bu aynı zamanda bir cihazçının günlük yaşamına da odaklanmayı amaçlamaktadır.

5.4.1 Bulunulan Şehirler

Katılımcılar ilk olarak sahaya geldiklerinde farklı bölgelerde bulunmuşlardır. Söz konusu bölgeler muhaliflerin denetimi altında bulunan/bulunmuş yerlerdir. K1 “*Halep ve İdlib*” bölgelerinde bulunmuştur. K2 ise bulunduğu yerleri şöyle sıralamaktadır;

“Tabi ki Hama, Humus kırsalı, Halep, Lazkiye, İdlib, Rakka kırsalı gibi yerlerde bulundum. 7. Senedeyiz büyük başarılarım oldu fethettiğim birçok nokta var, kendi grubumla ve ortak operasyonlarda.”

K3 ise Suriye’de bulunduğu süre boyunca İdlib’de yaşadığını belirtmiştir. K4 ise bulunduğu yerleri şöyle sıralamaktadır;

“Suriye’de 3 buçuk sene oldu takriben genelde İdlib ve çevresinde kaldım. Cisir Şugur, Atme, Eriha ve en son şuan merkezde yaşıyorum. İdlib ve çevresi yani. Çalışmak için Hama ve Halep’e gittim. Türkmen Dağı, Kürt Dağı, Lazkiye tarafı, Hama, Halep taraflarında çalıştım genelde.”

Katılımcıların bulundukları yerler incelendiğinde ilk olarak farklı bölgelerde bulunmuş olsalar da savaşın ilerleyen süreçlerinde muhaliflerin kontrol ettiği bölgelerin daralması ve gerilemelerin yaşanmasıyla birlikte bütün katılımcıların İdlib’de yaşamaya başladıkları görülmektedir.

5.4.2 İlk Hisler

Katılımcıların hepsi cihat maksadıyla Suriye sahasına vardıklarında farklı duygular hissetmişlerdir. Burada asıl görülen durum bir engelin aşıldığı ve cihat yoluna girildiği düşüncesidir. Bu şekilde katılımcılar artık farklı bir şekilde hayatlarını sürdüreceklerinin bilincinde yaşamlarında yeni bir sayfa açmışlardır. Dönüşüm sürecinde ise ilk olarak pasif durumdan eylem haline geçiş yolculuk aşamasında görülmekle birlikte silahlı örgütsel katılım bu aşamada karşımıza çıkmaktadır. K1 Suriye’ye varmasının ardından *“çok mutluydum, halen olduğum gibi. Sonunda Allah’ın beni Müslümanların yararına kullanacağını ümit ettim ve halen ediyorum. Onlara ses olup onlara olanları dünyaya anlatmak istiyorum.”* cevabını vermiştir. Burada katılımcının medya biriminde çalıştığı göz önüne alındığında amacıyla da uyumlu olarak hislere sahip olduğu görülmektedir. Katılımcı aynı zamanda ilk vardığında da şu anda da aldığı karardan dolayı mutlu olduğunu vurgulamaktadır. K2 ise şöyle anlatmıştır;

“Tatlı bir heyecan ve tedirginlik, korku değil lakin tedirginlik daha olgun. Çünkü çok acılar çekmiştim ve aynılarını yaşamak istemiyordum. Çokça dua esiyordum halen de ediyorum bir an önce şehit olmak istiyordum ve halen öyleyim. Anladığım bir şey var kimse nasibinin önüne geçemiyor. Ne kadar zorlarsa zorlasın.”

K2’de görülen durum daha da farklıdır. Diğer katılımcıların aksine daha önce Afganistan’da da cihat tecrübesini yaşayan katılımcı için halen en büyük motivasyon kaynağı şehitlik

olarak görülmektedir. Bu bakımdan katılımcının “bir an önce şehit olma” isteği de göz önüne alındığında dönmeyi düşünmediği ve kesin kararlı olduğu görülmektedir.

K3 ise bu konuda ilk gördüğü durumu “*tabi ki orada alıştığımız dünyadan çok farklı bir durum gördüm ama genel manada birbirimize çok yakın olduğumuzu fark ettim. Bizim bildiğimiz gibi bir savaş ortamı yoktu, dükkânlar açık ve insanlar normal hayatlarına devam ediyor halen.*” Sözleri ile anlatmıştır. K3’ün ilk hissettikleri genellikle karşılaştığı ortam ile ilgili olmuştur. Normal koşullara göre olan farklılıkları yadsımamakla birlikte katılımcı halen dükkânların açık olmasını ve normal yaşamışın bir şekilde sürmesini öne sürerek benzerliklere vurgu yapmaktadır. K4 ise daha farklı şekilde yaklaşmıştır;

“Bizim inancımız da hicret diye bir olgu var. Allah yolunda Allah’ın dini uğruna evinden, vatanından ayrılırsın. Allah için terk edersin. Sevdiklerini, doğup büyüdüğün yerleri terk edersin. Uzun zamandır hicret etmek ve cihat etme isteği var olduğundan buraya ulaştığımda büyük bir mutluluk yaşadım. Rabbimize hamdettik kendi yolunda hicret etmeyi muhacir olmayı nasip etti bize. Buraya sadece savaşmak için gelmedik tabi ki. Allah’ın kanunları ile idare edilen bir yerde yaşamak için buraya geldik. Sokaklarında insanların uluorta haramları işlediği bir yerde değil Allah’ın haramlarının haram helallerinin helal kabul edildiği bir yerde yaşamak istiyoruz.”

K4 kendini Allah’ın yolunda hicret eden bir muhacir olarak tanımlamaktadır. Bu bakımdan Suriye sahasına gelişini sadece savaşmakla açıklamamaktadır. İlk olarak isteği şeriatın hüküm sürdüğü topraklarda yaşama isteğidir. Katılımcı doğup büyüdüğü ve sevdiği yerlerden ayrılmasının zor olduğunu yadsımamakla birlikte bunun Allah yolunda yapılan bir davranış olduğunu ifade edip “hicret” olarak tanımlamıştır. “*Kalbimizdeki İslam sevgisi vatan sevgisinden ağırdır.*” diyerek hissettiği duyguyu daha net olarak ifade etmiştir.

5.4.3 Eğitim Süreci

Cihat amacıyla sahaya giden kişilerin katıldıkları örgüte bağlı olarak gerekli eğitim sürecini tamamlamaları gerekmektedir. Bu durum kişilerin yeterliliklerine göre değişmekte ve eksiklerini kapatmaya yönelmektedir. Bu bakımdan daha önce cihat tecrübesi olan bir aday yoğun bir askeri eğitimden geçmezken ilk kez gelen ve bu konuda bilgisiz olan biri için bu

gereklidir. Aynı şekilde ilmi eğitim alacak kişiler de yeterliliğe göre değişmektedir. K1 eğitim konusunda *“hayır almadım. Geldiğimden beri hiç bir gruba bağlı olmadım ve bağımsız muhabir olarak rol aldım.”* diyerek haber yaparken ve bilgi paylaşıırken bağımsız olduğunu söylemektedir. Buna karşın katılımcının sosyal medya profili incelendiğinde düşünüş ve fikri yapısı ile ilgili veriler elde etmek mümkündür. Bu ileri bölümlerde tartışılacaktır. K2 ise bunu şöyle anlatmaktadır;

“Yola çıkma mücadelesinin gayesi Allah’ın rızası olduğundan ilk önce ölümle yüzleşme ‘her an öleceğim ve Rabbime kavuşacağım’ bilincine hazırlanıyorsun. Sonra ise spor. Almış olduğum eğitimleri daha önceden yeni kardeşlere aktarmaya başladım. Operasyonlarda nasıl davranacaklarını operasyonların içinde göstererek yardımcı oldum yeni kardeşlere. Onlarda benim yaptığım hatalara düşmesinler diye”

Görüldüğü gibi K2 eğitim sürecinde geçmiş deneyimlerinden faydalanmış ve eğitmen rolünü üstlenmiştir. Yeni gelen ve tecrübesiz kişilere kendi bilgilerini aktaran katılımcı operasyonlarda da bunu sürdürmüştür. Aynı zamanda psikolojik hazırlanmaya vurgu yapan K2 bunun karar verme süreci ile birlikte geliştiğini vurgulamış ve her an ölüme hazır olmaya vurgu yapmıştır. K2’ye eğitmen rolü ve idare ettiği grubun büyüklüğü sorulduğunda ise fazla bilgi vermekten kaçınarak *“yeterince iyi. İdlil’de hemen hemen herkes tarafından tanınacak şekilde yüzümüzle olmasa da gıyaben tanınıyoruz.”* demiştir. K3 ise diğer katılımcılardan farklı olarak sadece *“kısa bir askeri eğitim aldık tabi ki”* diyerek vererek fazla detaya girmeyi tercih etmemiştir. K4 ise eğitim sürecini şöyle anlatmıştır;

“Buraya geldiğimizde askeri bir acemi dönemi var. Bu eğitimi almak zorunda herkes. Bende aldım, birçok eğitime girdik. Psikolojik bir eğitime ihtiyaç yok çünkü buraya gelen herkes kendi seçimini yaparak geliyor. İnandığı bir şey uğruna zaten. Bu yüksek bir güven veriyor kalbe. Doktrin meselesinde ise ilmi olmayan kişiler var ise bunlar bir şerri eğitim alırlar, ben almadım.”

K4 kodlu katılımcı da psikolojik eğitim konusunda K2 ile aynı görüşü paylaşmış ve cihat kararı alındığı andan itibaren kişilerin kendini hazırladığını söylemiştir. Askeri olarak acemi dönemini eğitimle geçiren katılımcı ise doktrin eğitiminin ise şerri bilgisi eksik olan katılımcılar için olduğunu söylemiş ve kendisinin bu eğitimi almadığını belirtmiştir. K4

bunun üzerine sorulan, hangi grupta yer aldığı, katıldığı savaşlar ve hangi kademedede olduğu gibi soruları cevaplandırmak istememiş ve geçmek istemiştir

5.4.4 En Çok Etkileyen Olay

Katılımcılardan elde edilmek istenen bir diğer bulgu da Suriye sahasında iken onları en çok etkileyen olayın ne olduğudur. Bu olayın ne gibi bir değişikliğe yol açtığı, neler hissettirdiği ve en çok nelere dikkat ettiklerini öğrenmek amaçlanmıştır. K1 en çok etkileyen olayı şöyle anlatmaktadır;

“Kuran'da geçen ayetlerin hak olduğuna birçok kez şahit oldum ve bundan en çok etkilendim. Misal vereyim bir ayette takribi manada Allah şöyle buyuruyor 'onlara yazılmayan hiç bir şey onlara isabet etmez ve onlara yazılan her şey onlara isabet eder'. Halep'te 5 ay kuşatma altında kaldım ve her gün 100'den fazla hava saldırısı oluyordu ama bir çiziksiz Allah beni oradan çıkardı.”

Katılımcı Halep'in Suriye Rejim güçleri tarafından kuşatıldığı dönem içerisinde şehirde bulunan ve dışarıya muhalifler tarafından sağlanan medya akışının bir parçası olarak rol almıştır. Bu dönemde gerek haberler yaparak gerekse de canlı bağlantılar ile bombalar altında haber aktarmaya çalışmıştır. Bu yaşadıkları K1 kodlu katılımcıyı travmatize etmemiş aksine daha büyük bir inanç duymasına neden olmuştur. Bu dönemde kuşatma altında yara almadan kurtulan katılımcı daha sonra ise İdlib'de yaşamını sürdürmeye devam etmiştir.

K2 ise kendisini en çok etkilenen olayı şöyle anlatmaktadır;

“Normalde şehitlerimiz olduğunda kanları misk kokar. Lakin bir gün yanımdaki kardeşlerle bir yerde sıkıştırıldık ve ağır silahlarla ateş altındaydık. 17 yaşında bir kardeş yanımda yaralandı ateş altında tedavisini yaptım. İlk cebimden çıkardığım bir selpak ile kanını temizlemiştim, yere attım o selpak parçasını. Nasip oldu oradan şehit vermeden çıkabildik ve ertesi gün oraya yine gittim.

K2, önceki gün arkadaşlarından birinin yaralandığı yere tekrar döndüğünde yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır;

Başka kardeş vardı yanımda yaralanan, o kardeşi pansuman ettiğim yere vardığımda o kanlı salpak halen ordaydı. Elime aldım ve istem dışı kokladım. Aynı şehit olanların kanlarının koktuğu gibi misk kokuyordu. O gün ilk defa şehit olmadan yaralanıp kanının misk gibi koktuğuna şahit oldum. Bu beni çok etkilemişti. Şunu söyleyeyim dünyadaki hiç bir koku şehidin kanının kokusunun yanından dahi geçemez ve tarif edilemez. Çünkü dünyada o kokuda benzerini dahi bulamazsın. O kokuyu isimlendirenler her zaman şehit kokusu der çünkü başka bir yerde bulunmaz. Aslında şehit kanlarının kokması şehit cesetlerinin gülmesi bunlar vaat olunan şeyler. İnsan bazı şeyleri görmek istiyor göremediğinde insanın inanmadığından değil iman artması istenildiğinden görmek, şahit olmak istiyor insan. Allah kuluna karşı rahmetlidir ve böyle kehanetleri gösteriyor. İman edenlerin göğsüne ferahlık veriyor.”

Katılımcıyı en çok etkileyen olayın çatışma esnasında yaşadığı bir olay olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcı şehitler vaadedildiği kaynaklarda geçen bir durumla karşılaştığında oldukça motive olduğu görülmektedir. Bu şekilde “imanının arttığını” vurgulayan katılımcı için pozitif bir etkiye sahip olmuştur.

K3 yaşadığı bir olayı anlatmak istemediğini söylemiştir. Buna karşın K4 ise en çok etkilendiği olayı şöyle anlatmaktadır;

“Bir hastaneye gitmiştim. Bir gün o zaman bir yeri Rus uçakları vurmuştu. Hastanede onlarca ceset torbalarına konuşmuş ceset vardı. Çoğu çocuktuk bazıları yaralıydı, ayağı kopmuş vs. Bu beni çok etkiledi ve burada kalma azmimi arttırdı. Bir de Cisir Şugur da oturduğum bir zaman vardı. Uçaklar fosfor bombaları atıyordu ben eşimle izliyordum. Kalbimizde hiç korku yoktu ama o zaman büyük bir öfke oluşuyordu düşmanlarımıza karşı.”

K4 farklı olarak iki ayrı olaydan söz etmiştir. İlki bir hava saldırısı sonucu hastanede oluşan durumdur. Katılımcı burada cesetler, kan ve kopmuş beden parçaları ile yaralanmış çocuklar görmüştür. Bu durum da aynı K1’de olduğu gibi negatif bir etkiye bulunmamış veya etki edecek bir korkuya neden olmamıştır. Katılımcı bunun sonucunda azminin arttığından bahsetmiş ve bölgede kalmak için daha istekli olduğunu vurgulamaktadır. İkinci anlattığı

olay ise uçakların bombalaması altında olan bir şehirde yaşarken eşiyle birlikte bunu sessiz ve rahat bir şekilde izlediğidir. Bu da aynı K1'in anlattığı olayı çağrıştırmaktadır.

Katılımcıların anlattıkları olaylar farklılık göstermesine rağmen etkileri genellikle aynı olmuştur. Bombalar altında bir şehirde yaşamak, ölmüş veya yaralanmış insanlar görmek veya vaadedilen mucizevi olayları yaşamamanın hepsi olumlu bir şekilde etki etmiştir. Yaşadıkları çoğu travmatik ve negatif olaylar karşısında katılımcılar bunları inançlarını daha diri tutmak ve azimlerini arttırmak için kullanmışlardır. Katılımcıların kendilerini bu şekilde motive etmeleri altında ise sürekli bir ölüm tehlikesi ile yaşamaları sonucu bunun normalleşmesi olduğu görülebilmektedir. Buna karşın katılımcılar ölümü yani şehadeti istediklerini de zaten gizlememektedir. K1'in de tahribi olarak belirttiği gibi *"onlara yazılmayan hiç bir şey onlara isabet etmez ve onlara yazılan her şey onlara isabet eder"*. şeklinde düşünmektedirler. Bu da katılımcıların arkasındaki ilahi bir gücü hissetmelerine ve daha güçlü olan ve daha etkili silahlarla onlara saldıran düşmanlarına karşı bir moral üstünlüğüne sahip olmalarına neden olmaktadır.

5.5 Beklenti, Kıyas ve Değerlendirme

Bir sonraki bölüm olan Türkiye'ye dönüş ile ilgili bölüm katılımcılar dönmedikleri ve bu süreci yaşamadıkları için uygulanmamıştır. Bu yüzden son kategorilendirilmiş bölüm olan beklenti, kıyas ve değerlendirme bölümü uygulanmıştır. Bu aşamadan itibaren katılımcı K2 meşguliyetini ve mülakat dönemi bölgede gerçekleşen muhalifler arası iç savaş gibi durumlarla birlikte sorulara zaman ayıramayacağını söyleyerek son bölümü cevapsız bırakmıştır.

5.5.1 Beklenti ve Gerçek

Bu bölümde katılımcılardan gitmeden önceki beklentileri ile orada karşılaştıkları durumu değerlendirmeleri ve ne hissettiklerini anlatmaları istenmiştir. Bu şekilde beklentileri ile gerçekten karşılaştıkları arasında bir fark olup olmadığı veya pişmanlık duyup duymadıkları ile ilgili bulgulara ulaşmak hedeflenmiştir. Bunun aksine katılımcıların genellikle bu soruya daha genel geçer cevaplar verdikleri görülmektedir. Bu soruya karşı K1'in sadece *"sorunsuz ve sıkıntısız hayat bekleyenler çok sorunlu ve sıkıntılı hayata sabır ve sebat ile hazırlansın"*

derim.” yanıtını verdiği görülmektedir. K3 ise “bu nimetleri bize veren Rabbime hamd ettiğimizi” şeklinde görüşünü belirtmiştir. K4 ise şu yanıtı vermiştir;

“Ben Suriye’ye tam bir dönüm noktasında geldim. Ben gelmeden önce sürekli kazanılıyordu ben anlaşmaların ve ihanetlerin olduğu bir zamana geldim ama okuduğum birçok hadisi şerif bana bunların yaşanacağını haber veriyordu. Önceden kendimi hazırladım bu olaylara. Birçok mücahidin cihadı terk etmesine neden olan olaylar oldu ama ben bir şeylere kalbimi ve aklımı önceden hazırlamıştım.”

K4 psikolojik olarak kendisini nasıl hazırladığını anlatırken yaşananların olumlu gördüğü sonuçlarına da değinmektedir;

Şeyh Enver el Evlaki’nin dersleri çok faydalı oldu. Allah şahadetini kabul etsin Ben biliyorum burada yarın bugünden daha zor olacak bunu bildiğim için yarın bana çok zor olmuyor. Ama beklentilerini çok fazla tutarsan çok fazla hayal kırıklığı yaşarsın, yaşayan kardeşler oldu. Bu inanca baskı yapan psikolojik meseleler fiziki zararlarından daha çok kişilerin aklına ve kalbine zarar veriyor. Ama fitne yani bu imtihanlar Allah’ın sünnetidir, biz inanıyoruz ki Allah fitneler ile sabredenleri ve ihanet edenleri ayırıyor. Fitne sebat eden için bir nimettir ama kalbi hastalıklı olana felakettir. Çünkü bu fitneler sonunda içimizdeki zayıflarla çürükler birbirinden ayrılıyor. Geriye daha sağlam ve güvenilir bir topluluk kalıyor.”

Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında K1 ve K3’ün fazla detaya girmedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcılar sıkıntılı ve cefasız bir hayatın olmayacağına vurgu yapmışlar ve karşılaştıklarını anlayışla karşılamışlardır. Bu bakımda beklentilerinin de büyük şeyler olmadığı görülmekle birlikte öncelikli amacın cihat topraklarında bulunma motivasyonu ile karşılandığı söylenebilmektedir. Kişiler söz konusu sıkıntı veya sorunlara karşı kendilerini öncesinde hazırlamış görünmektedirler. K4 ise bunu doğrulayarak karşılaşıcağı her şeye kendini önceden hazırladığını vurgulamıştır. Diğer katılımcılardan farklı olarak ise katılma dönemine vurgu yaparak geldiği dönemin bir dönüm noktası olduğunu söylemiştir. Söz konusu katılımcılar arasında olmasa da bu dönemde yaşananlar dolayısıyla cihadı bırakıp geri dönen kişiler olduğunu ama bunun kendisini etkilemediğini söylemektedir. K4 bu sürece fitnenin üstesinden gelmek olarak bakmakta ve Allah’ın

sabredenler ile ihanet edenleri ayırdığı bir zaman olarak bakmaktadır. Katılımcı aynı zamanda yarının bugünden daha zor olacağını bildiğini söylemekte fakat buna karşın inancını korumaktadır. Bu süreçte geriye kalan topluluğun güvenilir ve sağlam kişilerden oluşacağına dair bir inanç taşımaktadır. Bu da kendisini orada kalmaya devam etmek konusunda azim kazandırmaktadır.

5.5.2 Geçmişe Özlem

Katılımcılar hayatlarında oldukça radikal bir dönüşüm yaşamışlar ve bunu gerçekleştirebilmek için de Türkiye’den Suriye’ye “hicret” adı altında göç etmişlerdir. Bu kuşkusuz ki yaşamlarında birçok şeyi de değiştirmiştir. Bu bakımdan katılımcıların geride bıraktıklarından en çok neyi özledikleri ve geri dönmeyi düşünüp düşünmeyecekleri ile ilgili fikirleri öğrenilmek istenmiştir. Buna karşı K1 “*Çok şey var. Rahatı, konforu, yemekleri, istediğini bulup alabilmeni. Birçok şey.*” yanıtını vermiştir. K3 ise “*öncelikle doğduğum ve büyüdüğüm köyümü özledim. Sonrasında düzenli şebeke elektriğini çok özledim.*” demektedir. Yine de katılımcı “*aslında gelmeden ben tasarrufu bilmeyen biriydim. Burada tasarruf etmeyi öğrendim. Çünkü araba aküsü ile enerji ihtiyacımızı karşılıyoruz.*” demekte durumun iyi bir yönünü ve ona kattığı yönü vurgulamaktadır. K4 ise durumundan memnun olduğunu belirtmiştir.

Aynı zamanda katılımcılar eskiden yaşadıkları yere geri dönmek konusunda ise tüm özelemlerine rağmen şu an için öyle bir isteğe sahip değillerdir. K1 bu konuda “*Almanya değil ama Türkiye’yi düşünürüm.*” demektedir. K3 şu an dönmeyi düşünmediğini belirtmiştir. K4 ise “*şuan hayır ama Türkiye’de bir cihat olursa ona katılmaya gelebilirim. Şuan mecbur kalmadıkça buradaki cihat devam ettikçe kalmak istiyorum.*” şeklinde durumunu özetlemiştir. Katılımcıların cihadın içinde kalma istekleri net olarak gözükmemektedir.

Katılımcıların özelemleri ve geri dönme konusundaki düşünceleri kısmen çelişkiler de barındırmaktadır. K1 birçok konuda özlemi belirtmesine karşın doğduğu ülke olan Almanya değil olursa eğer Türkiye’ye bir gün geri dönebileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda rahatı ve konforlu yaşamı özlemesine rağmen kararına sadık kalmakta ve şu an dönmeyi düşünmemektedir. K3 ise dönme kararının elinde olduğunu da başka cevaplarında

vurgulamakla birlikte bunu istememektedir. K3 günlük yaşamını kolaylaştıran şebeke elektriği gibi kolaylıkları özlediğini belirtmektedir. Buna karşın doğduğu ve büyüdüğü köyü de özlemektedir. Buna karşın kararının net olduğu da görülmektedir. K4 ise durumundan memnun bir konumda olmakla birlikte Türkiye'ye geri dönmeyi yine sadece cihat amacıyla yapabileceğini belirtmektedir. Bu da K4'ün geri dönüşünün bir rehabilitasyon başlangıcı olarak değil bir güvenlik riski taşıyabileceğini düşündürmektedir.

5.5.3 Yeniden Değerlendirme

Katılımcıların verdikleri kararları şu an nasıl değerlendirdikleri merak edilen bir diğer konudur. Bu anlamda katılımcıların görüşleri verdikleri kararı doğrular niteliktedir. K1 verdiği karardan memnun olduğunu belirtmiştir. K3 ise *“Resulullah'ın mübarek addettiği bu topraklarda cihada katılıp pişman olmam beklenemez değil mi?”* cevabını vermiştir. K4 ise *“şu an zaten dönmeye imkânım var, ben kalmayı tercih ediyorum. Yani halimden memnunum daha önce gelseydim daha iyi olurdu diye düşünüyorum.”* demiştir. Hatta K4'ün *“keşke daha önce gelseydim”* düşüncesi dikkat çekici durmaktadır. Buna karşın tüm cihatçı örneklerinde verilen karardan mutlu olma durumu görüldüğü söylenememektedir. Daha önce elde edilmiş bilgilerde birçok savaşçının da bölgeyi terk ederek geri döndüğü söylenmektedir. Katılımcıların halen kendi istekleriyle orada kalan kişiler olması da böyle bir ortak sonucun çıkmasına neden olmuş durumdadır.

Katılımcıların içinde bulundukları durumdan ruhsal olarak nasıl etkilendiği kuşkusuz ki sadece kendi beyanları ile ilgili olan bir durum değildir. Buna karşın katılımcıların tüm bu süreçte yaşadıklarının kendilerini nasıl etkilediği veya bir travma benzeri durum yaşayıp yaşamadıkları da merak edilen bir durum olarak durmaktadır. Bunun için katılımcılardan K1 söz konusu durumların travma yaratmadığını belirtmiştir. K3 ise *“orada yaşarken ölümü mevta gördüğümde hatırlarken burada her ensemize olduğunu anladım.”* cevabını vermiştir. K4 ise şu cevabı vermiştir;

“Hayır, Elhamdülillah aksine bana psikolojik faydası çok oldu. Olaylara bakış açım değişti, yaşanan olayların arkasını daha iyi okuyabiliyorum. Gün geçtikçe hayatıma yerleşti cihat. Bu şuur beni ayakta tutuyor, Allah için buradayım ve ben uzun süreli bir ibadetin içindeyim. İbadet eden biri psikolojik bir sıkıntı yaşamaz asla, sürekli Rabbimiz ile bir bağ içindeyiz.”

Katılımcılardan K1 bir etkisi olmadığını söylemekte iken K3 ise burada ölüm gerçeğinin farkına varmasına vurguda bulunmuştur. K4 ise daha derin bir duruma vurgu yapmaktadır. K4 ibadet eden birinin psikolojik bir sıkıntı yaşamayacağını söylemekle birlikte yaşanan olayların içinde bulunması sebebiyle gelişen süreci daha rahat anlayabildiğini belirtmiştir. Bu bakımdan yine ortak bir görüş olarak travma veya psikolojik sıkıntının yaşanmadığı kişilerin kendisi tarafından düşünülmektedir. Bununla birlikte en büyük etkinin farkındalığın artması olarak algılandığı da görülmektedir. Buna karşın bunlar kişilerin ifadesi olmakla birlikte psikolojik olarak nasıl bir süreç yaşandığının veya durumun analizinin gerçekleştirilmesinin ayrı bir uzmanlık gerektirdiği aşikârdır.

Katılımcıların aynı zamanda var olan süreci nasıl gördükleri ve nasıl gelişeceğini öngördükleri de merak edilen bir unsurdur. Çatışmanın ve savaşın bir tarafı olarak gelişen süreçleri farklı vurgularla okumaktadırlar. Örneğin K3 şöyle düşünmektedir;

“Öncelikle biz ne söylersek söyleyelim asıl olan kurucu olan Allah ü Teâlâ. Ne derse o oldu, oluyor ve olacak. Dışarıdan destek alan sözde muhalifleri bir kenara bırakalım, Tevhid ehli Müslümanlar birleşmediği sürece ibre Esed'den yana olacak. Ama kuvvetli görünse de onların ittifakı zayıf. İnşallah dağılacaklar diye düşünüyorum.”

K3 kodlu katılımcı öncelikli düşman olarak Suriye Rejimini göstermekle birlikte var olan muhalif gruplar arasında da ayrımda bulunmaktadır. Tevhid ehli olarak bahsettiği Müslüman grupların karşısına dışarıdan yardım alan “sözde” muhalifleri yerleştirmektedir. Bu durum gruplar arasındaki farkları ve özellikle tevhid ehli olarak bahsedilen grupların birleşmelerini bekleyen bir anlayışı getirmektedir. İç ayrılıklara da vurgu yapmasının yanı sıra en sonunda kazanmaya dair inancı korumaktadır.

K4 ise daha farklı ve geniş bir çerçeveden süreci şöyle değerlendirmiştir;

“Suriye’de olaylar çok hızlı geliyor ve bir anda değişiyor. Büyük devletlerinde burada bir takım çıkarları oluyor. ABD ve Rusya’nın birbirine karşı burada büyük planları var sanıyorum bizi şuan hafife alıp birbirleriyle uğraşacakları büyük oyunlara gireceklerdir. Yakında savaş tekrar hız kazanabilir İdlib ve etrafı tekrar uçaklar tarafından vurulmaya

başlandı, Beşşar Esad domuzu saldırı başlatabilir. Süreç biraz sancılı olacak ama ömrümüz yeterse bu sürecin ilerleyen zamanlarında IŞİD meselesi tekrar ivme kazanır. PKK ve Türkiye ilerleyen zamanlarda ciddi bir savaşa girebilir. Türkiye'nin çok zarar göreceğini düşünüyorum. ABD İran'a karşı askeri bir şeyler yapabilir. Suriye'de ilerleyen zamanlarda öne çıkacak iki yapı var. PKK ve mücahitler. Bütün devletler saflarını bu iki yapı etrafında alacaklar. Birbirleriyle savaşmaya korktuklarından bu gruplar ile savaş yürütüyorlar. Ama bu grupları uzun zaman kontrol edebileceklerini sanmıyorum. Bir yerde karşı karşıya gelecekler. Bu da bize çok faydalı olacak. ABD ve Rusya'nın birbirleriyle savaşması ikisinin de zayıflaması demektir. İkisi de zayıflarsa inşallah bu asır bizim çağımız olacak."

K4 kodlu katılımcının ifadelerinde öncelikle dikkati çeken nokta sahadaki vekâlet savaşına yaptığı vurgudur. Burada iki ana güç olarak gördüğü ABD ve Rusya'nın elindeki örgütler yolu ile bunu gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Rejim ve IŞİD'ı da saymakla birlikte savaşın sonuna doğru iki odağın ön plana çıkacağını düşünmektedir. Bunlardan birini kendilerini temsilen "mücahitler" olarak adlandırmakta karşılıklarına ise PKK'yı koymaktadır. Buna karşılık katılımcı aynı K3 gibi savaşın sonundaki galibiyete olan inancını sürdürmektedir.

Tüm süreç değerlendirmesinin içerisinde Suriye sahasının çok taraflı yapısı sebebiyle katılımcıların da kafası karışık durumdadır. Hem diğer aktörlerin hepsi kendileriyle ve bazıları da birbiriyle savaşmaya devam etmektedir. Bunun nasıl sonuçlanacağı ise muammadır. Bir diğer tehlike ise içteki düşmanlara yöneliktir. Birçok düşman ve sorunun olduğu her gün kanın aktığı ve sürekli büyük oyun kurucular tarafından dizayn edilen ve vekâlet savaşlarına ev sahipliği yapan bir coğrafyada da bunun olması doğaldır. Buna karşın yaşananların tüm çabalara karşı net bir resmini çizmek giderek zorlaşmakta ve giderek daha öznel bir hale gelmektedir.

5.6 Sosyal Medya Hesaplarının Analizi

Katılımcıların sosyal medya hesaplarına bakıldığında bazı ortak ve farklı özellikler göze çarpmaktadır. İlk olarak fark hangi sosyal medya hesaplarının kullanıldığı ile ilgilidir. Genel olarak en çok kullanılan sosyal medya ise Twitter olmaktadır. Katılımcıların Twitter 'da birbirinden farklı takipçi sayılarına sahip oldukları görülmektedir. Bu da katılımcıların etki gücünü gösterir bir nitelik taşımaktadır. Aynı zamanda Twitter kişisel bir mikro blog olarak

değerlendirildiğinde ise paylaşımlar, retweet edilenler ile beğenilenler de önem taşımaktadır. Bir diğer önemli husus ise paylaşımların kimlere hitap ettiği ve kimlerle etkileşim içerisinde yapıldığıdır. Çalışmanın anonim bir şekilde yapılması ve katılımcıların da bu hassasiyete sahip olması sebebiyle analiz içerisinde kimliği açığa çıkarma riski oluşturabilecek ifadeler ve paylaşımlara yer verilmeyecektir.

K1 kodlu katılımcıya bakıldığında yoğun bir sosyal medya kullanımı görülmektedir. Profillerini anonim değil kendi fotoğrafı ile kullanması ayırıcı bir unsurdur. Aktif olarak Twitter kullandığı bunun yanı sıra ise Telegram programında da aktif paylaşımda bulunduğu gözlenmektedir. Youtube’da bir diğer aktif mecrayı temsil etmektedir. Twitter ‘da takipçi ve takip edilen sayısına bakıldığında ise 200~ civarı kullanıcıyı takip etmekte iken 3500~ dolayında da takipçisi bulunmaktadır. Bu bakımdan paylaşımlarının ilgi gördüğü düşünülmektedir. Paylaşım içeriğini ise muhaliflerin bakış açısını oluşturduğu Suriye temalı haberler oluşturmaktadır. Aynı zamanda canlı yayınlar da gerçekleştirmekte ve çok boyutlu bir haber aktarma deneyimi sunmaktadır. Özellikle Halep kuşatmasında olduğu dönemde Halep merkez bölgesinden yaptığı yayınlar oldukça ilgi çekmiş ve paylaşımları da bununla birlikte artmıştır. Kullanıcının hesaplarının kapanma tehlikesi yaşadığı, bazen de kapatıldığı ama kullanıma farklı hesaplarla devam ettiği görülmektedir. Telegram kullanımına bakıldığında ise açık bir haber paylaşımı yaptığı görülmektedir. Bu platformda ise 1500~ dolayında takipçisi olduğu belirtilmelidir. Bu bakımdan Suriye iç savaşı ile ilgili bilgi paylaşımlarını yoğun olarak gerçekleştirdiği ve ana takipçi kitlesinin de bu haberleri takip etmek isteyen kişiler olduğu görülebilmektedir. Katılımcı Youtube yayınlarında ise haber videolarını paylaşmakta ve yayınları için söz konusu platformu da yoğunlukla kullanmaktadır. Bu platformda ise 250~ dolayında abonesi olduğu görülmektedir. Kendisini bağımsız ve tarafsız olarak kodlayan katılımcı muhalif merkezli haberleri bölgeden paylaşmaya devam etmektedir.

K2 kodlu katılımcı ise sosyal medyada Twitter’da aktif olarak paylaşımda bulunmaktadır. Burada Suriye’de edindiği farklı bir isimle yazmakta fakat resmini ara ara profil fotoğrafı olarak kullanmaktadır. Konum bilgisini “İdlib, Suriye” olarak yazmış olması dikkat çekmektedir. Twitter’da genellikle Suriye ile ilgili yaptığı paylaşımlar görülmekte kısmen de kendi yorumlarını eklemektedir. Takipçi sayısı ve etki gücü düşük bir profil olarak görülmektedir. 200~ dolayında takipçisi ve takip ettiği kişi bulunmaktadır. Bu kişiler ise

genellikle Suriye’de bulunan yakın profiller olmakta veya Türkiye’de tanıdığı kişilerden oluşmaktadır. Sıklıkla Suriye içi yardım ilanlarının paylaşımlarının yapıldığı görülmektedir. Hesapları sıklıkla kapatıldığından ötürü profil içerik açısından ve etki gücü açısından zayıf kalmaktadır. K2 kodlu katılımcının hesabı Twitter tarafından kapatıldığından dolayı şu anda paylaşım yapamamaktadır.

K3 profili de K2’ye benzer özellikler göstermektedir. Twitter’da aktif olarak paylaşımda bulunan katılımcı etki gücü düşük ve kişisel bir profile sahiptir. 100~ dolayında takipçisi ve takip ettiği kişi bulunmaktadır. Bu kişiler ise genellikle Suriye’de bulunan yakın profiller olmakta veya Türkiye’den tanıdığı kişilerden oluşmaktadır. Paylaşımlarının çoğunun Suriye ile ilgili olmasının yanında genellikle retweet ile paylaşımda bulunduğu bunlarında haber içerikli olduğu görülmektedir. Sıklıkla Suriye içi yardım ilanlarının paylaşımlarının yapıldığı görülmektedir. Katılımcı K2’den farklı olarak tamamen anonim bir profil kullanmaktadır. Profilinde kendi AK-47 tip silahının ve kamuflajının fotoğrafını kullanan katılımcı Suriye’de edindiği ve gerçekten farklı olan ismini kullanmakta yine K2’nin aksine hiçbir konum bilgisine de yer vermemektedir. Hesapları sıklıkla kapatıldığından ötürü profil içerik açısından ve etki gücü açısından zayıf kalmaktadır. K3 kodlu katılımcının hesabı Twitter tarafından kapatıldığından dolayı şu anda paylaşım yapamamaktadır.

K4 kodlu katılımcı ise Twitter’da aktif olarak paylaşımda bulunan katılımcı etki gücü düşük ve kişisel bir profile sahiptir. 100~ dolayında takipçisi ve takip ettiği kişi bulunmaktadır. Tamamen anonim bir profile sahip olan katılımcı kendisine ait hiçbir resme yer vermemektedir. Profil fotoğrafı olarak kullanılan resim de kendi çektiği bir resim olmamakla birlikte internetten edinilmiş bir çizgi resimdir. Katılımcı aynı zamanda yine Suriye’de edindiği gerçek olmayan ismini kullanmakta ve konum paylaşımında bulunmamaktadır. Katılımcının sosyal medyada diğer katılımcılardan daha fazla aktif olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda genellikle retweet ettiği paylaşımları yorumlayarak paylaşmaktadır. Bu paylaşımlar genellikle Türkiye’de siyaset ilgili olan haber sitelerinin paylaşımlarıdır. Bu paylaşımlarda katılımcının bir taraf olmasından ziyade her zaman eleştirel bir tutum takındığı ve bunu genel olarak her partiye karşı yapmış olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra sıklıkla Suriye içi yardım ilanlarının paylaşımlarının yapıldığı görülmektedir. K4 kodlu katılımcının hesabı halen aktif olarak bulunmaktadır.

İnternet ve sosyal medyanın gelişiminin küreselleşmenin bir ayağı olarak dini motifli radikalizmin yayılımına yardımcı olduğu bilinmektedir (Nesser, 2004, s. 25). Özellikle söz konusu gelişimin örgüt içi iletişimde de önemli imkânlar sağladığı açıktır. Yürütülen araştırmada bu konuda bir veri olmasa da İŞİD’in Facebook ve Twitter gibi yaygın ağların aksine akıllı telefonlar ile bilgisayarlar aracılığıyla kullanılan ve program içerisinde bir kanal oluşturarak sesli mesajlaşmaya imkân veren *Zello* adında bir program kullandığı bilinmektedir (Weiss & Hassan, 2016, s. 215). Yürütülen araştırmada elde edilen genel verilere bakıldığında ise katılımcıların sosyal medyaya ilgi gösterdiği görülmektedir. K1 kodlu katılımcı haber üretmek ve paylaşmak amacıyla çok yönlü bir sosyal medya ağını kullanmaktadır. Bu bakımdan Twitter, Telegram ve Youtube’dan yararlanırken aynı zamanda sosyal medyanın desteklediği şekilde canlı yayınlarda da bulunmaktadır. Bu bakımdan daha etki gücü yüksek ve takipçi sayısı diğerlerine oranla fazla olan bir profili temsil etmektedir. Diğer katılımcılar ise genellikle haberleri takip etme, gelişmeleri öğrenme, yorum yapma, tanıdıkları ile takipleşme gibi istekleri nedeniyle sosyal medyayı tercih etmektedirler. K1 hariç diğer üç katılımcı da farklı düzeylerde de olsa anonim olarak söz konusu hesapları kullanmaktadırlar. Hesaplar genellikle çeşitli nedenlerden dolayı sıklıkla kapatıldığından ötürü tam bir analiz yapabilmeyi zorlaştırmaktadır. Analizin yazıldığı dönemde K1 ve K4 harici diğer iki katılımcının hesaplarına ulaşım sağlanamamaktadır. Analiz bu yüzden daha önce elde edilmiş bulgulardan ve yedeklemeler üzerinden yapılabilmektedir. Söz konusu kişilerin kamuoyuna ve genel kullanıcıya dönük etki gücünün zayıf olduğu görülse de bölge hakkında bilgi isteyen veya sahaya katılmayı düşünen biri için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu açıdan birebir etkileşimi mümkün kılmakta ve sürekli bilgi-haber akışının oluşmasında önemli bir yer etmektedir.

5.7 Katılımcıları Etkileyen Eser, Kişi ve Medyanın Analizi

Katılımcılar hayatlarında dönüşüm yaşadıkları dönem içerisinde farklı eserlerden, kişilerden veya yayınlardan etkilenmişlerdir. Söz konusu etkileşim gerek dini bilgilerini arttırma anlamında gerekse de dönüşüm sürecinin doktrinasyon kısmında etkili olabilecek özellikler barındırmaktadır. Katılımcıların bulgu bölümünde de değinildiği gibi burada ortak eser veya kişi vermedikleri görülmektedir. Bu bakımdan katılımcıların dini bilgilerini derinleştirirken öğrenme kaynakları olarak farklı eser veya kişilerden yararlanmış olmaları önemli bir bulgudur.

İlk olarak K1 kodlu katılımcıda daha önce de belirtilmiş olduğu gibi en önemli etki eden kaynakların daha klasik ve muteber kaynaklar olduğu dikkat çekicidir. Burada katılımcının dini bilgilerini ilk olarak Kur'an okuyarak ilerlettiği belirtilmiştir. Bunların yanında ise peygamberlerin hayatını anlatan siyer kitapları ile Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim gibi hadis kitaplarından yararlanmıştır. Dini bilgi edinme sürecinde temel eserlerden yararlandığı ve oldukça yalın bir metot uyguladığı görülmüştür. Bunun yanı sıra ise herhangi bir hoca veya yayın ismi de vermemiştir. Almanya 'da bu süreci geçirmiş olan katılımcı arkadaş çevresi ile bu süreci tamamlamıştır.

K2 kodlu katılımcıda ise daha farklı bir bilgi derinleştirme yolu dikkati çekmektedir. İlk olarak dini bilgi edinmenin başladığı yer askerliktir. Burada grup sohbetleri ve kitap okumak ile başlayan katılımcı daha sonra bu konuda daha büyük bir istek duymuştur. Katılımcı hayatı boyunca kavgayla, alkolle veya uyuşturucu maddeler kullanan biri olmakla birlikte ilk okuduğu kitabın nefis terbiyesi ile ilgili olması bir uyum göstermektedir. Katılımcı kitabın ismini veya yazarını hatırlamamakla birlikte konusunu net bir şekilde hatırlayabilmiştir. Bu süreçten itibaren ismini vermediği kitapları okumaya devam etmiş ve sure ezberlemeye başlamıştır. Katılımcının kitapları okuyarak ve askerlikte tanıştığı kişilerle yaptıkları sohbetler ile dini bilgisini geliştirmeye başladığı görülmektedir. Askerlikten mahalleye döndüğünde ise farklı gruplar ile görüşmüş fakat bunların bir yardımının dokunmadığı görülmüştür. Hatta katılımcının dini bilgisini derinleştirdikçe ilk etapta içinde bulunduğu cemaatler ile sorunlar yaşadığı görülmektedir. Kendi gibi düşünen bir arkadaş çevresi edinmesinin ardından süreç katılımcı için daha kolaylaşmıştır.

K3 kodlu katılımcı kitaplar veya yayınlardan daha farklı bir yolu tercih etmiştir. Bu bakımdan katılımcı “tevhid ehli âlimleri” dinleyerek dini bilgisini ilerletmesinden bahsetmektedir. Bu kişileri ise Mehmet Emin Akın, Ali Küçük, Recep Baltacı ve Musa Hoca olarak sıralamaktadır. Tüm ismi sayılan kişilerin online olarak yüklediği videolarına veya kendi sitelerine ulaşabilmek mümkündür. Bu kapsamda bu kişilerin çevrimiçi olarak bilgiye ulaşmak isteyen kişiler için oldukça ulaşılabilir oldukları yorumu yapılabilmektedir. Kişilere bakıldığında ise Recep Baltacı'nın “Nusra operasyonu” altında El Kaide bağlantısı sebebiyle Adana'da gözaltına alınmasının ardından devam eden davada bir müddet tutuksuz da yargılandığı görülmektedir. Sıraç Vakfı hocası olarak bilinen Baltacı, 18 Temmuz 2017'de

ise 7'şer yıl 6'şar ay hapis cezası almıştır. Baltacı'nın internet üzerinde bir Youtube kanalı ile Twitter hesabı sahibi olduğu görülmektedir. Bilinen bir başka hoca olan Mehmet Emin Akın'ın ise 29 Mayıs 2017'de "terör örgütü propagandası yapmak" yapmak suçlamasıyla gözaltına alındığı haber kaynaklarından ulaşılabilen bilgilerdendir. Buna karşın Akın 31 Mayıs 2017'de denetimli serbestlikle serbest bırakılmıştır. Mehmet Emin Akın'ın kişisel bir web sitesi, Youtube kanalı ve Twitter hesabının olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yayınlanmış kitapları da bulunmaktadır. Bir başka ismi geçen kişi olan Ali Küçük ise ilahiyat mezunu bir hoca olmasının yanında Ribat, İlk Adım dergileri ve Vahdet gazetesinde yazıları yayınlanan ve iyi derecede Almanca, Fransızca, Arapça bilen bir profil çizmektedir. Ali Küçük'ün internet üzerinden ulaşılabilecek birçok hadis ve tefsir dersi bulunmaktadır. Kişisel bir web sitesi de bulunan Ali Küçük 7 Kasım 2017'de vefat etmiştir. Musa hoca olarak bilinen Musa Ebu Cafer'in ise internet üzerinde birçok derslerine ve yazılarına ulaşabilmek mümkündür. 2017'de yayın hayatı sonlanmış olan Nakil Kürsüsü isimli bir Twitter hesabı ve bir de Youtube kanalı ile paylaşımların yapıldığı görülmektedir. Kendisinin Suriye'ye *hicret* ettiği ve buradan da paylaşımlarını sürdürdüğü görülmektedir. Aynı zamanda "İlim ve Cihad" isimli bir internet yayınında bir ilim ehli olarak kendisiyle ilgili Suriye'de yapılmış bir röportaja ulaşabilmek mümkündür.

Bir başka katılımcı olan K4 ise daha ayrıntılı bir okuma programı uygulamıştır. Bunun sonucunda ise özellikle tefsir kitaplarını tercih ettiği görülmektedir. Tefsir açısından okuduğu ilk eser başlıca İbni Kesir tefsiri olmuştur. İbni Kesir İbni Teymiyye'nin öğrencisi olması bakımından önemli görülmektedir. Diğerleri ise İmam-ı Kurtubi ile İmam-ı Taberi tefsirleridir. Bu anlamda ilk olarak fıkıh ve İslami ilimler ile ilgili okumalar yaptığı görülmektedir. Aynı zamanda katılımcının kendi ifadelerinden de anlaşılabileceği gibi bir arkadaş grubu ile birlikte okuma programını hazırlayıp kendilerini geliştirmeye çalışmışlardır. Bu durum yine de bir cemaat durumu gibi anlaşılmamalıdır. Yine katılımcının ifadelerinde belirtildiği gibi özellikle herkesi dinleme fakat bir cemaate bağlı olmama prensibini sonuna kadar korumuşlardır. Tefsir kitaplarının ardından ise daha çok usul kitaplarını okumuş oldukları belirtilmiştir. Bu açıdan hadis usulü, tefsir usulü, fıkıh usulü gibi kitapları okumuşlardır. Katılımcı aynı zamanda bu kitaplar içerisinde Diyanet yayınlarından çıkan eserler de olduğunu belirtmektedir. Katılımcı fikri anlamda ise en çok etkilen kişi olarak Seyyid Kutup'u belirtmektedir. Kutup'un özellikle *Yoldaki İşaretler* ile *İslami Etütler* kitabının kendisi için oldukça faydalı olduğundan bahsetmektedir. Özellikle

Yoldaki İşaretler adlı eser birçok farklı bölgede birçok aynı motivasyona sahip kişiyle konuşulduğunda oldukça öne çıkan bir eser olarak görülmektedir. Kitap modern radikal cihadi hareketler için bir manifesto olarak görülmesinin yanı sıra önemli bir yol gösterici olarak değerlendirilmektedir. Hem yazıldığı dönem içerisinde Mısır hükümetine karşı hem de küresel cihat için önemli fikirler vermiştir (Nesser, 2004, s. 22). Fikri yönden etkisi sebebiyle farklı bölgelerde cihatlarda yer almış Türk veya değil birçok kişi ile olan ortak özelliklerinden biridir. *İslami Etütler*'de yine Seyyid Kutup'un önemli eserlerinden biri olmakla birlikte eser itikadi, politik, iktisadi, edebî, hukuksal, ailevi, ahlaki konuları içerisinde barındırmaktadır. Katılımcının bahsettiği iki kitabın özellikle *Yoldaki İşaretler* eserinin benzer motivasyona sahip kişiler üzerinde oldukça yoğun etki bırakması durumu ile sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Genel olarak katılımcılara bakıldığında dini bilgilerini derinleştirmek amacıyla farklı yollar kullandıkları görülmektedir. İlk olarak katılımcı için bir cemaat olmasa da fikren uyumlu küçük bir grubun varlığı önemli görünmektedir. Daha sonra ise en çok tercih edilen yollardan birisi kitap okumaktır. Bu yolla birlikte katılımcılar İslam hukuku, tefsir, hadis ve fıkıh gibi çeşitli alanlarda kendilerini geliştirebilmektedirler. Katılımcıların genellikle bir cemaat veya tarikata katılmak istemedikleri, bağımsız kalmak istedikleri görülmektedir. Bu durumda da bilgi edinme sürecini zorlaştıran ve öğrenmeyi sekteye uğratan bir durum oluşturabilmektedir. Buna karşın ise özellikle görülen bir yöntem birçok tanınmış hocanın internet üzerinde gerçekleşen sohbetleri ve dersleri olmaktadır. Çevrimiçi yolla kişiler bu dersleri dinlemekte ve sonraki dersler içinde sorular sorabilmektedirler. Bu şekilde kişi bir gruba dâhil olmadan da bilgi edinmeye ve öğrenmeye devam edebilmektedir. Katılımcının küçük bir grupla birlikte öğrenmeye ve gelişmeye devam etmesi grup içi paylaşımlar ve sohbetler ile birlikte düşünüldüğünde süreci hızlandırıcı bir unsur olarak görülmektedir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ

Yapılan araştırma Türk vatandaşlarının Suriye’de gerçekleşen iç savaşa hicret veya cihat amacıyla katılım gösterme nedenlerini ve radikalleşme örüntülerini açıklamaya çalışmaktadır. Çalışmanın bir önemi de radikalleşmenin günümüzde karşımıza sıklıkla çıkmakta olan bir olgu olmasında yatmaktadır. Radikalleşme problemi gerek Türkiye ve gerek de dünyada bu sorunu yaşayan diğer ülkelerde önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Aynı zamanda bu durum medyada, gazetelerde, dergilerde ve akademik kaynaklarda sıklıkla işlenmeye de devam etmektedir. Problemin çözümünde veya karşı önlem ve stratejiler geliştirilme aşamasında daha ayrıntılı bulgu ve analizlere ihtiyacın artması da beklenen bir durumdur. Aynı zamanda söz konusu çalışma ile birlikte örüntüler analiz edildiğinde kişilerin de-radikalizasyon dönemleri içinde kayda değer veriler sunacağı düşünülmüştür. Bu bakımdan çalışma sadece bir dönüşüm ve örüntü ağını belirlemek için değil de-radikalizasyon dönemi içinde önemli bulgular sahip görülmektedir.

Araştırma kapsamında nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Nitel araştırma dar bir çerçevede belli bir soru üzerinde yoğunlaşmak yerine bir bakış açısı sahipliğinde daha açık uçlu bir süreç yürütme eğilimine sahiptir. Bu bakımdan kuramlar ile değerlerin kaynaştığı ve görünür olduğu bir çalışma prensibinin yanı sıra etkileşim kilit bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Neuman, 2013, s. 21-22). Araştırmanın boyutları açısından bakıldığında çalışma akademik bir amaca yönelik, bilimsel topluluğa hitap eden temel bir araştırmadır. Araştırma açıklayıcı bir çalışma olmakla birlikte zaman açısından ise kesitsel bir yaklaşıma sahiptir. Çalışma, radikalleşmiş bireyler ile radikalleşme hikâyeleri ve süreçleri üzerine gerçekleştirilmiş vaka incelemeleridir. Vaka analizi araştırmacının gerçek yaşam veya belli sınırlı bir yahut birden çok sistem üzerinde çoklu bilgi kaynakları kullanılarak derinlemesine veri topladığı nitel bir yöntemdir (Cresswell, 2016, s. 96-97). Vaka analizinde temel verileri evraklar, arşiv kayıtları, görüşme raporları, gözlemler ve fiziksel bulgular olabilmektedir (Özsöz, 2008, s.

76). Söz konusu çalışmada ise temel veri setini Suriye'ye hicret etmiş veya cihat maksadı ile gitmiş kişilerle yapılan mülakatlar oluşturmaktadır. Söz konusu katılımcıların verilerinden bulgular elde edilmesinin yanında kişilerin sosyal medya hesapları ve dönüşüm sırasında yararlandıkları kaynaklar da veri olarak kullanılmış ve analiz edilmiştir.

Çalışma sürecinde elde edilen bulgularının soru formunun aşamalarına göre ayrılması ve bölümler şeklinde ele alınması analizin ilk sürecini oluşturmaktadır. Bu bakımdan; demografik veriler, radikal düşünceler ile tanışma, Suriye'de ki iç savaşa ilgi ve gidiş, Suriye'de yaşam, -geri döndü ise- de-radikalizasyon ve alışma ile geçmiş düşüncelerle kıyas aşamalarının verileri ele alınmıştır. Söz konusu kategorilerin altında farklı temalar ile verilen bulgular ve tartışmalar bölümünde kullanılmıştır. Söz konusu sonuç bölümünde ise genel bulguların kuramsal ve literatür uyumu da incelenmiştir. Bunun yanı sıra kişileri etkileyen eser, kişi ve kaynaklar da analiz edilmiştir. Katılımcıların kullandıkları sosyal medya platformlarında da inceleme yapılmıştır.

Çalışma radikalleşmenin örüntülerini açıklamak üzere yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda ilk olarak görülmesi gereken kişiler için bunun birçok farklı katmanda ve birçok farklı sebebe dayanarak gerçekleşebileceğidir. Genel bir nedenler ağı çıkarmak ve ayrıntılandırabilmek mümkün olsa da bireyin bu aşamada fark edilmesi oldukça güç bir ihtimaldir. Sürece baktığımızda ise daha fazla ortak nokta olduğu dikkati çekmektedir. Bu kapsamda kişilerin farklı ülkelerde, şehirlerde ve sosyal ortamlarda olsalar da benzer aşamaları geçtiği görülmektedir.

Demografik farklılıkların ve kişisel özelliklerin radikalleşme sürecine girme konusunda önemli farklar yaratabileceği dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Radikalleşmeye düşünsel olarak yatkın fakat çeşitli nedenlerle uyarılmamış olan bir kişinin bu sürece girmeyebileceği fakat buna karşın hiç akla gelmeyecek kişilerin çeşitli nedenlerin kendini göstermesi durumunda sürece girebilecekleri görülmektedir. Burada belirleyici olanın ise işsizlik, kötü ekonomik şartlar, sosyal yaşamda ki aksaklıklar, evlilik içi sorunlar, uyuşmazlık, toplumsal bütünleşme sorunları gibi temalar olduğu görülmektedir.

Genellikle radikalleşme çalışmalarında karşılaşılan ve haberlere de konu olarak ilgi çeken bir durum ise öncesinde hiçbir dini yaşantısı ve kaygısı olmayan veya olmamış görülen kişilerin kısa süre içerisinde ateşli birer radikal haline gelmeleridir. Çalışma içerisinde de

örneği bulunan bu durum özellikle suça bulaşmış, hapse girmiş, uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklarına sahip olan kişilerde görülebilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken durum bu kişilerin dini görevlerini yerine getirmemelerine veya günah olan şeyleri yapmalarına karşın dine karşı reddi bir duruma girmemeleridir. Genellikle kişinin bu duruma karşı olan vicdan azabı belli nedenlerle tetiklendiğinde kişi hızlı bir şekilde hayatına değiştirme eylemine başlayabilmektedir. Bu durumun özellikle askerlik veya hapishaneler gibi daha homojen ve değişimin az olduğu, bireylerin birbirine daha yoğun maruz kaldığı yerlerde görülmesi de beklenen bir durumdur. Bu durumda olan kişi arınma diskuru gereğince var olan günahlarını en hızlı şekilde telafi etmeye çalışır. Genellikle cihat etmek ve sonunda şehit olabilmek bunun için bir çözüm yolu sunmaktadır.

Çalışma kapsamında önemli bir ayrımın ise özel yaşam ve medeni durum bahsinde açılması gerektiği görülmüştür. Evli olan bireylerin radikalleşme sürecine girmeleri ve farklı bir ülkeye cihat veya hicret gibi nedenlerle göç etmeleri kurulu olan düzenleri veya sorumluluk gibi nedenlerle daha az olmaktadır. Buna karşın çalışma içerisinde ki verilerde giden kişilerin bekâr veya boşanma sürecinde oldukları görülmektedir. Evli olmasına rağmen giden tek katılımcı ise ailesi ile birlikte gitmeyi tercih etmiştir. Bu durum aynı zamanda tersi bir şekilde cihat veya hicret amacıyla giden bekâr bireylerin gittikleri yere daha kolay uyum sağlayabilmesini getirebilmektedir. Bunun nedeni sıfırdan bir düzen inşa etmeleri ve genellikle de bölgede yaptıkları evliliklerdir. Yeni bir düzen kurma aşamasında bu şekilde aile ve akraba ilişkilerinin de meydana gelmesi kişileri bölgede kurdukları düzene daha da bağlamaktadır. Çalışma içerisinde elde edilen verilerde bu kişilerin genellikle geri dönmeyi düşünmedikleri görülmektedir.

Radikalleşme içerisinde bulunan bir bireyi önemli tanıma yollarından biri kullandığı kavram setlerine dikkat etmektir. Radikalleşme sürecine girmiş olan bir birey hem doktrinasyon döneminin getirdiği dönüşüm hem de sosyal çevresinde yaşanan değişimin neticesinde dünyayı eskisinden daha farklı bir şekilde okumaya başlamaktadır. Dünyayı yeniden yorumlama evresinde kullanılan kavram setleri oldukça büyük bir işlev üstlenmektedir. Bu durum aynı zamanda grup üyeleri ve toplum arasında “biz ve onlar” düşüncesinin de yaratılmasında önemli etki sahibi olabilmektedir.

Radikalleşmenin tüm aşamalarında gelişen iletişim teknolojilerinin ve sosyal medya ağlarının büyük bir etkisi olduğu fark edilmektedir. Bu durum kimi bireyler için radikalleşmenin nedenlerinden biri iken kimileri için ise sürecin bir parçasıdır. IŞİD veya El-Kaide gibi örgütler farklı dillerde dergiler, oyunlar, propaganda videoları, haber paylaşımları gibi araçlarla mesajlarını dünyaya yaymaktadır. Aynı zamanda bölgede olan kişilerle yapılan röportajlar, kontrol altında tutulan bölgelerdeki günlük yaşamın anlatılması gibi çalışmalarla normalleştirme çalışması da yapmaktadır. Bu ağ içerisinde bilgi alışverişi sağlayan bir kişi için söz konusu durumlar radikalleşmenin nedenlerini oluşturabilmektedir. Bazı kişilerin ise bu durumu radikalleşme sürecinin bir parçası olarak kullandığı görülmektedir. Kişiler sosyal medya aracılığı ile birçok kişiye ulaşabilmekte bunun sonucunda birebir olarak dahi bölge ile bağlantı kurabilecek duruma gelebilmektedir. Aynı zamanda internet bilgi edinmek için birçok farklı mecra ve kanal alternatifi de sunmaktadır. Buralarda daha radikal fikirlere ulaşabilmek ve bunlara sürekli maruz kalmak mümkün hale gelebilmektedir. Bu nedenle bu kişilerin kendi kendilerine bile olsalar bir doktrinasyon dönemi yaşayabilmeleri muhtemeldir.

Cihat amacıyla savaş bölgelerine gidip eğitim alan birçok kişi olduğu gibi geri dönen de birçok kişi bulunmaktadır. Bu da önemli sorunlardan birini meydana getirmektedir. Silah kullanmayı bilen, savaş eğitimlerini alan bir örgüt üyesinin tekrar toplum yaşamına entegre olmasının nasıl sağlanabileceği büyük bir soru işaretini getirmektedir. Özellikle genelde Avrupa çapında yaşanan yalnız kurt saldırıları yoluyla gerçekleşen terör olayları da bu konuyu sıklıkla gündeme getirmektedir. Göçmen radikalleşmesi ve savaş bölgesinden geri dönen bireylerin rehabilite edilmeleri gibi konu başlıklarında gerçekleşen tartışmalar daha uzun süre gündemde kalacak gözükmektedir.

De-radikalizasyon programlarının ne kadar hayati olabileceği ortaya çıkmış bir durumdur. Terör tehdidinin her an yanı başında hissedilmesi, sürekli korkuya neden olması, Avrupa başta olmak üzere bütün dünya çapında İslamofobinin yaygınlaşması, topluluklar arası düşmanlıkların artması tam da örgütlerin isteyeceği bir ortamı beraberinde getirmektedir. Toplumsal fay hatları derinleştikçe topluma karşı olan bağ azalmakta ve uyuşmazlık da artmaktadır. Bu durum bütünleşmeyi sekteye uğrattırken daha sonraki dönemlerde daha fazla kişinin radikalleşme eğilimi taşımasına neden olabilecektir. Bu da bir sarmal haline gelen güvenlik tehdidinin giderek daha ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır. Bunun

sonucunda da problemin kangren haline dönüşmesi kaçınılmaz bir hale gelmekte aynı zamanda gelecek nesilleri de tehdit eder bir duruma dönüşmektedir. Bu nedenle radikalleşme için önleme çalışmaları yapılması, propagandanın etkisinin azaltılması, karşıt savların ortaya sürülmesi ve kapsamlı de-radikalizasyon programlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırma kapsamında ulaşılan veriler ve analiz sonucunda elde edilen bulgular çalışma içerisinde sunulmuştur. Yapılan çalışma kapsamında önemli veriler ve bulgular elde edilmiş olmasına karşın söz konusu çalışma ile ilgili yapılabilecek sonraki çalışmalar için tamamlayıcı ve geliştirici öneriler sunulması da planlanmıştır. Bu şekilde daha sonra yapılacak olan çalışmaların literatürde eksik olan noktalara temas etmesi ve elde edilen bulguları da çeşitlendirmesi beklenmektedir.

Yapılan araştırma Suriye'ye hicret ve cihat etmeye giden kişilerden elde edilen verilerle hazırlanmıştır. Bu kişiler halen Suriye'de kendi istekleri ile bulunmakta ve kalmaya da devam edeceklerini söylemektedirler. Katılımcıların tamamının Suriye'de kalmaya devam etmesi ve geri dönmemesi nedeniyle Türkiye'ye dönüş bölümü teması uygulanamamıştır. Türkiye'ye cihat sahalarından geri dönecek kişilerle yapılacak görüşmeler çalışma için olduğu kadar uygulanması olası projeler için de faydalı olacaktır. Dönüş sonrası uyum ile ilgili olan problemlerin ve bunların nasıl aşılacağı ile ilgili verilere ihtiyaç vardır.

Araştırma Suriye özelinde gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Kuşkusuz ki sadece Suriye değil birçok farklı cihat sahası bulunmaktadır. Afganistan, Irak, Keşmir, Libya gibi bölgelere gitmiş veya gidip dönmüş kişilerle yapılacak çalışmaların daha farklı veriler sunması da olasıdır. Bu durumda gidilen ülkenin ve ortamın bireyin motivasyonu, uyum sorunları ve dönüş ihtimali üzerinde ne kadar etkili olduğu da bulunabilecektir.

Yakın temalar kullanılarak radikalleşme örüntüsünün belirlenmeye çalışılacağı benzer çalışmalar araştırmanın geçerliliğini artırma şansına sahiptir. Aynı zamanda elde edilen bulguların güvenilirliğini de gösterebilecektir. Bu anlamda literatürde benzer çalışmaların yayınlanmasının daha net bilgilere ulaşabilmek için gerekli olduğu görülmektedir.

Söz konusu çalışmanın radikalleşme örüntülerini ve gelişim sürecini anlamak için katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Çalışma aynı zamanda Suriye İç Savaşı'nın farklı bir sonucuna yani Türkiye'den bölgeye giden cihatçılara odaklanmaktadır. Bu kapsamda özellikle Türkiye'den cihat hareketlerine katılım gösteren kişilerin nedenlerine, yaşadıkları sürece, düşünsel dünyalarına ve karşılaştıklarına odaklanan bir çalışma olarak literatürde bir eksikliği giderebilecektir. Aynı zamanda elde edilen bulguların olası de-radikalizasyon programları için birer kaynak olabileceği vurgulanmalıdır. Bununla birlikte radikalleşme ve getirdiği toplumsal sorunlara yönelik disiplinler arası bir şekilde çeşitli çalışmaların daha da artarak yürütülmesi gerektiği açıktır. Bu şekilde buna karşı alınan önlemlerin ve oluşturulacak programların daha etkin ve başarılı olma ihtimalleri de artacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun, C., Keskin, B., & Salaymeh, B. (2017). *El Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi*. SETAV.
- Ahmadi, A. (2017). Dini Tarihi ve Sosyolojik Boyutlarıyla Taliban Hareketi: Sosyolojik Bir Çözümleme. *İslam Dünyasında Dini Akımlar ve Güncel Meseleler* (s. 33-40). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Akça, G. (2005). Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*(15), 1-24.
- Akdaş, T. (2018). Thinking About Radicalization After So Called Islamic State: An Introduction. *Journal of Analytic Divinity*, 3(2), 63-76.
- Alkan, N. (2016). *El Kaide'den IŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Arpacı, I. (2018). Terörizm ve Cihad Üzerine Kavramsal Bir Mukayese. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(34), 263-294. doi:10.21550/sosbilder.332611
- Atacan, F. (2008, Nisan). Radikal İslam'ın Küresel Bir Tehtite Dönüşüm Süreci: Afganistan Deneyimi. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 1(1), 35-52.
- Ateş, D. (2009). İslam Köktencililiği Kökeni, Genel Nitelikleri, Tanımlar ve Sınıflamalar. *Akademik Ortadoğu*, 3(2), 63-96.
- Avşar, Z. (2017, Ocak). İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik. *TRTAKademi*, 2(3), 116-132.
- Aydınalp, H. (2009). İlahiyat Eylemlerinde Dinin Anlamı ve Sınırları. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37, 129-146.
- Aytaçlı, B. (2012, Aralık). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim . *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 61-82.
- Balcı, M. E. (2012). Peter Berger'in Din ve Bilgi Sosyolojisi Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi. *DEUHFED*, 9(1), 23-28.
- Bauman, Z. (2013). *Sosyolojik Düşünmek* (8. b.). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L. (1995). *Dini Kurumlar*. (A. Çiftçi, Çev.) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Biçer, R. (2014). Din Temalı Radikalizm ve Türk Cumhuriyetleri. *Kelam Araştırmaları*, 12(1), 1-12.
- Bilgesam. (2016). *Terörün Geldiği Son Nokta IŞİD Örneği*. İstanbul: Bilgesam.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.

- Bodur, H. E. (tarih yok). Orta Asya'da Militan İslamcı Hareketler ve Vahhabilik. *Dini Araştırmalar*, 7(20), 195-204.
- Bon, G. L. (1997). *Kitleler Psikolojisi*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Bozkurt, M. İ. (2018). Selefilik. *TESAM*.
- Bozkurt, M. İ. (2018). *Selefilik -Selefiliğin Tarihsel Gelişimi ve Felsefi Altyapısı*. TESAM. Bursa: Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Brunst, P. (2010). Terrorism and the Internet : New Threats Posed by Cyberterrorism and Terrorist Use of the Internet. M. G. Wade, & A. Maljević içinde, *A War On Terror* (s. 51-78). Springer.
- Cambridge Dictionary. (tarih yok). *Cambridge Dictionary*. Eylül 10, 2018 tarihinde [dictionary.cambridge.org: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/radicalization](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/radicalization) adresinden alındı
- Canadian Centre for Intelligence and Security Studies. (2006). Militant Jihadism: Radicalization, Conversion, Recruitment. *ITAC*, 4, 1-18.
- Castells, M. (2016). *İletişim Gücü* (1. b.). (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cockburn, P. (2014). *İslam Devleti'nin Yükselişi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cresswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağrı, M. (1995). *Emr-i Bi'l-Ma'ruf Nehy-i Ani'l-Münker* (Cilt 11). Ankara: TDV. Ekim 5, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=emir%20bil%20maruf%20nehiy%20anil%20m%C3%BCnker> adresinden alındı
- Çakır, M. F., Aslan, Ö., Kırıkcı, H., Söylemez, H. İ., Öztürk, M., Şahin, Y., & Demirbaş, M. (2017). Radikalleşme, Şiddet İçeren Aşırılık ve Terörizm. *Polis Akademisi Yayınları*.
- Çelik, O. (2015). Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(22), 99-122.
- Çetin, H. (2014). *İŞİD, Türk Dış Politikasını Değişime Zorluyor*. Türksam.
- Demir, H. (2016). *Radikal Selefi Hareketler ve Terör Örgütleri Kavram ve Teorik Çerçeve*. TEPAV. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Eylül 11, 2018 tarihinde alındı
- Demir, H. (2017, Mayıs-Haziran). Radikalleşme Süreçlerinde İdeoloji ve İtikadi İdeolojinin Rolü Üzerine. *Ortadoğu*, 9(80), 11-13.
- Demir, H. (2017). *Radikalleşme: Teröre Giden Yol*. Tepav.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. (2015). *Daiş'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu*. Diyanet. Ankara: Diyanet. Ekim 6, 2018 tarihinde alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2016). *Dini İstismar ve Tedhiş Hareketi Deaş*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Doosje, B., Moghaddam, F. M., Kruglanski, A. W., Wolf, A. D., Mann, L., & Feddes, A. R. (2016, Ekim). Terrorism, Radicalization and De-radicalization. *Current Opinion In Psychology*, 11, 79-84. doi:10.1016/j.copsyc.2016.06.008
- Duman, M. Z. (2009). Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük. *Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu* (s. 587-600). Ankara: Eğitim-Bir-Sen.
- Durkheim, E. (2011). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. Ankara: Eskiyei Yayınları.
- Ercins, G. (2009). Küreselleştirici Modernliğin Bir Antitezi: Fundamentalizm. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 652-672.
- Erdem, S. (2016). *Cihatçılar* (1. b.). İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Erkan, E. (2013). Postmodern Dönemde Ontolojik Anlam Aracı Olarak Dinî Kimlik. *Turkish Studies*, 8(8), 1825-1837.
- Erkin, B. (2016). *Küresel Cihadın Ortadoğu'daki Gelişim Süreci*. Ankara: TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi. 5 8, 2019 tarihinde <https://www.tasav.org/kuresel-cihadin-ortadogu-daki-gelisim-sureci.html> adresinden alındı
- Eroğlu, D. (2018). *İŞİD Ağları Türkiye'de Radikalleşme, Örgütlenme, Lojistik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ertürk, D. (2010, Kasım). Bir Egemenlik Aracı Olarak Küresel Terör. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*(IV), 81-103. www.e-sarkiyat.com adresinden alındı
- Esen, M. (2011). Tekfir Söyleminin Dinî ve İdeolojik Boyutları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(2), 97-110.
- FBI Counter Terrorism Division. (2006, Mayıs 10). (U//FOUO) *The Radicalization Process: From Conversion to Jihad*. Federal Bureau of Investigation Intelligence, FBI Counter Terrorism Division. Federal Bureau of Investigation Intelligence Assesment. Ekim 14, 2018 tarihinde alındı
- Freiburger, T. L., Crane, J. S., & Murtha, J. P. (2008, Ocak). A Systematic Examination of Terrorist Use of the Internet. *International Journal of Cyber Criminology*, 2(1), 309-319.
- Gambetta, D., & Hertog, S. (2009, Ağustos 1). Why are there so many Engineers Among Islamic Radicals? *European Journal of Sociology*, 50(2), 201-230. doi:doi.org/10.1017/S0003975609990129
- Göksun, Y., & Salihi, E. (2018). *Deaş'ın Medya Stratejisi*. Setav.
- Gülşen, H. (2019). *Radikalleşme Bağlamında Yabancı Savaşçıların Evrimi*. Orsam.
- Hamid, S. (2015). *Radicalization after the Arab Spring: Lessons from Tunisia and Egypt*. Brookings.
- Hannah, G., Clutterbuck, L., & Rubin, J. (2008). *Radicalization or Rehabilitation Understanding the challenge of extremist and radicalized prisoners*. Santa Monica, CA: Rand Corporation.
- Hoffer, E. (2017). *Kesin İnançlılar Kitle Hareketlerinin Anatomisi* (3. b.). (E. Günur, Çev.) İstanbul: Plato Film Yayınları.

- Horgan, J. (2008, Haziran 12). From Profiles To Pathways and Roots to Router Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 618(1), 80-94. doi:10.1177/0002716208317539
- İnce, İ. (2008). *Ridde* (Cilt 35). Ankara: TDV. Ekim 2018, 4 tarihinde TDV İslam Ansiklopedisi: <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=ridde> adresinden alındı
- Kallek, C. (1992). *Biat* (Cilt 6). Ankara: TDV. Ekim 6, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=biat> adresinden alındı
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kastoryano, R. (2017). Radicalization in Europe. *(De)Radicalization and Security*, 87-92.
- Kocadağ, Y. (2015). Selefilik: Sebepleri Tehlikeleri ve Karşı Stratejiler. *e-makâlât*.
- Kocadağ, B. (2004, Aralık 4). Hedefteki Gençlik: Siyasi ve İdeolojik Hareketler Açısından. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. www.InsanBilimleri.com adresinden alındı
- Koehler, D. (2014). *The Radical Online: Individual Radicalization Processes and the Role of the Internet*. Journal For Deradicalization.
- Kurt, A. (2008). Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 73-93.
- Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)*, 1, 79-114.
- Laub, Z. (2017). *What to Watch For in Post-ISIS Iraq and Syria*. Council on Foreign Relations .
- Lewis, B. (2003). *İslam'ın Krizi*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Luizard, P. J. (2015). *İŞİD Tuzağı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Macchiavelli, N. (1998). *Prens*. (N. Güvenç, Çev.) İstanbul: Altın Anahtar Yayınevi.
- Mannheim, K. (2016). *İdeoloji ve Ütopya*. Ankara: Nika Yayın.
- Mccauley, C., & Moskalenko, S. (2008, Temmuz 3). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism", Terrorism and Political Violence. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415-433.
- Napoleoni, L. (2014). *İslam ve Modern Cihat*. İstanbul: Altın Bilek Yayınları.
- Nesser, P. (2004). *Jihad In Europe -A survey of the motivations for Sunni Islamist terrorism in post-millennium Europe*. Kjeller, Norway: Forsvarets Forskningsintitutt (FFI). 04 14, 2019 tarihinde <https://www.ffi.no/no/rapporter/04-01146.pdf> adresinden alındı
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I* (6. b., Cilt I). (S. Özge, Çev.) Ankara: YayınOdası Yayıncılık.
- Nissen, T. E. (2016). *Social Media's Role in 'Hybrid Strategies'*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence (NATO StratCom COE). Ekim 12, 2018 tarihinde

<https://www.stratcomcoe.org/social-medias-role-hybrid-strategies-author-thomas-elkjer-nissen> adresinden alındı

- Otto, R. (1950). *The Idea of the Holy*. (J. W. Harvay, Çev.) London: Oxford University Press.
- Önkal, A. (1998). *Hicret* (Cilt 17). TDV. Ekim 4, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=hicret> adresinden alındı
- Örs, H. B. (2009, Kasım). Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(40), 1-12.
- Örs, H. B. (2014). İdeoloji: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak. H. B. Örs içinde, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (s. 3-46). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özel, A. (1993). *Cihad* (Cilt 7). TDV. Ekim 4, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=cihad> adresinden alındı
- Özel, A. (1993). *Dârülişlâm* (Cilt 8). Ankara: TDV. Ekim 6, 2018 tarihinde İslam Ansiklopedisi: <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=dar%C3%BCislam> adresinden alındı
- Özel, A. (1994). *Dârülharp* (Cilt 8). Ankara: TDV. Ekim 4, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d080536> adresinden alındı
- Özel, A. (1994). *Dârüssulh* (Cilt 9). Ankara: TDV. Ekim 4, 2018 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/darulislam> adresinden alındı
- Özerkmen, N. (2004). Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 247-265.
- Özsöz, C. (2007). Max Weber'in Din Sosyolojisi Notları ve Eleştirisi. *Sosyoloji Notları*, 53-58.
- Özsöz, C. (2008). Vaka Analizi. *Sosyoloji Notları*(4-5), 74-79.
- Özyiğit, E. (2016). *Radikal İslam'ın Söylemi*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Sageman, M. (2004). *Understanding Terror Networks*. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Shupe, A. (2012). Dini Köktencilik. P. B. Clarke içinde, *Din Sosyolojisi Yaşadığımız Dünya* (Muzaffer, Çev., Cilt I, s. 275-294). Ankara: İmge Kitabevi.
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler* (5. b.). (Ü. Tatlıcan, G. Demiriz, Dü, Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan, & Ü. Tatlıcan, Çev.) Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Sönmez, G. (2017). *Radikalleşme, Şiddete Varan Aşırıcılık ve Türkiye'nin Mücadelesi*. Orsam.
- Subaşı, N. (1995). Fundamentalizm, İslam ve Hayat. *İslami Araştırmalar*, 8(3-4), 250-262. <http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/c5258e2955c0c38.pdf> adresinden alındı
- Sude, B., Stebbins, D., & Weiland, S. (2015). *Lessening the Risk of Refugee Radicalization Lessons for the Middle East from Past Crises*. Santa Monica, CA: Rand Corporation.

- Şimşek, S. (2002). Günümüz Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(6), 29-39.
- Taş, K. (2003, Mayıs-Ağustos). Dinin Sosyolojik Tanımı Problemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Dini Araştırmalar*, 6(16), 199-205.
- Taş, K. (2015). Sosyolojik Din Tanımları. N. Akyüz, & İ. Çapcıoğlu içinde, *Din Sosyolojisi* (3. b., s. 37-42). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Taşdemir, Ö. (2009). Fighting Radicalism, not 'Terrorism': Root Causes of an International Actor Redefined. *SAIS Review*, 75-86.
- TDK. (2018, Eylül 11). TDK. Kökten dincilik: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelime_sec=206716 adresinden alındı
- TDK Büyük Türkçe Sözlük. (tarih yok). *Mürtet*. Ekim 4, 2018 tarihinde TDK Büyük Türkçe Sözlük: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bb5ee60a709a2.66626422 adresinden alındı
- TDK. (tarih yok). TDK. Eylül 10, 2018 tarihinde Din: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b9645dfe837a8.29431330 adresinden alındı
- TDK. (tarih yok). TDK. 9 10, 2018 tarihinde Radikalizm: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b962bf05496f2.25993931 adresinden alındı
- Terkan, A., Zayıf, V., & Yaşar, İ. (2015). El Nusra Cephesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), 39-64.
- Turhan, D. G. (2017). Dijital Aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(26), 26-44.
- Turner, B. (2012). Post-Seküler Toplumda Din. 12(3), 199-224. (Ö. Güngör, Çev.)
- Uludağ, S. (1979). *İslam Düşüncesinin Yapısı Selef Kelam Tasavvuf Felsefe*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ün, M. B., & Timur, K. (2016, Eylül 30). Kolektif Siyasal Şiddet Analizine Toplumsal Hareketler Teorisi Yaklaşımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 523-551.
- Warrick, J. (2016). *Siyah Bayraklar*. İstanbul: A7 Kitap Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Yarın Yayınları.
- Weber, M. (2014). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Ankara: Tutku Yayınları.
- Weimann, G. (2004). *How Modern Terrorism Uses The Internet*. USIP. Washington D.C: United States Institute Of Peace USIP. Ekim 12, 2018 tarihinde <https://www.usip.org/sites/default/files/sr116.pdf> adresinden alındı
- Weiss, M., & Hassan, H. (2016). *İŞİD Terör Ordusunun İçyüzü*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Wilner, A., & Dubouloz, C.-J. (2009). Homegrown Terrorism and Transformative Learning: An Interdisciplinary Approach to Understanding Radicalization. *Canadian Political Science Association Conference* (s. 1-26). Ottawa: University of Ottawa. 10 14, 2018 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/228624027_Homegrown_terrorism_and_transformative_learning_An_interdisciplinary_approach_to_understanding_radicalization adresinden alındı
- Yaman, F. (2016). İslam Toplularında Şiddet Yanlısı Radikalleşme Nedenleri Üzerine Bir İnceleme . *Milel ve Nihal*.
- Yaran, R. (1992). *Bid'at* (Cilt 6). Ankara: TDV. 10 7, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=bidat> adresinden alındı
- Yeşiltaş, M., Özdemir, Ö. B., Öncel, R., Düz, S., & Öztürk, B. (2016). *Sınırdaki Düşman Türkiye'nin Daiş İle Mücadelesi*. Setav.
- Yeşilyurt, T. (2004). İslam, İman ve Fundamentalizm. *Kelam Araştırmaları*, 2(2), 83-94.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önem. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17. Ocak 11, 2019 tarihinde <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5326/1485> adresinden alındı
- Yıldırım, K. (2010). Raising the Quality in Qualitative Research. *Elementary Education Online*, 9(1), 79-92.
- Yurdagür, M. (2010). *Tağut* (Cilt 39). Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi. Ekim 6, 2018 tarihinde <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/maddesnc.php?MaddeAdi=tagut> adresinden alındı